

Luceafărul

Apare săptămânal sub egida Uniunii Scriitorilor
Serie nouă inițiată de LAURENȚIU ULICI

Nr. **32** (775)

Miercuri, 12 septembrie, 2007

Or, noua istorie a României în care există și omul vechi și omul nou și lupta de clasă de-a lungul societății capitaliste nu se poate scrie într-un volum. Nici un romancier serios nu visează să rămână doar la un volum: două, trei, patru, douăsprezece volume ar fi necesare, iar scriitorul nu are nici o îndoială că el le poate scrie.

cornel ungureanu

În atenție, trilogiile

**cristian
livescu**

...a noi toți, cei trecuți printr-o revoluție cu
ec, o revoluție având la activ atâtea încercări,
ificii, lașități, execuții, confruntări, trădări,
ențe, restaurări, manipulări, procese etc.,
atorii duc cu ei un imens material „trăit“ pe
și care stă la baza fluidului narativ. Iată că abia
n deceniu și jumătate de la revoluție încep să
ă romane despre momentul 1989 în istoria
ănilor - o „trezire“ destul de târzie din letargia
oriei, care a avut mereu tendința să uite, să
ă cu teamă și rușine acest eveniment.

pag. 8

Trei fețe ale romanului contemporan românesc

mariana criș

Vasta problematică planetară

tudor nedelcea

pag. 17

bogdan ghiu

Interesante și, mai ales, provocatoare și necesare, deloc factice, controversale recente pe marginea alegerii noului Patriarh al României, mai exact pe marginea întrebării: trebuie și poate fi epurată moral Biserica? Poate fi ea „lustrată“ din afară, altfel spus, de către o instituție seculară, așa cum este „bratul scurt“ (dar chircit, artificial asemenea unei proteze, dat fiind că a apărut la prea mare distanță în timp) al Revoluției pe care-l constituie CNSAS-ul?

Ca instituție, mai exact ca organizație, Biserica nedumerește, dat fiind că pare a se afla într-un plin paradox (și plin peristaltism „fiițial“: ea este în același timp poroasă la secular (deschidere socială), dar pretinde să fie lăsată să se guverneze autonom, „autocefal“, ca stat în stat (închidere față de alte puteri, față de politic).

Or, ceea ce nedumerește cu adevărat în momentul de față este, de fapt, o anumită inversare, o intervertire (și pervertire) a termenilor: deși ar trebui să fie, așa cum spunem, deschisă la social și ferecată față de politic (fiind ea însăși, în cel mai înalt grad, o organizație politică, ceea ce o și susține, dar o și ruinează interior), sub comunism (dar, deja, sub legionarism), Biserica s-a dovedit, dacă nu propriu-zis închisă la social, cel puțin destul de îngrijorător de deschisă față de politic, de „acomodantă“ cu puterea totalitară (ea însăși, să nu uităm, fiind, ca tip de organizație, o organizație „totalitară“, extrem de strictă: un partid social de dreapta).

Biserica este administratoarea religiei, în dublul sens al termenului de „administrare“:

Cea mai veche nomenklatură

administrează populației credință și, mai ales, ritualitate (adică eșapatorii ritmate, porționate, gramate), și administrează dogmele (la fel de ritmic, de porționat, de indecidabil).

Adevărul, însă, e simplu, și ține de istorie, nu de metafizică: Biserica este cea mai veche organizație, este însuși prototipul de organizație. Ea dă modelul, în vreme ce copiile (partide și altele) apar și dispar. Partidele comuniste nu au fost decât o copie perfectă (și perfect secularizată) de „Biserică“. Astfel încât, astăzi, Biserica este singurul partid adevărat, compact. Atacată de „côpii“, Biserica se revoltă. Căci fața ei este, obligatoriu, dublă, iar abilitatea ei transitorică constă tocmai în jonglarea cu propriile „ipostasuri“. Adevăratul „geniu al creștinismului“ este geniu politic.

Dacă adevărul este istoric, „adevărul adevărat“ se compune însă din mici adevăruri „funcționale“. Adevărata revelație (nu metafizică, ci informativă) în acest sens a produs-o, prin telefon, un istoric, Cristian Vasile, membru al Comisiei Tismăneanu, într-o intervenție în cadrul emisiunii „Prima ediție“, de la Antena 3. Astfel, istoricul a revelat faptul că principala „vină morală“ a Bisericii n-ar fi una „externă“, față de societate (divulgarea secretului confesiunii), ci, în primul rând, una „internă“, strict „organizațională“ (deci nedivulgabilă), prin care ierarhi mai înalți persecutau, din rațiuni de putere, poporul, „talpa“ preoțimii.

Omenească, prea omenească, lumească, prea lumească Biserica! Ca un autentic partid ce se află, Biserica este un tărâm privilegiat al eternelor lupte pentru putere, plină de „coloane a cincea“ ale puterii politice externe. Atât de mult și-a iubit, creștinește, dușmanii Biserica, încât a ajuns să fuzioneze cu ei, până la indistinție. Or, așa cum

spunea un alt invitat, din platou, de la ediția următoare a emisiunii Danei Grecu, la nivel de urmașul caragialianului Popă Pripici este un personaj monden, un membru al nomenklaturii pături privilegiate.

Nu s-ar mai fi dărâmat, poate, atâtea biserici României dacă Biserica Ortodoxă Română ar fi cu crucea, ca în comunismul primitiv, în c-păgânilor. Din alternanța transitorică de ta-acomodate și replici radicale, sub comu-Biserica le-a ales, din păcate, pe cele dintâi.

Să admitem, deci, că Biserica și-ar fi făcut comunism, rău doar ei înseși, auto-epurându-si presiunea poliției politice, preluând, pentru a p-rămâne „autonomă“, sarcinile poliției politice făcând ea însăși, dar, să zicem, doar împotriva

vizor

înseși, poliție politică. Dacă vrea să-și dovedească „autonomia“, din moment ce a știut să „epureze“, sub presiunea politicului, o dată, va trebui să se epureze, moral însă, și acum, da sub presiunea politicului, ci sub presiune societății. Căci s-a dovedit, și poate funcționa continuare, ca un nepermis releu de putere, foarte bună „conducătoare de putere“ care știut însă (sau nu a vrut) să acționeze ca o putere, în orizontul adevăratei contra-„cetăți Dumnezeu“.

Păcatele domestice, devenite secrete familie, se răzbuună, iar Biserica este bântuit de fantome străine, ci de ea însăși, căci s-a ucis sine, transformându-și unele dintre „mădulari strigoii. Culpă internă, pe care ea pretinde să rezolve (decât) intern, în intimitate, după demolat biserică, demolează astăzi, fisurează a însăși Biserica. Iar dacă credincioșii intră biserică pe ușa cea mare, în fisurile Bisericii cuibărește, vai, Timpul - și crește.

BANCA COMERCIALĂ ROMÂNĂ

Sponsorizare de la Banca Comercială Română

stelian tăbăraș

Putine locuri ar avea acoperire cu acest nume; căci întâmplarea ca doi afluenți să se verse simultan într-un râu nu are altă determinare geografică ori geologică decât coincidența. Este una pe lângă Pitești - unde ar fi și un stadion - și o alta mai puțin cunoscută la Sinaia! Aici se varsă în Prahova, de o parte și de cealaltă a ei, pârâul Peleș și Valea Rea. Valea Rea care, mai sus unde ea însăși se bifurcă, are o poiană cu nareise, din fericiere mai puțin cunoscută. Tot Valea Rea se cheamă și muntele din care izvorăște - caz rar în care unui vârf i se zice Vârful Valea Rea.

nocturne

În folclor, în unele eresuri mai ales haiducești, o trivale este un loc benefic pentru jurăminte. Acolo se „legau frați“ oameni în general singuratici, acolo se jura păstrarea secretului în legătură cu locul-ascunzătoare al unor comori. Ca și în cazul arborilor înfrățiți din Toma Alimoș, pe care G. Călinescu o consideră „balada feudală“.

Mai puțin cunoscută este unicitatea celor trei ape în determinarea unor fenomene meteorologice. Când sunt nori, ceață, sus, pe culmea Cumpătului (nume atestat în cel mai vechi document despre Sinaia, alias Podul lui Neagu, din 1521), nu doar „căciula de nori“ a Cumpătului este indicator, ci și curenții de aer, mai puțin vizibili la punctul de întâlnire. Cineva a montat pe acoperișul unei vile o roză a vânturilor (pe „Vila Pasăre“) cu un cerb care

O trivale

stă pe săgeată mobilă; ține cerbul fruntea Cumpătului, va fi vreme ploioasă. Stă invers, vreme bună.

Deși aparent la vedere, în drumul ce te scoate din varianta spre benzinărie, puținii au ochi să-ți arate această originală roză a vânturilor. Probabil întru chiparea săgeții cu cerb e veche, unii cerbători susțin că bourul ar fi fost închipuit și e cerb (vezi determinativul „a boncăului“).

Atribute determinative Cumpătului întâlnim la Codlea, acolo Măgura ce sugerează un adormit poartă nouri sau ceață. Dar Cumpăt (poate descinde din „cumpăna vânturilor“) a legendă, metaforă. Poate și mit.

Iată de ce aceste întâmplări, eresuri și simboluri trebuie uitate, nici ocolite, ci dimpotrivă, asupra lor trebuie aplicată documentație, inscripții expozitive. Poate să întreprindă ceva în acest sens și cendenții familiei Pasăre care, sper, își vor fi bândit casa luată cu japea la naționalizarea 1948.

Prin deceniul al șaselea al secolului trecut, „duceam stadia“ pentru un topografist bătrân făcea „ridicările de nivel“ ale Văii Rele. Într-un din pauzele de masă - singurele momente în care eram de fapt împreună - mi-a povestit că făcuse înainte de război măsurarea pantei dreapta Văii Rele. Adică versantul abrupt al culmii Cănelui. Pentru armată. Acolo se găsea mai bun loc din zonă (el zicea „din țară“) pentru parte de schi; orientată spre nord, cu un unghi de razele soarelui ce tinde spre zero. „Aici, de prins o ninsoare, nu se mai ia până în aprilie“, relatat faptul autorităților locale, dar lucrurile găsit ecou. Astfel că, iarna, schiorii trec prin Sinaia cu trenul ori autoturismul spre Azuga sau Predeală și o „săgeată cu cerb“ nu le arată aici o parte de schi.

Director:

Marius Tupan

Colectivul de editare:

Mariana Bunescu (tehnoredactor)

Responsabil de număr:

Simona Galatchi

Redactori asociați:

Horia Gârbea; Daniel Nicolescu;

Ioan Es Pop; Stelian Tăbăraș

Revista este membră a Asociației Revistelor, Imprimeriilor și Editurilor Literare (A.R.I.E.L.), înființată în baza Hotărârii judecătorești și recunoscută de Ministerul Culturii și Cultelor

Revista „Luceafărul“ este editată de Fundația Luceafărul, cu sprijin de la Uniunea Scriitorilor din România NU și de la Ministerul Culturii și Cultelor

Redacția și administrația:

Calea Victoriei nr. 133, București, sector 1,

telefon 212.79.94, fax 312.96.93

e-mail: fundatia_luceafarul@yahoo.com

Cont în lei: Banca Comercială Română, Filială

sector 1, Calea Victoriei nr. 155.

Număr de cont: RO17RNC130072049692900001

Cont în valută: RO87RNC140072049692900001

ISSN - 1220-627X

Tipar: SEMNE '94

Abonamentele se pot face la toate sucursalele

RODIPET și la oficiile postale din țară.

Revista noastră este înscrisă în Catalogul

publicațiilor la poziția 2048.

Cititorii din străinătate se pot abona prin S.C.

Rodipet S.A. cu sediul în Piața Presei Libere nr. 1,

Corp B, Sector 1, București, România la P.O. Box

33-57, la fax 00-40-3187002, sau e-mail:

abonamente@rodipet.ro, subscriptions@rodipet.ro

sau on line la adresa www.rodipet.ro

Din nou, despre Eliade și Culianu

Noua carte a antropologului Andrei Oișteanu (*Religie, politică și mit. Texte despre Mircea Eliade și Ioan Petru Culianu*, Polirom, 2007) reconfirmă interesul încă viu pentru „ciocnirea“ biografică și epistemologică dintre cele două personalități ale științei religiei. Lucrări anterioare (cea a lui Matei Călinescu, *Despre Ioan Petru Culianu și Mircea Eliade. Amintiri, lecturi, reflecții* sau ediția îngrijită de Tereza Culianu-Petrescu și Dan Petrescu, *Dialoguri întrerupte. Corespondență Mircea Eliade-Ioan Petru Culianu*) au abordat „cu documentele pe masă“ relația dintre cei doi savanți de origine română și au creat deja o tradiție a subiectului la noi. Ea s-a manifestat inclusiv în sesiuni de comunicări, articole de presă culturală și cărți dedicate separat celor doi autori (mă gândesc, de pildă, la masivul op *Ioan Petru Culianu. Omul și opera*, coordonat de Sorin Antohi sau la cel al lui Florin Turcanu, *Mircea Eliade. Prizonierul istoriei*). Datorită morții misterioase a lui Culianu și a prieteniei „răcite“ pe final dintre el și mai vârstnicul său maestru, subiectul pare ineputabil, așa cum opera lor suscită interpretări și aplicabilități multiple. Afară de această „tradiție locală“ de care vorbeam, „Eliade și Culianu“ constituie, astăzi, paradigme mondiale în studiul istoriei religiilor, așa că ne putem aștepta și pe viitor la referințe surprinzătoare.

galaxia cărților

Volumul lui A. Oișteanu reunește studii, articole, eseuri și luări de poziție publicate anterior în varii ocazii, cu explicația necesară că tripla mențiune din titlu, departe de a fi o simplă aducătoare de interes ieftin (să nu uităm de studiile partizane și emfaticale ale unor occidentali de tip Laignel-Lavastine sau Dubuisson), e pe deplin justificată în cazul celor doi subiecți. „Titlul cărții“, afirmă autorul în *Cuvântul înainte*, „mi-a părut ca potrivit abia după ce am încheiat-o. În multe dintre textele din acest volum am urmărit modul brutal și tragic în care, în feluri diferite, politica a irupt în destinul celor doi istorici ai religiilor“. Tocmai fiindcă, spune același, lui Eliade „politicul i-a marcat viața“, iar lui Culianu „i-a marcat moartea“. Orice abordare, cu alte cuvinte, a destinului celor doi trebuie să aibă în vedere politicul, chiar dacă opera lor strict științifică nu a avut tangențe relevante cu politicul. O spune unul dintre cei care i-a cunoscut pe amândoi, sub o formă sau alta: „Față de cel dintâi m-am raportat ca discipol. Față de cel de-al doilea, ca prieten și coleg de generație“. Măcar în această calitate, dacă excludem indiscutabila competență științifică, să-l credem pe cuvânt! Religia, politicul și mitul sunt legate o dată pentru totdeauna atât de parcursul separat al fiecăruia dintre cei doi, cât și de biografia lor comună, cu toate sinuozitățile ei. Se știe, Eliade a cochetat bine în tinerețea sa bucureșteană cu revistele legionare (faptul avea să-i aducă prejudicii serioase de imagine în lumea universitară occidentală, după război), iar Culianu a dus o campanie de presă furibundă împotriva

regimului Iliescu, imediat după 1989, cât a mai apucat. Concepțiile sale politice au trecut în prozele parabolice despre Jormania și l-au împins, față de Eliade, la întrebări destul de incomode.

Exact în acest sens, antologia lui A. Oișteanu e împărțită pe trei secțiuni, pe schema „întâi Eliade“, „apoi Culianu“, „în sfârșit, Eliade și Culianu“.

Prima, *Texte despre Eliade*, e dominată de tema politicului, deși conține și abordări extrem de interesante despre aspecte mai puțin cunoscute ale vieții și operei savantului. Două ar fi acestea: unul, modul de raportare al profesorului de la Chicago la mișcarea hippie (studentii pletoși și revoluționari îl căutau cu interes pe profesorul lor de istoria religiilor, în anii '60, ca pe un expert în yoga și mistică orientală), celălalt, relația tânărului Eliade și a prozei lui cu substanțele psihotrope (se pare că le-ar fi experimentat în India și ar fi trecut unele experiențe pe seama personajelor din literatura sa).

Alte două probleme din această secțiune îmi par importante și mai puțin clarificate la alți analiști eliadieni: dacă Eliade a avut o perspectivă religioasă anume (recte, creștină) din care ar fi privit fenomenele religioase și dacă opera sa științifică a fost influențată de elemente naționaliste preluate din sfera mitologiei geto-dace și populare. La prima dintre ele, Oișteanu răspunde negativ. Eliade și-a păstrat obiectivitatea în observarea religiilor și nu a arătat vreo opțiune anume. Aceasta nu implică deloc faptul că ar fi fost ateu, lucru destul de improbabil și greu de probat. La a doua problemă, răspunsul e mai nuanțat, cunoscându-se unanim regretabilele raporturi ale lui Eliade cu dreapta românească interbelică. „Nu cred că poziția politică a lui Eliade este atât de ambiguă și că poate fi mutat de colo-colo pe tot eșicherul politic“, spune Oișteanu. „Dar, în ceea ce mă privește, cred că opera științifică a lui Mircea Eliade a fost relativ puțin infestată de microbul ideologiei de extrema dreaptă (...). În general, nu cred că se pot decela perspective ultra-naționaliste sau fascizante în opera științifică a lui Eliade și nici o «ontologie antisemită» (formula lui Dubuisson) în cărțile sale de istorie a religiilor. Această concluzie se referă inclusiv la lucrări științifice elaborate în perioada critică a angajării politice a lui M. Eliade, în timpul a ceea ce el însuși a denumit «climaxul meu legionar». Evidente într-o mică parte a publicisticii savantului și greu de judecat decontextualizat, «minimalist sau maximalist», compromisiunile politice au stat, așadar, departe de opera științifică eliadiană în opinia lui A. Oișteanu.

Așa mai remarcă în această primă secțiune reproducerea dialogului epistolar dintre autor și Eliade, precum și tulburătoarea poveste a încercării de racolare a lui Oișteanu de către Securitate ca agent de influență pe lângă savantul român din Chicago.

A doua parte a volumului, *Texte despre Culianu*, e mult mai substanțială prin abundența mai mare a documentelor și prin caracterul ei oarecum trăit (Culianu i-a fost prieten lui A. Oișteanu și, îndeosebi după asasinarea lui, obiect de studiu, biografic și științific). Am regăsit aici texte pe care le mai citisem în publicistica lui A. Oișteanu: relatarea întâlnirii cu I.P. Culianu la Groningen, în Olanda; celebrul de-acum interviu *Despre gnosticism, bogomilism și nihilism, cu Ioan Petru Culianu*; prezentarea sintetică a gândirii lui Culianu, inclusă în introducerea la *Călătorii în lumea de dincolo*, ultima carte a specialistului în gnosticism și psihanodii; prezentarea împrejură-

rilor morții lui Culianu, pornind de la cartea juristului american Ted Anton, dedicată aceluși subiect. Consemnez aici doar opinia lui Oișteanu despre diferențele dintre Eliade și Culianu, de sebit de utilă pentru cei ce se apleacă asupra celor două „metode“ științifice. Astfel, M. Eliade ar fi un generalist, lucrările sale fiind sinteze macrocopice, „istorii comparate“ sau „tratate“. Culianu dimpotrivă, s-ar fi remarcat prin lucrări analitice microscopice, specializându-se pe câteva „teme majore“, gnosticism, dualisme, extaz, ascensiu suflului, magia renașterii. Între cei doi savanți, în ciuda stimei reciproce și a fructuoșelor amicitii științifice, „diferențele și neapărate lisme sunt evidente, chiar dacă nu întotdeauna explicite“. Oricum, dacă Eliade a apucat să-și măsoare întregii sale capacități, Culianu, prin vârstă și destinul, a sfârșit prea curând. Concluzia pe care trebuie s-o tragem despre tinerii excepționali morți de tineri e că, spune Oișteanu, „nu destinul Culianu ar trebui deplâns, ci al nostru, al celor care ne supraviețuim, ratându-ne biografia“.

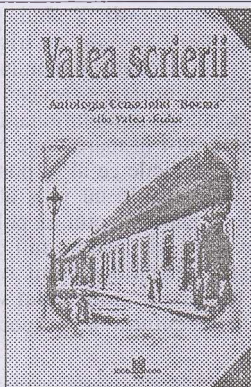

Texte despre Eliade și Culianu e ultima secțiune a cărții lui A. Oișteanu și cea mai restrânsă ca material. Cuprinde doar două texte (unul e o trecere rapidă în revistă a conceptului despre dualismul religios în spațiul românesc la Gaster și Hasdeu până la Eliade și Culianu, celălalt, o scurtă istorie a științei religiilor în România, de la începuturi până la recentul Congres European de Istorie a Religiilor de la București, din septembrie 2006), la care se adăugă reproducerea unei dezbateri de la GDS din februarie 2002. Este, de departe, cea mai consistentă și mai relevantă capitol al secțiunii, numai prin prestigiul participanților (Moshe Nieu Gavriluță, Andrei Cornea, Sorin Antohi, Dan Petrescu, Paul Cornea, Dan Petrescu, Eugen Ciurtin ș.a.), ci și prin subtilitatea și pertinenta opiniilor exprimate.

Culianu versus Eliade, Culianu și Eliade, tradiție în care cartea lui A. Oișteanu luminează acum o parte din lucruri.

(adrian g. romil)

1) Valea scrierii
(Antologia Cenaclului „Boema“ din Valea Jiului)
Editura Corvin

2) Toleranța în filosofia lockeeană
(Ștefan Nemeček)
Editura Realitatea Românească

3) Apocalips
(Augustin Țanca)
Editura Focus

De vorbă cu cititorii

alexandru george

Mă aflu printre colaboratorii permanenți ai revistei „Luceafărul” și chiar printre cititorii ei, cum se poate închipui; nu o parcurg în întregime, înmormosc, dar idei îmi pot face și, mai ales, îmi face idei, unul sau altul dintre articolele îndu-mi interesul și punându-mă pe gânduri; ar fi prea complicat și, într-un fel propriu să-mi spun cuvântul în chestiune, când observ că e vorba de unele teme sau teme recurente, lucrurile se schimbă. Mai ales că nu e vorba de trăznăi ale unor amatori de discuții, ci de probleme foarte generale pe care le întâlnești și prin alte publicații...

Poate că mulți se vor mira aflând că nu mă gândesc la subiectele savante, precum serialul al cărui început se pierde în noaptea timpurilor, editat de Caius Traian Dragomir, nici articolele adresate unui public de altă vârstă decât a mea iscalite de domnul Marius Tupan și nici măcar cronicile literare constant prezente sub mai multe titluri (deoarece eu, citind cărțile respective nu pot spune nimic nici despre dările de seamă), ci mă duc mai degrabă la rubrică „Conexiunea” a doamnei Mariana Ploae-Hanganu care le citesc în dorința de a mă instrui în știința pe care eu nu le-am rezolvat în mod adecvat, ca tot omul, dar și scriitorul. Eu mi-am riscat oarecari „contribuții” pe care le simt durere! nu le-am văzut semnalate de cititori, deși unele nu cred că ar fi trebuit să fie semnalate. În vacanțele de vară ale „Luceafărului”, profitând de acalmie și de liniștea, le-am strecurat anii trecuți, nu fără să speranțe, în paginile-i generoase. Anul acesta, cu toată vara de pomină, deopotrivă frumoasă și furtunoasă, am înlocuit subiectul cu gândurile de față.

opinii

...Și-mi pare rău, pentru că soarta m-a făcut să fiu un supraviețuitor al câmpurilor de curse de cai și să bat ambele hipodromuri din țară încă de când eram copil. Și, în această calitate (pe care n-o împărtășesc decât Radu Cosașu, un scriitor însă care din lesceță intrând în „mișcarea revoluționară” și-a extirpat din suflet și din minte toți „șurubii mic-burghezi”, așadar și pasiunea pentru tuf, dar și pentru filmele americane, și pentru alte blestemății ale capitalismului în descompunere) eu am observat că vremea termenilor din acel nobil sport care s-a năpădit limbajul curent, începând cu „indicap” și „a lua o plasă” și sfârșind (dacă vreun sfârșit!) cu „în linie dreaptă” sau „pe ultima sută de metri”.

Am discutat o sumedenie de astfel de termeni, lăsând la o parte mulți alții, deoarece ar ajunge curând înțelegibili, unii fiind deosebiți; repet informația că unii se găsesc, doar în cursurile de trap, în romanul lui Neagu Vădulescu, *Napoleon fugea repede*, 1943, citat și în comunism.)

Distracția aceasta a mea, estivală, nu lipsită de anumite merite, n-a trezit niciun ecou în afară de acela oarecum indirect al savantului filosof și poet C.D. Zeletin, care mi-a confirmat că „alba zorilor”, rămasă în amintirea mea de copilărie, și care e un latinism arhaic, unit cu un slavism într-un pleonasm admisibil și cum e și „zori de zi”. Tot el mi-a semnalat „anos” (încărcat de ani) frecvent în italiană, cum e și „aciao” (acier, în franceză) în engleză el însemnând la origine „oțel”; dar supraviețuit cu sensuri mai speciale. (O poeză națională îmi semnalase „oaiie acioaie”; oaiie înăuntru care poartă la gât talanga cu limba de

oțel orientând toată turma.) Eu, pentru a caracteriza scrisul lui Șerban Cioculescu, am vorbit de „acioaia peniței sale acerate”, știind-l amator de astfel de curiozități lexicale, căci „acerat” nu are sens în limbajul ordinar.

Am avut ocazia să observ o serie de ciudățenii pe care le-am adus la cunoștința publicului (fără niciun efect), începând cu apelul paparudelor într-o ocazie memorabilă, când eu am auzit „Babă Rudă, vino de ne udă!” sau când m-a uimit arhaismul „lume” într-o frază rostită de un băran bătrân „Ce de lume!” adică: „Ce lumină!” Asemenea răzlețe observații le-am reținut și propus discuției și nu amintesc acum decât pe „Coasta Boacii”, a lui Cioran, după opinia mea: loc cu un anumit ecou, deoarece ultimul cuvânt vine de la latinescul „vocem”, o vocabulă pierdută în favoarea slavonului „glas”, dar păstrată în toponime (poate de pus în corelație cu bocet, a boci).

Un fenomen la care am fost martor apropiat la începutul anilor '50 a fost încercarea autorităților comuniste de a rusifica limba noastră prin masivă introducere (nu „împrumut”, cum greșit se exprimă mulți lingviști) de termeni din spațiul sovietic, în primul rând al jargonului de partid de tip: plenară, activ, dar și prin înlocuirea unor termeni consacrați pretextându-se perimarea lor în fața „tehnicii noi”.

Lucram la o instituție care discuta și făcea propuneri pentru standardizarea terminologiei tehnice în vederea redactării STAS-urilor și am asistat la încercările de a se introduce termeni barbari ca „hozrasciot” sau „marșrutizat”, ca să nu mai vorbesc de *trust*, luat din americană, dar intrat în varianta probabil rusească „trest”. Ele erau omologate și deveneau obligatorii consecutiv eliminării celor din sfera occidentală. (Nu pot să uit încercările homerice de a găsi echivalente autohtone pentru bowingdow, brianing sau chiar sneck sau nut și feder.)

Pentru ca să se înțeleagă nivelul „științific” al acestor discuții preliminare, să amintesc de un inginer mai bătrân care apucase desigur apariția la București a societății americane de telefonie „Standard” și era revoltat că acest cuvânt e popularizat acum prin „standardizare”, el propunând pe „tipizare” (ceea ce nu e exact același lucru). Tipizare e un cuvânt românesc! clama el, nu vedeți? Tipar, tipografie sunt cuvinte românești! Ce ne mai trebuie standardizare!?

Fenomenul îl propun amatorilor, dar și specialiștilor, deoarece e nu fără analogii cu ceea ce se întâmplă acum: invazia cuvintelor din spațiul anglo-saxon, caracteristica noului bilingvism al intelectualilor români, începând cu absolvenții de liceu care încep să se numere cu sutele de mii, cu milioanele și care, împotriva procesului de re-latinizare a limbii noastre, se simt atrași de o limbă imposibilă cu care nu putem intra în rezonanță (deși ar fi de observat și acum preferința pentru vocabulele cu radical latin, de la „locație” la „master”, ba chiar și a cuvintelor pe care noi le aveam în limbă și acum par niște noutăți (media, data etc.).

Numai prin accentuarea latinității lui reale acest grai al nostru, nu doar cu îndemnuri potrivite, dar îndepărtat de matca mediteraneană, își va căpăta noblețea, iar străinii nu vor mai disprețui pentru că ne lăudăm cu o cultură doar folclorică.

După încercarea de corupere prin rusificare, o operație în grad maxim forțată, iată că ne-am trezit cu un alt pericol pe care mulți

observatori îl asimilează cu primul, deși nu ne afectează în urma unei ocupații militare: invazia cuvintelor (locuțiunilor) anglo-saxone, uneori de argou, ori ajunse în această situație pe buzele românilor încântați de „noutate”. Vina o poartă în principal Televiziunea, în frunte cu cea „națională” (să-i zicem mai bine: de stat) care infectează văzul și auzul cetățenilor naivi cu toate expresiile vulgarității, pe drept cuvânt blamate recent în „Luceafărul” de domnul Liviu Grăsoiu (și nu e singurul!) în articolul **Mulți și agresivi** (12/29 martie 2007).

Audio-vizualul este factorul cel mai activ în educația „populației”, adică a cetățenilor români și efectele sunt incalculabile, ele putând fi și foarte nocive. (Nu țin să exagerez, cum e moda acum în toate, și să ignor factorul informativ, afectând cultura celor care găsesc unele lucruri utile, măcar nimerind fără să vrea, învârtind butoanele sau apăsând pe taste - acesta un germanism!) Tirania aceasta nu e decât întreținută sau concurată de presa propriu-zisă, încă mai puțin de carte, deși suma vânzărilor în clipa de față depășește toate previziunile. Or și acestea, inclusiv cea „culturală”, face grave concesii vulgarității, scrierii neglijente, uneori fără gramatică, în cele mai frecvente cazuri manipulându-se stereotipii și reflexe ale limbajului de lemn, puse în serviciul altei cauze (cauze contrarii: de a șoca puternic, de a scandaliza, nu de a ambiona la neutralitatea fără nuanțe din comunicatele și ordinele vechiului regim).

Dar, întrucât beneficiaz de jalnical avantaj al unei vârste înaintate (de unde se privește mult mai bine înapoi), să adaug și o constatare pe care mai mulți cunoașteți, mai ales doamne, mi-au semnalat-o: tonul familiar, de șuetă între cunoștințe de piață care bânuie mai ales la reclamele comerciale T.V.: e o continuare și dezagreabilă tutuială, deși pentru a capta și flata interesul clientelei ar trebui să se folosească apelative ca Dumneavoastră, Doamnă sau Domnișoară, Domnule, așa cum se făcea înainte de comunism (la Radio) și unde orice posibil cumpărător era solicitat cu genericul „Distinsa noastră clientelă!”

Acuma chiar când interese de mulți bani sunt în joc, cele chemate să scoată mulți bani din pungă sunt tratate ca niște feteșcane, deși câte o blană prețioasă sau un auto performant echivalează cu venitul pe câțiva ani al unui domn funcționar „bine situat”; iar posibilele beneficiare se comportă ca niște găscuțe, chicotind între ele sau cel mult schimbând râsete de satisfacție tâmpite. Comunicarea între toate aparițiile, mai ales feminine, se face în stil de șuetă, apelurile pe numele mic, bineînțeles în diminutiv.

Acel ceva care se numește „șinută” (aceasta putând fi și degajată) nu intră în capul celor care conduc aceste instituții de importanță națională. Astăzi, când s-a constatat pe toate planurile educației în societățile civilizate că „formele” nu se opun fondului, nici nu reprezintă o inutilitate, cum e cazul și cu luxul, ci o obligatorie anticipație a ceea ce îi așteaptă pe toți oamenii, într-o generație, două, ar fi bine ca măcar sub acest aspect să nu ne trezim foarte rămași în urmă.

În atenție, trilogiile!

Nici măcar nu apar unele cărți în vitrine și **echipa de zgomote** - formularea aparține unui distins prozator contemporan - își începe repertoriul pe toate canalele, ca și cum noi nu am putea detecta valorile reale, chiar de la momentul apariției pe piață. Sau, poate, temerile că li se vor sesiza slăbiciunile îi împing la astfel de gesturi, de cele mai multe ori, ridicole. Nu cumva o scriere își dezvăluie treptat valențele? Chiar și ale acelor ai căror autori sunt sistematic ignorați, boicotați, căci listele negre de mai ieri n-au fost retrase încă din anumite birouri. Asta pe de o parte. Pe de alta, cronicile favorabile sunt refuzate sau măcelărite de unii redactori, căci țin cu dinți la ierarhiile prestabilite. Cele care trec totuși prin furcile caudine în paginile unor publicații sunt atacate de semidocși și alți chimiști, contestatari de serviciu, căci altă menire nu au

într-o literatură prea robustă pentru spritele lor mărunte. O a treia categorie de manevranți o reprezintă condeierii care nu citesc, dar se exprimă, răsfoiesc, dar nu se pot fixa la paginile semnificative. Prin contribuțiile lor jalnice, nu-i interează ce impresie fac, căci sunt agățați de o revistă, de o personalitate, și cred că această combinație îi țin în actualitate o viață întreagă. Cercetați istoria literară și vă veți convinge de efemeritatea lor.

Încredințați că alta e menirea comentatorilor literari. Noi îi încurajăm pe toți cei care-s responsabili de mandatul căpătat, ca fenomenul artistic să nu fie răvășit. Veți observa și în acest număr al revistei că, prin invitațiile la discuții, pe lângă cei din Capitală, se află și autori din diverse centre culturale - Cluj-Napoca, Timișoara, Craiova, Târgu-Jiu, Focșani, Piatra Neamț, Hârșova. Cum ne este obiceiul, nu am intervenit în texte, nu am dat vreo sugestie și nu am respins vreo contribuție. Ordinea semnatarilor e făcută în funcție de necesități tipografice. Așteptăm și alte participări, tranșante și oneste, căci numai în acest fel vom fi urmăriți și creditați de cititorii noștri.

1) Într-o vreme în care lecturile sunt tot mai restrânse, iar scriitorii vor să-și recâștige publicul cu cărți puțin voluminoase, apar romane de amploare, cu sute de scene și personaje, trilogii chiar (*Amfitrion* - Nicolae Breban, *Batalioane invizibile* - Marius Tupan, *Orbitor* - Mircea Cărtărescu), care par să fie contra curentului. Ce-i stimulează pe acești prozatori?

2) Credeți că marile probleme ale contemporaneității pot fi dezbătute numai în astfel de construcții epice sau, pur și simplu, anumiți scriitori țin să-și demonstreze potența artistică numai pe mii de pagini?

3) Cele trei trilogii luate în dezbatere respectă regulile clasice ale unor astfel de scrieri sau se deosebesc fundamental de cele semnate de Petru Dumitriu, D.R. Popescu, Marin Preda, Bujor Nedelcovici și mulți alții?

4) Care ar fi particularitățile fiecărei trilogii în parte și ce noutăți ar prezenta?

5) Ce le apropie și ce le desparte în mod deosebit?

6) Cum vă imaginați dumneavoastră o astfel de scriere?

7) Există anumite rețete, strict literare, sau aglomerări de fapte, date și eroi ce pot asigura o imagine mozaicată a unei lumi, într-o anumită

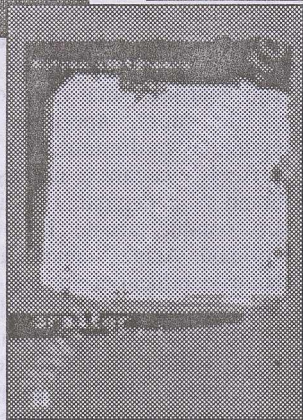
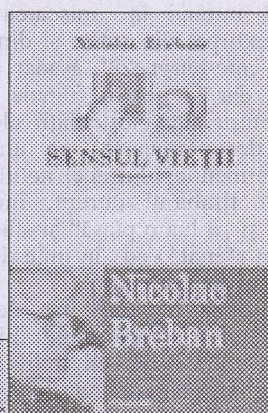
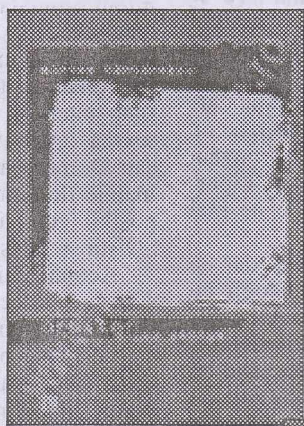
perioadă de timp?

8) E o risipă de energie sau, din potrivă, o inițiativă cu efecte benefice pentru întreaga literatură română?

9) Considerați că astfel de tentative vor mai exista? Cu ce rezultate?

Răspunsurile se pot întinde pe multe pagini. Acestea trebuie să ajungă la redacție în jurul datei de 2 august, 2007. Pe cei invitați special noi îi rugăm să confirme participarea la anchetă. Cei doritori să aibă opinii în acest sens pot trimite textele pe căile de comunicare cunoscute. Cele mai interesante vor fi publicate.

Redacția

Preambul. „Trilogie“ - e un fel de a zice, e doar una dintre formele partajate ale unei scrieri de mari întinderi.

Atât din rațiuni de construcție epică, cât și mai ales din rațiuni de manuscrisere și apoi de tipărire, autorii și-au împărțit „lucrările“ pe două, trei, patru volume sau chiar zece, ori le-au ordonat pe „fascicule“, deseori publicate ca „foiletoane“. Acestea în urmă au generat cel mai adesea succes public, mai cu seamă după apariția trilogiilor. Dostoievski este un exemplu: dificultățile existențiale, dar și marile sale căutări sufletești, care l-au chinat și i-au încercat destul timp, l-au obligat să scrie periodic fragmente din marile sale opere, pe care le expedia pe sub ușă către redactorii de ziare. Bineînțeles, în timpul acesta înțelege nevoia de a lăsa fiecare volum în suspens, iar publicul a reacționat prompt, smulgându-și gazetele cu „va urma“ în mâinile distribuitorilor. Am pomenit deja nume care a dat o carte de mari dimensiuni, cum este **Frații Karamazov** și care ar putea foarte bine să fie o trilogie. De fapt a fost tipărită în diverse locuri și limbi în două, trei sau chiar patru volume, după cum se considera editorul că poate avea succes comercial.

Și am început cu Dostoievski pentru a scrie deja o concluzie: dacă, Doamne ajută, nu avem de-a face cu grafomani, dar marii scriitori au avut puterea și voința să scrie cărți de mare întindere, suficiente pentru a constitui o lume paralelă cu cea reală. Ne gândim doar la Balzac sau Zola și au creionat adevărate comunități, care „făcuseră concurență stării civile“. Dar ne întoarcem în urmă la primul autor de romane emnătate universală, Homer, care și-a început scrierea sa istorică din două părți distincte, **Iliada** și **Odiseea**, având ca liant personajul Ulise. Ceilalți mari scriitori ai timpului antic, Horațiu, Virgiliu, au avut în creația epopeii, iar Dante a consfințit în **Divina Commedia** a operei de artă în trilogie cu a sa **Divina Commedia**, pe care a împărțit-o în **Infern**, **Purgatoriu** și **Paradis**.

Sigur că în literatura universală exemple sunt multe și totdeauna ilustre. Al. Mas-père a cucerit lumea cu trilogia în cispnzece cărți **Cei trei mușchetari**, **Păpă douăzeci de ani** și **Viconte de Bragellona**. Iar marea literatură conține pe Georges Duhamel, cu cele zece volume din **Chronique des Pasquier**, pe John Galsworthy cu monumentală sa **Forsyte**, pe William Faulkner cu **The Hamlet** și **Unul**, **The Town** (Orașul) și **The Mansion** (Casa cu coloane), care i-a adus Premiul Nobel și, mai ales, după moartea mea, pe strălucitorul Lawrence Sanders cu **The Alexandria Quartet**.

În literatura română, cea dintâi încercare de a convergența aparține unui autor rămas necunoscut (adică nerecunoscut), Ilie Ighel, prin unui diptic format din **Banditul Licinski** (1890) și **Moartea banditului Licinski** (1891). Dar primele romane aparțin trilogiei lui Al. Duiliu-Bărbulescu (Ciclul Comăneștenilor: **Viața** (1898), **În război**, 1902, și **Tănase** (1907) și dipticului **Legea trupului** (1906) și **Legea trupului** (1927), scrise de

Agârbiceanu, încă un autor român inspirat din motive pe care nu le-am înțeles încă. El este urmat îndeaproape de Constantin Stere, autor a opt cărți reunite

Nu „e ușor a scrie“ trilogii

valentin iașcu

sub genericul **În preajma Revoluției** (1931 - 1936).

Specialitatea autorilor români a fost, în ceea ce privește cartea în serial, istoria, în care s-au manifestat autori diversi precum Dumitru Almaș (ignorat), Paul Anghel (marginalizat din motive politice), cu remarcabilul său ciclu dedicat anului 1877, început cu **Scrisoare de la Rahova** (1977), Ioan Dan (minimalizat), cu ciclul său dedicat lui Mihai Viteazul, Ioana Postelnicu (emigrată) cu romanele **Vlașinilor** (despre care îmi amintesc că acidul Cornel Regman a spus că e vorba de genul „roman de băta și cojoacă“, aluzie la „capă și spadă“), Eugen Barbu (spulberat de o parte a criticii), cu cele patru volume din **Incognito**, ceva mai înainte Zaharia Stancu cu ciclul personajului **Darie** (**Descult**, 1948, **Dulăii** 1952, **Radăcinile sunt amare**, 4 volume, 1958), din păcate scris bine, dar în tonalitatea inacceptabilă azi a realismului socialist. Dacă separăm trilogiile cu caracter policier (Rodica Ojog-Brașoveanu, Horia Tecuceanu, Romulus Cojocaru) sau memorialistic (Ion Vlasiu), contemporaneitatea a dat câțiva autori de amplitudine, priviți cel puțin straniu de aceeași contemporaneitate: Corneliu Leu (un autor de mare valoare, tratat cu destulă neglijență), cu trei volume din **Faptele de arme ale unor civili în secolul războaielor**

construcție romanească de azi, pe care insist s-o declar demnă de un Premiu Nobel (și nu alte flecuștețe ridicate parcă în bătaie de joc la rang de capodopere). Un accident biografic, prezența sa la conducerea Uniunii Scriitorilor în ultimii ani ai dictaturii, ceea ce de fapt n-are mai nimic comun cu opera, dimpotrivă, a împiedicat-o din pricini de ocupare administrativă, l-a expediat într-o zonă a uitării, dar din care autorul reușește să iasă deseori prin accente de reală capodoperă, mai ales prin piese de teatru.

Bujor Nedelcovici, autor al ciclului **Moștenitorii** (tetralogie: **Ultimii**, 1970, **Fără vâsle**, 1972, **Noaptea**, 1974, **Grădina Icoanei**, 1977), urcase bine în ierarhiile literare și oficiale, când, brusc, a luat drumul exilului, nemulțumit de ceva ce suportam și ceilalți. A fost tradus în franceză și publicat la mari edituri pariziene, dar succesul său a scăzut nu se știe de ce, în vreme ce alți autori emigranți, mult sub valoarea lui, au urcat considerabil. D'ale românilor!

Dar poate că exemplul cel mai ciudat îl oferă autorul arădean (o, Doamne, condiția/boala provincialului este în continuare

În atenție, trilogiile

mondiale sau **Ce înseamnă puterea** (1987), Tudor Dumitru Savu (dispărut prematur, înainte de a-și epuiza talentul) cu romanele sale dedicate **Dunării** și **Deltei** (1981 - 1998), totuși Romulus Cojocaru (autor izolat la Turnu-Severin și măcinat de lupte locale inexplicabile, dispărut și el înainte de vreme) cu romanele inspirate de satul mehedintean **Punghina** și populate de personajul pitoresc **Ristea** (or mai fi și alții, dar nu cred - datele sunt luate din monumentalul **Dicționar cronologic al romanului românesc**, tom căruia Academia i-a refuzat un binemeritat Premiu, din motive tot tipic românești și în măsura orgoliilor deviate ale lui Eugen Simion).

Cei de mai sus s-au „bucurat“ de indiferențismul unei critici după ureche și de haită, care funcționează cel mai bine la noi. Aceeași critică a analizat peste măsură de subiectiv alți câțiva autori de trilogii, care însă nu puteau fi ignorați, ci doar minimalizați (unii) sau umflați (alții), realitate ce nu poate crea decât confuzii în toate direcțiile (dar nici asta nu mai miră pe nimeni, face parte din distracția literaturii române).

Marin Preda e marele autor al **Moromeților (I-II)**, 1955, 1967, ce se continuă cu **Marele singuratic** (1972) și **Delirul** (1975), autor care a apucat să se clasicizeze în timpul vieții și nu a mai putut fi descalificat cu toate eforturile unui Gheorghe Grigurcu. Aceiași critic năbădăios a încercat să-l demoleze pe Dumitru Radu Popescu, care, cu ciclul său „**F**“, a impus poate cea mai solidă și consistentă

malignă) Gheorghe Schwartz. În 1969 parcă, tânăr fiind, prozatorul a publicat unul dintre cele mai bune romane la vreme, **Spitalul**, premiat doar de... C. C. al U.T.C., premiu deloc rușinos, dimpotrivă, pe care l-au primit destui scriitori de calitate, precum și eu însumi. În 1988 Schwartz a deschis un foarte ambițios ciclu, **Cei o sută**, primul volum fiind intitulat **Anabasis**, adevărată curiozitate a sfârșitului de veac comunist. Au urmat **Ecce Homo** (1993), **Oul de aur** (1998), **Mâna albă** (2000), **Vara rece** (2005), **Axa lumii** (2005), ambiția fiind de a se ajunge la zece, în conformitate cu zece generații ale istoriei omenirii. Mai nimeni nu vorbește despre acest mare autor, deși unele publicații din străinătate l-au semnalat ca atare. No comment.

În fine, în cea mai strictă actualitate se înscriu trei autori de „trilogii“ sau „fluvii“: Nicolae Breban, Mircea Cărtărescu și Marius Tupan. Ultimul a inițiat pentru revista pe care o conduce, „**Luceafărul**“, ancheta incitantă la care voi răspunde, după acest „preambul“ de istorie literară, dar și de psihoză literară românească. E necesar să precizez că toți autorii amintiți mai sus, mai puțin cei mai vechi, sunt scriitori de primă mărime, cel puțin pentru literatura noastră, indiferent de observațiile mele socio-literare legate de destinul lor favorabil sau dimpotrivă. Dacă valoarea unora, umflată peste măsură, mă irită, neglijența manifestată față de alții de aceeași valoare sau chiar de mare, mă deprimă.

Trei fețe ale romanului contemporan românesc

mariana criș

1 Se vorbea, pe la începutul anilor '90 ai secolului trecut, de criza romanului românesc. Iată că, acum, suntem în 2007 și vorbim de trilogii și tetralogii. Ce-i stimulează pe autori? Pe de o parte, este distanța luată față de anii grei ai comunismului, iar, pe de altă parte, o dorință de a lucra pe spații narrative largi. Dacă nu mă înșel, Marius Tupan deține locul întâi în ceea ce privește numărul trilogiilor. El are deja publicate două: **Coroana Isabellei și Batalioane invizibile**. Nu cred că scriitorul român are în atenție publicul. Dacă este să ne luăm după date statistice, se spune că ultimul volum din trilogia lui Cărtărescu, **Orbitor**, s-ar fi vândut în 20.000 de exemplare. S-ar putea să fie adevărat sau s-ar putea să fie numai o exagerare. Nu avem de unde să știm. Cred că, mai degrabă, pe romancierul român îl interesează privirea lui asupra evenimentelor și atât. Numai **Batalioane invizibile** ne propune o deschidere spre lumi ce trec peste granița țării noastre. În rest, atât **Amfitrion** al lui Nicolae Breban, publicat în anii '90, cât și **Orbitor** ne

personaje și a problematicii contemporane. Cred că aici este vorba despre cum simți să „ataci” un subiect și ce suflu epic ai.

3. Regulile clasice? Suntem în postmodernism. Nu știu dacă mai este vorba despre „reguli clasice”. Aceste trei trilogii, luate în dezbatere, se deosebesc mult de cele scrise fie în anii '50, cum este **Cronica de familie**, unde în al treilea volum Petru Dumitriu a trebuit să facă unele concesii regimului comunist, pentru a-și salva familia, fie în anii '60-'70. Acum, suntem în plin postmodernism. Temele sunt altele, scriitura, construcția epică au cu totul alte coordonate.

4. Amfitrion nu aduce nimic nou în maniera de a scrie a lui Nicolae Breban, mai ales după romanul **Drumul la zid**. **Orbitor** al lui Mircea Cărtărescu este o construcție pur intelectuală, iar **Batalioane invizibile** este singura trilogie vie și cu personaje credibile.

5. Cred că între Nicolae Breban și Mircea Cărtărescu există o apropiere care ține de tematică. Adică ambele trilogii se referă la reflectarea lumii comuniste în eul autoreferențial. Personajele se învârt în această magmă urât mirositoare. Apoi, mai

refer la Simona Sora, Paul Cernat, Sar Cordoș, Marius Chivu, care sunt de părere că trilogia este „o prefigurare a ce po însemna scrisul în românește de ac încolo”. Nu știu, dar mi se pare, totuși exagerare. În opinia mea, Cărtărescu poate fi un romancier cu carne. El poate un demn reprezentant a ceea ce se cheamă postmodernism, dar la nivel pur abstract. El amestecă mai multe tipuri de narațiuni dorind să ne dea imaginea unui autor metaliterar. Aș avansa ideea că **Orbitor** este un antiroman. El se bazează pe metaforă, are multă poieticitate, dar nu atât. Cel mai „acasă” în ceea ce privește trilogiile este Marius Tupan. El are putere de a crea personaje, are carne, are o privire caleidoscopică și o putere de a ține mână narațiunea.

8. Dacă ar fi vorba despre o risipă de energie, atunci nu am mai vorbi despre aceste trilogii. Sigur că ele înseamnă „fețe ale literaturii noastre contemporane și răspuns la teama de la începutul anilor ai secolului trecut, că romanul se află în impas. Iată că el a născut cinci trilogii.

9. Este posibil. Și tot ca niște realități ale literaturii noastre. Eu nu sunt principii taberelor literare, așa cum s'întâmplă acum. Aș vrea să văd și a mea opinie, spre exemplu despre **Orbitor, de cele din „Dilemateca” sau „România literară”. Vor apărea cu siguranță, dar necesită timp. Pentru a face o analiză exactă a lor ar trebui re-citite toate cele trei trilogii, pentru a se vedea cu exactitate, vor rezista ele în timp. Cehov spunea că fi citit cam vreo 25 de ani. Și iată că trecut mai bine de un secol și ne întoarce la el. Și tot el mai spunea că prozei trebuie o „tăietură scurtă și sigură”. Adică altfel spus, claritate. Sigur, nu mai trăim epoca lui Cehov, dar ar trebui să meditem la spusele lui. Postmodernismul este o cale. Dar nu avem de unde ști cât va rezista. Excesul de teorie a romanului în românia a mai practicat și am văzut că nu a avut viață lungă. Exactitatea detaliilor, personajele vii, atragerea atenției asupra problemelor actuale, construcția mozaică a tuturor acestora au făcut ca trilogia lui Marius Tupan să fie considerată drept cea mai bună. Sper să fie citită în tot acest secol. De celelalte mă cam îndoiesc. Pentru că ele fac referință la un timp pe care tânără generație nu are de unde să-l știe. Nu știu aici în calcul opiniile criticilor, ci gândesc la cititor. Succesul de publicitate al **Orbitorului**, cred că se datorează poveștile oarelor din volumul **De ce iubim femeile**. Dar, la o lectură mai atentă, cei care au cumpărat **De ce iubim femeile** sunt conștienți că nu vor înțelege nimic din **Arhipelagul Balthazar**.**

În atenție, trilogiile

supun atenției viziunea autorului fie asupra atrocităților comunismului, fie asupra a ceea ce s-a întâmplat cu evenimentele din decembrie '89. Toți cei trei autori amintiți sunt romancieri de cursă lungă și, probabil, asta i-a determinat să apeleze la trilogii.

2. Dacă ne gândim că trilogia Amfitrion, formată din romanele **Demonii mărunți**, **Procuratorii** și **Alberta**, de Nicolae Breban, însumează 1500 de pagini, iar **Orbitor**, formată din **Aripa stângă**, **Corpul** și **Aripa dreaptă**, de Mircea Cărtărescu, adună cam 1400 de pagini, atunci este vorba despre dorința autorilor de a mișca narațiunea pe spații întinse. Dacă, însă, ne oprim la complexitatea problemelor contemporane, cum ar fi lupta dintre terorism și religie, atunci nu putem omite trilogia **Batalioane invizibile**, alcătuită din romanele **Craterul**, **Rhizoma** și **Asteroidul**, a lui Marius Tupan, care are numai 840 de pagini. Sigur, nu în numărul paginilor stă importanța acestor romane, ci în maniera scriiturii, a galeriei de

este și un anume exces al eseismului. Atât Breban, cât și Cărtărescu au părți destul de mari, unde se meditează prea mult asupra condiției umane. Diferită este **Batalioane invizibile**, care ne propune o ieșire din cadrul comunist și o abordare a terorismului mondial și a salvării umanității prin credință. Personajele aici sunt vii, se mișcă dintr-o parte în alta a lumii, se contaminează de credință. Miru Rozeta, un clarvăzător, reușește să salveze umanitatea de la dezastru.

6. Nu pot răspunde la această întrebare, pentru că nu am scris, pentru sertiș, până acum, decât două nuvele. În rest, poezie.

7. Dacă ar fi să vorbim din punct de vedere structuralist, sigur că există rețete. Dar nu cred că Nicolae Breban a apelat la vreoaică rețetă. El este un romancier cărui îi place să se dezvolte pe spații întinse. Așa că nu trebuie să ne mire că **Amfitrion are 1500 de pagini. Breban trăiește și se mișcă ușor în aceste narațiuni întinse. La Cărtărescu este un experiment. Văd că o parte a criticii îl laudă foarte mult. Mă**

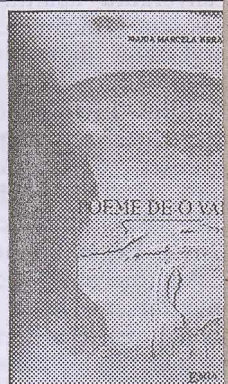
1) **Avatarurile prozei lui Mihai Eminescu**
(Gheorghe Glodeanu)
Editura EMIA

2) **Metamorfoze**
(Ioan Nistor)
Editura EMIA

3) **Poeme de-o vară**
(Maria Marcela Meraru)
Editura EMIA

Contextul, știe toată lumea, e cel descris mai sus. Da, epoca s-a schimbat, lectura e în recul, *Homo videns* se imbecilizează, foiese teintelelectualii, literatura n dizgrație, internauții întorc spatele acestor apățanați salahori ai scrisului, trudind „contra entului“. Totuși, *nevoia de story* rezistă într-o tură publicitar-consumeristă. Iar fascinația manului întreține iluzia că și trilogiile sunt eptate, pricină pentru care unii autori (precum enunerați) nu dezarmează, scriu, publică, și că vor fi citați. Chit că s-au îndesit „cititorii coperți“, cum remarca un admirabil prozator (Andru).

2. Nu e deloc obligatoriu să te cheltui pe mii pagini pentru a reuși. Riscul e chiar de a dilua arile probleme“, încercându-le în marea bală, excitând apetitul divagant. Fiindcă *rbăria* la români e boală veche; și ea poate ce lejer, deseori, în texte inutil lăbărțate.

3. Exemplele cu care lucrăm nu respectă etarul. Iar autorii pomeniți, „luați în dezbae“, nu sunt „disciplinați“ la modul canonic.

4-5. E vorba de trei personalități distincte, osebite radical prin viziune, temperament, abru stilistic. Spirit orgolios, cu pulsuni ranoide, contrariant prin masivitatea operei și, mai puțin, prin spectaculosul biografic, ivionar și faimos, intrând în „seria răsfațor“ (Al. George), sedus de meseria „de a scrie“, mânat de plăcerea vicioasă de a experienta impostura, plonjând în psihismul abisal, **colae Breban** trăiește sub fascinația romanului. El este, indiscutabil, un prozator puternic. cursă lungă, propunând cezura, un *pariu ologic* (acele „rupturi“ caracteriologice, turnând „eul genetic“, sfidând logica internă a manului) și crezând, nedezmintit, în viitorul nului târăgănat, chiar dacă multe Casandre de viciu anunță tunător, cu o bucurie răutășă, moartea romanului.

Convins că nu există roman în afara personajului (firește, nu în sens canonic), Nicolae eban caută - în pofida erodării poziției rsonajului - tocmai marile personaje. Chiar că s-a prăbușit concepția naratorului omniscnt și creația „obiectivă“ e privită suspicios în mele autenticismului, demiurgia - ca mare privilegiu al romancierului - își conservă puțința a concura starea civilă. Or, eroii lui Breban se șcă la limita câmpului vizual al conștiinței ratoare; sunt marginalizați dar concreți, robăind prin cotloanele vieții biologice, colind teritorii necercetate, fixați în barocul fâmplărilor existenței, în amorul care getează - Istoria. Tesutul epic crește la intersecția fatalității și causalității, prin subiectivarea viziunii. Rătăcim în „insula“ Provinciei, r-un univers migrator supus spiritualizării și gradării, pe orbite convenționale, cu acutul sentiment al catastrofei, printre bărbați „de rstă virilă“, trăind cu un violent cult al cutului și femeii care vor călăi sau victime. apățanat reprezentant al tradiției falocrate, m s-a tot spus, Breban pledează pentru „femia uriașă“; nu e doar o hachiță personală aici. că o iubire plăsmuită năștea eroismul lui Don iijote (nu observa Unamuno că întreg eroisul celebrului hidalgo pleacă de la o femeie?), eban vede în prezența femeii uriașe un ax al erei, chiar posibilitatea re-fecundării lumii.

Tema-obsesie este deci Cuplul. Tezismul ței își face loc, Breban este un fin psihanalist, nt la manipularea erotică a partenerilor, ndând zonele abisalității. *O viziune feudală* donează aceste cupluri asimetrice. Abstragerea cuplu dezlăuie tocmai rolul celui alt: reația“ în celălalt. Atras de manibeismul tipologic, Breban divulgă voluptuos aceste raporturi tre tare și slab, călău și victimă, stăpân și gă. Puterea funcționează ca instinct erotic; osul se „politizează“, îndrăgostiții lui - s-a servat - necăutând fericirea, ci căutându-se ntru a-și demonstra puterea. Să conchidem că reoiul“ Breban, gomos cum îl știm, acceptând

O realitate în fierbere

adrian dinu rachieru

curtea sicofanților, cercetează, de fapt, *o lume neașezată*, cu personaje migratoare, ieșite din adolescență (unele), oricum căutându-se, coborând în adâncul ființei pentru a-și descoperi forța interioară și, îndeosebi, pentru a developea nemilos conflictul cu aparențele.

Cu apetență pentru pitorescul grotesc, terifiant, **Marius Tupan** are ochi sarcastic și, inventiv, dezvoltă o onomastică bizară, plonjând în esopism și paranormal. Furișându-se sub acoperișul parabolei, alegorizând în exces, el scrie cu hărnicie, sfidând adversitățile și oferind trilogii etajate, dificile, izbitor - străine de povestirea molcomă; provocatoare însă, interesante, cu deosebire, de interpretarea politică. Iată, bunăoară, ultima trilogie, *Batalioane invizibile*, invitând, prin simbolică, la o lectură a prezentului impregnate de jocul politic subteran (scenarii, suspiciuni, forțe oculte, trădări) în conexiune, firește, cu realismul magic și haosmosul postmodern: o rețea planetară, paradisul mafiot, vânătoarea fără istov etc. Și obligând la *decodificare*. Evident, aici e nevoie de „chei“.

Ajuns prozator de top, respingând boema stearpă, făcând singur o revistă (săptămânală, totuși), permeabilă și competitivă, înțelegând scrisul ca fapt existențial, Marius Tupan cercetează acid, detașat, o realitate în fierbere. Față de cei preocupați strict de evenimential,

timșoreană *Eubee*, două volume: *Vina* (2002) și *Frica* (2004). Al treilea (*Revoluția S.R.L.*), promis pentru 2006, încă întârzie. Dar se va ivi și el pe lume...

7. Lumea e, oricum, mozaicată; uneori, literatura, sedusă de mode, tehnici, rețete etc., pune umărul să complice artificios înțelegerea ei. Efortul, cred, ar trebui purtat taman invers pentru a descoperi raza de lumină în haosmosul postmodern, sperând în „revrăjirea lumii“. Dezinhibarea limbajului, „virusarea licențioasă“ (azi, un *trend* înfloritor), nu vor produce nicicând capodopere. Deși „băiatul rău“ Alexandru Vakulovski, tras de limbă de Elena Vlădăreanu („Suplimentul de cultură“, nr. 140 / august 2007) se laudă cu o trilogie deschisă de *Pizde*, și ea, cică, „fără rival“ (mă rog, în acea „zonă“ a literaturii, adaugă, prudent, E.V.). Autorul ne previne: „mai aveam multe de spus în aceeași direcție“. Așteptăm...

8. O trilogie înmagazinează, negreșit, un mare efort. El se va dovedi benefic dacă „risipa“ va fi validată esteticeste, dacă inițiativa se va

În atenție, trilogiile

gălăgioși și justițari, prezentând voluminoase dosare de epocă, găzduind un localism pitoresc, înecat - de regulă - în sos metaforic, M. Tupan urcă înspre general-uman. Asta e și șansa romanului românesc, dacă vrea să intereseze și cititorii de pe alte meridiane; lepădându-se de metaforită, de anecdotică înămolită în local, „atacând“ omenescul și reverberând planetar. Iar interesul pentru straniețe și coșmaresc dezvoltă luxuriant o „hermeneutică a suspiciunii“, cum observa Geo Vasile. Placată pe un discurs intelectualizat („rodul fanteziei autorului“), orchestrând vocile, o astfel de ofertă epică nu poate neglija nici meta-narativitatea, nici arhitectonica. Ca dovadă, structura triadică a fiecărui volum din ultimul ciclu.

Cazul **Mircea Cărtărescu** merită, la rândul, un popas. Tot așteptând *cititorul ideal* (care, aflându-i op-ul, s-ar deschide „ca o floare“), prozatorul Cărtărescu vede lumea poetic. *Orbitor*-ul său, considerat fie o masă informă de text, „un chixoid politico“ (cf. Teodora Dumitru), fie o „operă de vârf“ la scara literaturii noastre (cf. Dan C. Mihăilescu) ori chiar „fără termen de comparație“ (cf. N. Manolescu), a iscat aprige comentarii. Acel articol din „Gândul“, semnat de Mihai Iovănel, a provocat reacții în lanț. Să fie trilogia lui Cărtărescu un exercițiu narcisist, o reducere la sine, o probă de egomanie? Să se fi volatilizat geniul lingvistic despre care pomenea, cândva, Gh. Crăciun, recomandând o lectură „la modul homeopatic“? Oricum am suci-o, zgomotul mediatic a sprijinit vârtos vânzarea. Chiar și răutățile lui Iovănel au fost binevenite, tulburând, poate, *viața liniștită* a unui ins „neconfrunțat“, dar scandalul interesul unei lumi mereu flămânde de scandal. Și omologând, astfel, succesul de piață.

6. Nu e cazul să-mi imaginez, fiindcă proiectul există demult; și chiar am pornit voios la drum. Prin '87 anunțam în „Tribuna“ o astfel de intenție, divulgând și titlul trilogiei: *Legea conservării scaunului*. Au apărut deja, la editura

impune merituos în peisajul literar, va stârni comentarii, va rezista (axiologic) dincolo de granițele unei generații ori de serviciile / servilismul criticii „de cumetrie“.

9. Bineînțeles că vor mai exista. Asupra rezultatelor însă (în sensul de a interesa străinătatea), optimismul nostru dă îndărăt; este strivit, să recunoaștem, de *câmpul global* și de piața concurențială, de *rețelele de afirmare* și strategiile depășite (cum ar spune B. Ghiu), de suportul mediatic fragil, de slabul ecou și de o discutabilă contemporaneitate (a literaturii, se înțelege). Iată, exemplul lui Breban - *un fanatic al romanului* - e cel mai la îndemână. Orgoliul său creator, mizând pe supremația romanului a învins; în contextul exploziei șaizeciste, N. Breban a urcat impetuos spre statutul de „romancier al generației“. Doar Nichita, în anii de început, paria pe acel june athletic, fără volum, negrăbit, afișând însă, imperativ, o siguranță nutrită de un imens orgoliu. Breban a visat să ajungă *romancier* și această fascinație „tulbure și precoce“ l-a însoțit mereu. Romancier „instinctual“, cu „lăcomie de lume“, încercând să cuprindă *existența totală*, palpând „fundul“ existenței, Nicolae Breban a impus o formulă, asumându-și riscul greoiului. Proza sa nu desfășoară un interes localist, nu este prizoniera unei epoci și nu cade în cazuistică minoră, ci tinde spre general-uman. Dar cu ce ecou pe alte meridiane? Intervine aici, desigur, și complexul apartenenței la o cultură mică. Dar și „curajul operelor gigantice“ (recomanda Eliade, mândru de orizonturile sale intelectuale). Cum se trag sfori și la bursa literară, raza interesului (real) conduce la un succes (umflat) printr-o inteligentă mașinărie publicitară și o promovare agresivă, fidelizând autorul și cititorii săi. Sub aripioara *Humanitas*-ului, supra-mediatizat, Cărtărescu, de pildă, a fost „exploatat“ comercial și decretat un aspirant la Nobelul care, vai, pentru noi, întârzie...

Personalități distincte în peisajul românesc

constantin cubleşan

1-9

Ancheta inițiată de revista „Luceafărul”, privind apetitul (sau nu) pentru ample construcții epice la noi - trilogiile - vizează, de fapt, vreau să înțeleg în subtext, situația romanului românesc actual. Pentru că, altfel, a discuta doar cele trei opere numite - **Amfitrion** de Nicolae Breban, **Batalioane invizibile** de Marius Tupan și **Orbitor** de Mircea Cărtărescu - în comparație, ar fi, cred, o îngustare excesivă a dezbaterii, care ar trebui astfel să, ce?, să stabilească o ierarhie valorică între ele?! Posibilă, dar mi se pare forțată și, la drept vorbind, irelevantă, întrucât fiecare din cele trei trilogii are calități literare evidente, ca și scăderi, nu mai puțin, lăsând la o parte faptul că ele sunt și foarte diferite ca problematică abordată, ca stil, *metodă* și *proces* de receptare a universului uman contemporan. Și-apoi, nici nu sunt numai ele pe piața noastră literară de azi. De ce nu am lua în atenție, bunăoară, și

universală, cum ne propune Marius Tupan, dar și pe spații mai reduse, în cadrul unor schițe, povestiri sau nuvele, cum ne oferă destul de mulți tineri scriitori afirmați după 1989. Important este ca operele respective să aibă autenticitate, să răspundă criteriilor estetice de împlinire artistică iar cititorul să recunoască în ele temele, ideile, conflictele specifice ale lumii noastre de azi. Dar, o primă remarcă se poate face, nu fără un oarecare temei, anume în aceea ce privește angajarea, în asemenea edificii monumentale, mai ales a scriitorilor cu o deja îndelungată experiență a scrisului, autori maturi în totul, cu personalitatea afirmată deplin. Și nu doar cu experiență scriitoricească, ci și cu una de viață. Nu se cunoaște, în lume, prea multe cazuri când prozatorii au debutat și s-au afirmat cu asemenea întreprinderi de amploare. Cu toate acestea, scriitorii noștri din generațiile mai noi au apetitul, simt nevoia, așa zice mai bine, pentru romane cu acțiune desfășurată pe sute de pagini. Stanca, Ursu, Ilis, ca să numesc doar pe trei dintre autorii cei mai recentți ai unor romane de succes, oferă exemple elocvente. Cu alte

În atenție, trilogiile

pentalogia lui Romulus Cojocaru, **Gura lumii** (apărută, e drept, în 2000), constituind o frescă de ample dimensiuni a satului românesc contemporan sau, iată, acum, primul volum dintr-o, nu mai puțin dezvoltată, panoramă a societății românești din Transilvania anilor din timpul și de după Diktatulul de la Viena, **Aripile demonului** de Mircea Tomuș? Ș.a.m.d.

Discutarea în plan teoretic a poeziei trilogiilor ar duce, de asemenea, la o dezbateră sterilă, cred, pentru că, la urma urmelor, cu ce ne-ar ajuta să facem distincția *compozițională* între o trilogie și un serial, bunăoară? E de preferat, oare, ciclul lui Duiliu Zamfirescu ori cel al Hortensiei Papadat-Bengescu - spre a muta orizontul de cuprindere a fenomenului, cu o zi mai în urmă - față de trilogia lui Mihail Sadoveanu, **Frații Jderi**?! De ce? Care sunt criteriile de apreciere? Strict tematice?... Sau, observând preferințele cititorilor, pentru un anume tip de construcție?... Chestiunile privind deprecierea critică sunt multe și foarte subiective, la urma urmelor.

Întrebarea a doua, lansată în anchetă, cred că ar putea oferi un câmp de confruntare mai interesant. Anume, dacă „marile probleme ale contemporaneității pot fi dezbătute numai în astfel de construcții epice sau pur și simplu anumiți scriitori țin să demonstreze potența artistică numai pe mii de pagini?” Fără îndoială, *problemele contemporaneității* pot fi abordate cu un compas mai larg, să zicem în perspectivă

cuvinte, nu există *rețete* nici pentru proza scurtă, nici pentru romanul de tip trilogie, care să asigure notorietatea sau consacrară cuiva. Un lucru rămâne însă evident. Marile romane, de tip frescă (intenționat evit a spune: trilogii, pentalogii, decalogii etc.) au fost concepute și scrise întotdeauna la sfârșitul sau la începutul unor epoci/periaode istorice, tocmai pentru că autorii au avut atunci posibilitatea unei perspective retrospective conclusive asupra trecutului sau a perspectivei vizionare asupra viitorului, propunând soluții existențiale, sisteme sociale sau politice, viabile ori utopice, dar tentante și pasionante pentru momentul și locul din care se arunca privirea înainte sau în urmă. Romanul lui Marius Tupan (ca să dau exemplul *amfitrionului*) este o excelentă viziune privind globalizarea vieții terestre. Cred, unică, deocamdată, în literatura noastră actuală, denotând curaj din partea autorului în abordarea problemelor contemporane, dar și, fără îndoială, o știință a construcției romanești, a compunerii literare pe largi orizonturi de desfășurare epică. Romanele lui Nicolae Breban pun în evidență un spirit analitic profund al societății contemporane, al evoluției acesteia sub spectrul moral, al unei ordini existențiale marcate de semnul politicului. Iată două optici total diferite în abordarea esenței de manifestare a umanității azi. Și mi se pare a fi foarte bine să fie așa. Cu cât vom avea autori mai bine individualizați în demersul lor artistic, cu atât patrimoniul nostru literar va fi mai diversificat, mai

bogat, mai viu, mai colorat.

Cât privește întrebarea ce se referă la posibilitatea, în viitor, ca scriitorii noștri să se simtă atrași de asemenea întreprinderi monumentale, nu pot să fiu prooroc, cred că nu vor fi mai puțin ocolite ca până acum. Din foarte multe motive, care au vedere nu doar angajamentul scriitorilor, și orizontul de așteptare al cititorilor. Ceea ce-i privește pe aceștia din urmă, risca, totuși, un... pronostic. Sunt convins că foarte curând vom avea, nu diferențiate, două categorii de cititori. Unii a celor ce citesc pe internet, alții a celor ce citesc în bibliotecă și librării. Personal, mă declar pe acum ca aparținând celei de a doua. Dacă vreți, și numai pentru simplul fapt că o poezie nu vreau, refuz cu încăpățănare să o citesc stând la masă, în fața calculatorului și butonând. Pentru poezie am nevoie de o anumită stare, de o anumită atmosferă, așa încât nu dau pe o mie de interneturi plăcerea de a citi în liniștea așezat într-un fotoliu, seara, la lumina veiozei, în singurătate, doar cu voce poeziei, versurile oricui. E un alt tip de contact cu literatura, dar și cu gândirea, sufletul scriitorului, de care omenirea se va putea debarasa. La fel și în cazul prozei. Vedeți, oare, pe cineva, citind **Orbitorul** lui Mircea Cărtărescu pe ecranul computerului, fără a face un efort fizic, în primul rând, ce duce, firesc, la disconfort care în cele din urmă te obligă să renunța, în fond, la a o savura, pentru citind sute de pagini, cu ochii forțați concentrați asupra ecranului luminos, mai este, câtuși de puțin, o plăcere. În lectura, insist, trebuie să-ți producă plăcere și instrucție deopotrivă. Să fie *dolce și utile*, cum ar zice Horațiu. Așadar, cred că literatura adevărată își va avea un auditoriu restrâns, specializat, ca să zic așa, evitând expresia: de elită. Iar acești cititori vor avea nevoie, nici vorbă, și de multe construcții epice. Duceți-vă la orice bibliotecă publică și veți constata că citesc, oarecum prioritar, și acum, romane de Dostoievski, Faulkner, Lev Tolstoi, Balzac, Thomas Mann, Norman Mailer, Cortazar, Yourcenar etc., etc. și chiar Coelho, de ce nu?, care ține încă mocșoară așa cum o ținuseră odinioară, pe rând, autorii unor romane ca **Vă plimbați la Brahms?**, **Love Story**, **Shogun**, **Codul lui Da Vinci** sau acum, în draci, **Harry Potter**.

Romanul e o specie teribil de rezistentă și va supraviețui oricăror *intemperii*. În literatura noastră de azi își are, iată, romancierii ei, de care va trebui să ținem seama, să se țină seama!

Trilogiile sunt, desigur, un pariu amețitor. Se angajează la el doar aceia care cunosc miza și, nu mai puțin, asul - unecos din mână - necesar marilor câștiguri. Breban, Tupan, Cărtărescu sunt azi, pentru că ancheta pe aceștia îi nominalizează - personalități distincte în peisajul nostru românesc, fiecare avându-și admiratorii și... detractorii lor, fără de care dinamica evoluției (oricărei) literaturii, altfel, n-ar fi deloc pasionantă.

Poate că astăzi, mai mult decât altădată, elaborarea unei trilogii reprezintă un act de curaj. Pentru că, în general, cititorul zilelor noastre are unul foarte grăbit, care nu mai are răbdarea (și câteodată nici timpul) de a citi sute și sute de pagini. Mă gândesc la moșierii ruși de odinioară, care, în seriile de iarnă, făcute parcă pentru lectură, erau să citească fără grabă *Război și pace*, *Oblomov*, și *Frații Karamazov*... Aceia au timp și răbdare, erau cititorii ideali ai construcțiilor romanești de mari dimensiuni. Astăzi un asemenea cititor a dispărut sau este pe cale de dispariție. De aceea consider în general, autorul de trilogii aparține unei alte vârste a literaturii, când romanul era să concureze nu doar starea civilă, ci și calitatea însăși, în accepțiunea ei de calitate. Așa că astăzi un asemenea autor nu este neapărat un nostalgic („al marelui roman” și al „marii literaturi”), dar și un amator (în sensul bun al cuvântului) care ignoră toate prejudecățile și stereotipurile literaturii obișnuite cu romanele de o sută și ceva de pagini. E bine că mai există scriitori care se încumetă la o asemenea tentativă.

2. Nicidecum. Lucrurile nu trebuie privite din punct de vedere cantitativ. O carte nu este mai bună decât alta doar pentru că este mai grosă, iar un roman într-un singur volum este fi mai convingător decât unul nu în două, ci în zece volume. Există probabil autori care structura lor sufletească, ritmul narativ, viziunea lor despre lume îi permit să dispună de construcții ample, stufoase, ambițioase să se constituie în lumi întinse. În faună atât de diversă a literaturii noastre, ei reprezintă alergătorii de maraton.

3. Evident că nu pot fi puse pe același nivel aceste trilogii cu scrierile mai vechi care au fost întinse în întrebare. Chiar dacă sunt scrise de autori foarte diferiți ca personalitate, ele aparțin unei epoci culturale pe care mie îmi pare să o numesc apocaliptică (definită

Alergătorii de maraton

Octavian Soviany

printr-un model existențial nihilocentric) și căreia alții îi spun postmodernă. De aici și aerul lor „de familie”, voga lor asemănare.

4-5. Nicolae Breban cultivă literatură „de idei”. Ceea ce face ca romanele sale mai noi (începând cu *Amfitrion*) să dobândească ceva din descărnarea construcțiilor conceptuale, iar persoanele „în carne și oase” să fie tot mai mult substituite prin „voci” care se lansează în veritabile dialoguri platonice, legate mai ales (obsesie brebaniană!) de esența puterii. Adversar declarat al verismului și al „feliei de viață” naturaliste, scriitorul își refulează acum mai mult ca oricând vocația de cronicar al realului, iar „ideologul” e lăsat în prim-plan. Ceea ce e până la urmă benefic într-o literatură a evenimentului, săracă în idei, cum este în general literatura română.

Nici Marius Tupan nu este (cel puțin în *Batalioanele invizibile*) un romancier în sensul obișnuit al cuvântului. El apelează la mijloacele utopiei „negre”, ale pamfletului sau ale comediei cu măști, deformând filmul realului (la care este totuși foarte atent) pe linia „simțului enorm” și al „văzului monstruos”. Numele care s-ar potrivi cel mai bine pentru o asemenea literatură este probabil acela de farsă eschatologică. Dacă în precedenta lui trilogie, *Coroana Izabelei*, scriitorul încerca să construiască în spiritul „realismului magic”, recurând la mitic și ancestral, de data aceasta el propune o imagine oripilantă a lumii moderne, cultivă caricaturalul terific, evocă nu omul, ci

umanitatea „din subterană”.

În schimb, *Orbitorul* lui Mircea Cărtărescu este o narațiune care pendulează între ficțional și metaficțional, între lume și reversul său povestit, în cel mai pur spirit al postmodernismului. Dacă Breban pare preocupat în ultimele sale romane de o metafizică a puterii, Cărtărescu configurează în *Orbitor* o „metafizică a ficțiunii” plasată sub semnul „fluturului-carte” și al Poveștii Primordiale, dar și un roman postmodern în adevăratul sens al cuvântului, care poate fi așezat (dacă e să ne referim doar la un context românesc) lângă *Frumoasa fără corp* a lui Gheorghe Crăciun.

6. Dacă o să scriu vreodată o trilogie, o să vedeți.

7. Pot exista la un moment dat și „rețetele” de care amintiți - mânuite cu mai multă sau mai puțină îndemânare. Dar doar cu ajutorul lor nu se pot scrie decât cărți mediocre.

8. Depinde de rezultate.

9. Probabil din ce în ce mai puțin.

În atenție, trilogiile

Nu există rețete pentru asemenea grozăvii

Problema gârbea

Orgoliul. Certitudinea că lumea nu are altă treabă decât să se afunde în opera lor. Gândul de neînțeleasă că poate cineva urmări o operă de mii de pagini pe care ei înșiși nu sunt în stare să o dezvolte coerent. Și e firesc să nu se grăbească. Sau cererea pieței de a bisa un cuplet succes.

2. Marile probleme oricum nu pot fi rezolvate. Și apoi autorii de trilogii nu rezolvă marile probleme care nici nu le sunt rezolvabile, ci își exhibă eul. Romanul în sine este o formă de exhibiționism care, ca orice perversiune, face plăcere celor în care se afunde. E firesc, e omenesc, este doar o mândrie, în principiu mai nevinovată decât altele, de obținere a plăcerii. Căci, la urma urzii, noi ceilalți nu suntem obligați să citim.

3. Nu cunosc regulile „clasice” ale literaturii și nu mă pot pronunța. Pe de altă parte am citit numai parțial atât trilogiile

invocate, cât și pe cele propuse ca termen de comparație. Nu am avut nici un moment impresia că la Preda, de pildă, ar fi vreo coerență în trilogia pretinsă. *Moromeșii I* e un roman exemplar, restul sunt niște aproximări conjuncturale care strică personajele. La Petru Dumitriu sunt niște excelente nuvele care au un vag aer „de familie” și care la final degenerază în teză. Și așa mai departe. O carte bună se termină când se termină. Să vedem un caz clasic: Dumas-tatăl. *Cei trei mușchetari* e o carte suficientă sieși, autorului și cititorului. După douăzeci de ani e o reîncălzire cam plicticoasă și *Viconte de Bragelona* subintitulată „peste 10 ani” e o peltea aberantă.

4. Nu știu.

5. Le apropie incredibila tenacitate a autorilor lor, o posibilă calitate la un om, mai puțin sigur o calitate pentru un scriitor. Le despart, firește, personalitățile distincte, deși accentuată fiecare în felul ei, ale autorilor.

6. Nu îmi imaginez așa ceva. Prefer să îmi imaginez lucruri mai scurte, mai percutante, mai dinamice.

7. Mă tem că nu înțeleg prea bine întrebarea, mai exact ce distinge acel „sau” care pare un „sau exclusiv”, deși eu nu îl văd astfel. Eu sper să nu existe rețete pentru asemenea grozăvii „sau”, dacă există, să se piardă pentru totdeauna.

8. Ce anume să fie „risipă de energie”? Scrierea de trilogii? Sigur că nu, în principiu. De altfel, dacă un Homer face două cîntece, trebuie musai să apară un Virgiliu, ca să întregască trilogia. Vorba nemțească preluată de personajul lui Caragiale: „Alle gute Dinge...” Nu văd de ce ar fi de repudiat în principiu un ciclu de 4, 5, 10 romane în care să se malaxeze aceleași personaje. Sau șapte volume ca la *Harry Potter*. Dune nu știu câte are, iar la Sven Hassel am pierdut șirul. Poate într-o zi se va ivi unul la care tronsonul doi va fi mai bun decât primul, dar nu cred. Un lucru e cert: totdeauna volumul inițial e cel mai bun. Apoi... Cât de prost ar fi primul volum, pentru al doilea autorul are resurse să-l facă și mai prost.

9. Sigur, tentative vor mai exista. Cu aceleași rezultate ca și până acum.

luca pițu

Traductibilitatea trilogiilor actuale

De vreme ce aproape toate răspunsurile inteligente referitoare la trilogiile românești & românești sunt sugerate prin tendențioasele întrebări formulate de anchetatorul luceferin, urmând ele doar să fie dezvoltate + așternute molcom pe calculator, mă voi mărgini deocamdată să iau la cercetat, în trei cazuri, așteptabilitatea de transpuneri transfrontaliere, expectanța de reziceri în graiuri străineze.

Voi pleca de la premiza Generaționiștilor Brebanieni că roman de calitate, de mari dimensiuni și cu ambițiuni metafizice dostoevskiene sau de frescă epocască, nu se poate scrie decât după ce prozaistul a trecut pragul celor patruzeci de primăveri existențiale, având în spate ani mulți de claustrare biblioteciană, răbdare proustiană, preumblări pe trotuarele lumii, implicări mundane în profesii și pușcării diverse, traumatisme, încercări, frecșuri cu vieța și șocuri de tot felul. E ceea ce-i spunea Marcel Petrișor, la începutul Anilor Optzeciști, pe Moara de Vânt Iașioteă, junelui Liviu Cangeopol, căruia,

cehoviene, predispuși de propriul lor „suflet slav“, Estnicii din Sankt-Petersburg, Kazan ori Vladivostok nu s-ar simți defamiliarizați peste poate în cronotopul *Amfitrionului*, unde relele de inteligibilitate nu le-ar prisosi, ajutându-i să se afle, grație bloomieni anxietăți de influențare, și acasă la ei, și ușor înstrăinați.

Mă explic mintenaș. Fi-voi limpede numaidecât. Că nu reverberezi unde vrei tu, o știi eu cel puțin de la Maria Mailat, optzecișta ca și Mircea Cărtărescu, tradusă în hexagonală curentă, pentru Laffont, colecția „Domaines de l'Est“, tot de Alain Paruit, dar... înainte de Loviluție, autricea găsindu-se în exil la moment foarte favorabil, după 1986, o vreme cu interes francez sporit pentru Estul Bolșeviciat. Surpriză neplăcută + plăcută: deși transpusă într-o serie de prestigiu, alături de Tadeusz Konwicki, *Nepuțința* (*S'il est défendu de pleurer*) nu se întâlnește cu succesul în librăriile Senei, ci în cele ale Germaniei Reunificate sau ale Suediei Neutraliste, unde romanul e tradus după versiunea, excelentă ca mai întotdeauna, a lui Alain Paruit. Unde dai și unde crapă! Mda. Cu, la îndemână, o explicație simplă:

menui extrafrontalier, sacrificii stilistice, renunțări tematice, procustizări textuale, eliminări de capitole lunguete, atenție crescută la idiosincraziile celorlalți și imperativele nescrise ale corectitudinii politice, ba și la așteptările cititorilor mai cu seamă, ale cititoarelor vestnice.

Am reflectat la toate acestea, încă dată, în penultima săptămână din august trecut, când, la Vama Veche, în drum spre plajă, întâlneam, bine instalat, micul său cu cărți al Humanitașilor, unde, la vitrina de cinstă, erau plasate, în centrul *Corpul*, iar alături *Aripa dreaptă* și *Arta stângă* din trilogia *Orbitor*. Nu construcția simetrică a opului trivoluminos interesa în primul rând, nici alegorizarea necum tematizarea - schizării trupului berlinez ori a celui european, ori a celui societal ori a entității individuale, după Doilea Rezel Mondial. Nu mă gândeam nici măcar la posibilitatea de a medita precum Marius Tupan în *Coroana Izabelle* și *Batalioanele invizibile*, când edificarea trilogiei, la modelul hegelian - cu teză, antiteză, sinteză - sau la acela kierkegaardian cu stadiile estetic, etic și religios gândirostiviețuira personală. Percutam ceva mai... traductologic, fiindcă întrebam de ce, în versiunea sa, Alain Paruit reia literal titlul trilogiei căreia resciește și traduce, ca să zic așa, *Orbitor* prin *Orbitor*. Îmi aminteam că în *Nepuțința* Mariei Mailat, în *S'il est défendu de pleurer*, tradusese nu știu ce formă idiomatică, înalt personală, a cuvântului „necologic“ prin „j'y ai le con logique“ Nepudibond, pișicherul de Alain priceput imediat ce mesaj sublimat transmitea acest vocabul titular cetitoare și cititorilor parigotici de cărți cărtăresciene. Despărțindu-l în silabe neortodoxe prindem și noi: **or-bit-or**. Prima și tima silabă știe toată lumea ce în notează: aurul, luxul, culoarea prosperității și a soarelui pe plajele mediteraneene. *Orbitor* e numele popular al falului și nu are prea multe de-a face cu biții informaticienilor Hexagonalul fantasmază, pornind de la titlu, aur în portofel, argint la tâmpă și în pantaloni, pe când gagicile, stângăciunile mai toate, încă mai visau, cum ne știm mărturie anchetele psihologilor lutețieni până la victoria electorală a lui Sarkozy, *massacrer les bourgeois, de s'emparer leur or et d'aller le dépenser à Saint Tropez en compagnie de play boys bites turgescences. Car, en France, car rades, avant Sarko, on votait à gauche mais on baisai - comme des phoques - à droite*. Așa că...

... succesul trilogiei cărtăresciene în Franța, pe urmă la vecinii acesteia, poate decât să bucure pe eseistul mine, în raport de nerivalitate profesională cu genitorii ei, așa cum l-a desfătat *ce iubim femeile*, din care lectura cu foaie inclusiv istoria semioticului Alexandru Sincu și povestea, rebrăduită, a Zarazei

În atenție, trilogiile

într-o noapte răcoroasă de toamnă, îi lecturase diagonal o încercare ficțională de tinerețe. Și să nu credeți că viitorul opozant anticeaușin aminte nu lua, căci, uitați-vă, debutul literar propriu-zis abia anul trecut și-l implementa, la Humanitas, cu romanul *Zâmbetul*, împlinind el atunci 53 de ani grei, dintre ei 18 sever gândirostiviețuiri în exil iancheu.

Aș aplica respectivul consemn și trilogiștilor noștri, fie dumnealor din triada Nicolae Breban, Mircea Cărtărescu + Marius Tupan, ori din alta, ce va să vină.

Aș remarca, la fiecare dintre ei, că tot după această vîrstă-prag le va fi reușit figura trilogică.

Și o să-i iau la refec traductologic în ordinea intrării lor triumfale pe piața cetiturii liberal-capitaliste.

Auctorele *Amfitrionului*, Breban, comilitonul unor Dimitrie Țepeneag, Paul Goma și Bujor Nedelcovici: spațiul lui de traductibilitate cât de cât reușită ar fi, cred eu, cel rusofon. Dotat cu voință dostoevskiană de construcție, ambițios, egotist în accepție stendhaliană, uneori chiar egolatru în sens papinian, cunoscător de germană precum toți marii scriitori moscoveți, tătânele *Animalelor bolnave* a rupt multe perechi de pantofi pe drumurile, nu toate prăfuite, ale lumii, așa cum de altfel îi stă bine unui autodidact în toate celea, inclusiv tentația puterii, membritul în CC al PCR sau globtrotteritul vesel. Pregătiți de filmele lui Nikita Mihalkov, de frecventarea teatrului și nuvelor

atmosfera sumbră din cartea mailatiană, circumscriitoare a unor destine frânte sub un regim de penurie multilateral dezvoltată, nu acroșa cititorimea hedonistă și brânzolatră din Hexagonerie, mai ahtiată după ethos euforic și complexități bine drămuite. Ea, sumbra atmosferă, se adevărea mai pe placul lectorilor teutonici și scandinavici, familiarizați cu dezastrele, coșmarele, frigul și viețile zdrobite sub tăvălug istorial. Atâta doar că editorii baltici se orientaseră după colecția Editurii Robert Laffont, care nu-i dezamăgise până atunci, nu după numele auctorial, nou, necunoscut, debutant.

Înțelegem poate acum, și ceva mai lesne desigur, pătrunderea trilogiei cărtăresciene în Vest, principalmente pe piața cetitorială franțuză, grație, mai cu seamă versiunii paruitiene. Ea loc avea după Loviluție și după alte traduceri ale aceluiași auctor, mijlocite de Crohmălniceanu, publicate însă de editori provinciali, olandezi sau spanioli nu contează, atenți mai totdeauna la ce se macină în marile mori carteziene. Dominique Fernandez remarca una, efectuată de Hélène Lenz, în *Rhapsodie Roumaine* și în slăvi o ridică.

Treaba e însă că Mircea, pentru a penetra piața vestică, accepta - cum remarcaseră și Marian Popa și Dumitru Țepeneag - circumciderea (în sens figurat firește, doar Dan Petrescu bănuindu-l pe Tepe că insinuează în sens propriu). Circumcidere însemnează obiectivare, apreciere a șanselor de reușită într-un do-

Trec acum, mai mult amical de agresiv, la trilogiile lui Marius Tupan sexygenarul actual despre care, înainte de 1990, auzeam vorbindu-se în conversațiile literare bahluviene și dămblivioase, mai ales printre criticii deschiși noile experiențe prozastice fecundate, sol valah, de sud-americanescul reali-

Luca pițu

Traductibilitatea trilogiilor actuale

De vreme ce aproape toate răspunsurile inteligente referitoare la trilogiile românești & românești sunt sugerate prin tendențioasele întrebări formulate de anchetatorul luceferin, urmând ele doar să fie dezvoltate + așternute molcom pe calculator, mă voi mărgini deocamdată să iau la cercetat, în trei cazuri, așteptabilitatea de transpuneri transfrontaliere, expectanța de reziceri în graiuri străineze.

Voi pleca de la premiza Generațiilor Brebanieni că roman de calitate, de mari dimensiuni și cu ambiții metafizice dostoevskiene sau de frescă epocească, nu se poate scrie decât după ce prozaistul a trecut pragul celor patruzeci de primăveri existențiale, având în spate ani mulți de claustrare biblioteciană, răbdare proustiană, preumblări pe trotuarele lumii, implicări mundane în profesii și pușcării diverse, traumatisme, încercări, frecșuri cu vicia și șocuri de tot felul. E ceea ce-i spunea Marcel Petrișor, la începutul Anilor Optzeciști, pe Moara de Vânt Iașiotă, junelui Liviu Cangeopol, căruia,

cehoviene, predispuși de propriul lor „suflet slav“, Estnicii din Sankt-Petersburg, Kazan ori Vladivostok nu s-ar simți defamiliarizați peste poate în cronotopul *Amfitrionului*, unde relele de inteligibilitate nu le-ar prisosi, ajutându-i să se afle, grație bloomieni anxietăți de influențare, și acasă la ei, și ușor înstrăinați.

Mă explic mintenaș. Fi-voi limpede numaidecât. Că nu reverberezi unde vrei tu, o știu eu cel puțin de la Maria Mailat, optzecistă ca și Mircea Cărtărescu, tradusă în hexagonală curentă, pentru Laffont, colecția „Domaines de l'Est“, tot de Alain Paruit, dar.. înainte de Loviluție, autricea găsindu-se în exil la moment foarte favorabil, după 1986, o vreme cu interes francez sporit pentru Estul Bolșeviciat. Surpriză neplăcută + plăcută: deși transpusă într-o serie de prestigiu, alături de Tadeusz Konwicki, *Nepuțința* (*S'il est défendu de pleurer*) nu se întâlnește cu succesul în librăriile Senei, ci în cele ale Germaniei Reunificate sau ale Suediei Neutraliste, unde romanul e tradus după versiunea, excelentă ca mai întotdeauna, a lui Alain Paruit. Unde dai și unde crapă! Mda. Cu, la îndemână, o explicație simplă:

În atenție, trilogiile

într-o noapte răcoroasă de toamnă, îi lecturase diagonal o încercare ficțională de tinerețe. Și să nu credeți că viitorul opozant anticeaușin aminte nu lua, căci, uitați-vă, debutul literar propriu-zis abia anul trecut și-l implementa, la Humanitas, cu romanul *Zâmbetul*, împlinind el atunci 53 de ani grei, dintre ei 18 sever gândirostiviețuți în exil iancheu.

Aș aplica respectivul consemn și trilogiștilor noștri, fie dumnealor din triada Nicolae Breban, Mircea Cărtărescu + Marius Tupan, ori din alta, ce va să vină.

Aș remarca, la fiecare dintre ei, că tot după această vîrstă-prag le va fi reușit figura trilogică.

Și o să-i iau la refec traductologic în ordinea intrării lor triumfale pe piața cetiturii liberal-capitaliste.

Auctorele *Amfitrionului*, Breban, comiltonul unor Dimitrie Țepeneag, Paul Goma și Bujor Nedelcovici: spațiul lui de traductibilitate cât de cât reușită ar fi, cred eu, cel rusofon. Dotat cu voință dostoevskiană de construcție, ambițios, egotist în accepție stendhaliană, uneori chiar egolatu în sens papinian, cunoscător de germană precum toți marii scriitori moscoveți, tătânele *Animalelor bolnave* a rupt multe perechi de pantofi pe drumurile, nu toate prăfuite, ale lumii, așa cum de altfel îi stă bine unui autodidact în toate celea, inclusiv tentația puterii, membritul în CC al PCR sau globtroteritul vesel. Pregătiți de filmele lui Nikita Mihalkov, de frecventarea teatrului și nuvelelor

atmosfera sumbră din cartea mailatiană, circumscritoare a unor destine frante sub un regim de penurie multilateral dezvoltată, nu acroșa cititorimea hedonistă și brânzolată din Hexagonerie, mai ahtiată după ethos euforic și complexități bine drămuite. Ea, sumbra atmosferă, se adeverea mai pe placul lectorilor teutonici și scandinavici, familiarizați cu dezastrele, coșmarele, frigul și viețile zdrobite sub tăvălug istorial. Atâta doar că editorii baltici se orientaseră după colecția Editurii Robert Laffont, care nu-i dezamăgise până atunci, nu după numele auctorial, nou, necunoscut, debutant.

Înțelegem poate acum, și ceva mai lesne desigur, pătrunderea trilogiei cărtăresciene în Vest, principalmente pe piața cetitorială franțuză, grație, mai cu seamă versiunii paruitiene. Ea loc avea după Loviluție și după alte traduceri ale aceluiași auctor, mijlocite de Crohmălniceanu, publicate însă de editori provinciali, olandezi sau spanioli nu contează, atenți mai totdeauna la ce se macină în marile mori carteziene. Dominique Fernandez remarca una, efectuată de Hélène Lenz, în *Rhapsodie Roumaine* și în slăvi o ridică.

Treaba e însă că Mircea, pentru a penetra piața vestică, accepta - cum remarcaseră și Marian Popa și Dumitru Țepeneag - circumciderea (în sens figurat firește, doar Dan Petrescu bănuindu-l pe Tepe că insinuează în sens propriu). Circumcidere însemnează obiectivare, apreciere a șanselor de reușită într-un do-

menu extrafrontalier, sacrificii stilistici renunțări tematice, procustizări textuale eliminări de capitate lunguiețe, atenț crescută la idiosincraziile celorlalți și imperativele nescrise ale corectitudii politice, ba și la așteptările cititorilor mai cu seamă, ale cititoarelor vestnice.

Am reflectat la toate acestea, încă dată, în penultima săptămână din agust trecut, când, la Vama Veche, în drum spre plajă, întâlneam, bine instalat, micul sta cu cărți al Humanitașilor, unde, la vitrina de cinste, erau plasate, în cent *Corpul*, iar alături *Aripa dreaptă* și *Arstîngă* din trilogia *Orbitor*. Nu construcția simetrică a opului trivoluminos interesa în primul rînd, nici alegorizare necum tematizarea - schizarea trupu berlinez ori a celui european, ori a ce societal ori a entității individuale, după Doilea Rezel Mondial. Nu mă gândeam nici măcar la posibilitatea de a medi precum Marius Tupan în *Coroana Izabe* și *Batalioanele invizibile*, când edificii trilogie, la modelul hegelian - cu teză, antiteză, sinteză - sau la acela kierkegaardic cu stadiile estetic, etic și religios - gândirostiviețuira personală. Percutam ceva mai... traductologic, fiindcă mă întrebam de ce, în versiunea sa, Alain Paruit reia literal titlul trilogiei cărtăresciene și traduce, ca să zic așa, *Orbitor* prin *Orbitor*. Îmi aminteam că în *Nepuțința* Mariei Mailat, în *S'il est défendu de pleurer*, tradusese nu știu ce formă idioltală, înalt personalială, a cuvântului „necologic“ prin „j'y ai le con logiqu Nepudibond, pișicherul de Alain priceput imediat ce mesaj sublimin transmitea acest vocabul titular cetitoare și cititorilor parigotici de cărți cărtăresciene. Despărțindu-l în silabe neortodoxe prindem și noi: **or-bit-or**. Prima și tima silabă știe toată lumea ce înnotează: aurul, luxul, culoarea prosperității și a soarelui pe plajele mediteraneene. E e numele popular al falului și nu are p multe de-a face cu biții informaticienilor Hexagonalul fantasmază, pornind de titlu, aur în portofel, argint la tample și în pantaloni, pe când gagicile, stângi mai toate, încă mai visau, cum ne s mărturie anchetele psihologilor luteție pînă la victoria electorală a lui Sarkozy, *massacrer les bourgeois, de s'emparer leur or et d'aller le dépenser à Sa Tropez en compagnie de play boys a bites turgescentes. Car, en France, can rades, on avant Sarko, on votait à gauche mais on baisai - comme des phoques - droite*. Așa că...

... succesul trilogiei cărtăresciene Franca, pe urmă la vecinii acesteia, poate decât să bucure pe eseistul mine, în raport de nerivalitate profesională cu genitorele ei, așa cum l-a desfătat *ce iubim femeile*, din care lectura cu fo inclusiv istoria semioticului Alexandru Sincu și povestea, rebrăduită, a Zaraze

Trec acum, mai mult amical de agresiv, la trilogiile lui Marius Tupy sexigenarul actual despre care, înainte 1990, auzeam vorbindu-se în convețiile literare bahlviene și dămbovițioase, mai ales printre criticii deschiși, noile experiențe prozastice fecundate, sol valah, de sud-americanescul reali-

Continuarea unei obsesii

liviu grăsoiu

1 Nu o dată românii și România au ținut să iasă din rând, să nu se alătore unor tendințe generale, manifestate inclusiv în literatură. Se știe, s-a constatat contabilicește că, de câteva decenii, proza a trebuit să se adapteze ritmurilor impuse de cotidian, de viața tot mai trepidantă, în care timpul acordat meditației, lecturilor, îndelungatelor audiții muzicale s-a scurtat, a fost amputat. Necesitățile materiale, nevoia ori plăcerea de a obține câștiguri financiare, concurența nemiloasă a audio-vizualului cu vârful de lance reprezentat de televiziunile de toate tipurile și orientările au determinat această grabă a contemporanilor, cu efect direct asupra posibilității (chiar dacă există bunăvoința) de a duce la bun sfârșit un roman ce trece de 250 - 300 de pagini, de a gusta o operă de Wagner care durează 5 ore, de a avea răbdarea de a suporta un spectacol de teatru care depășește 3 ore, ș.a.m.d. La noi însă, originali cum suntem, ne facem a nu observa asemenea "amănunte", iar prozatorii continuă să nu iasă din mirajul romanului frescă, ciclic sau cum vrem să-i spunem, confirmând existența unei vechi obsesii a romancierilor vizibilă încă de la sfârșitul veacului al XIX-lea, când Duiliu Zamfirescu urmărea neamul Comăneștilor, ridicând brusc ștacheta estetică. Gândul s-a transmis și altora, după cum se arată în istoriile literare, proiectele ample fiind susținute de Ionel Teodoreanu, de Cezar Petrescu, de M. Sadoveanu, printre alții. Iar pentru că în discuție sunt trilogiile, eu cred că **Frații Jderi** reprezintă un etalon din toate punctele de vedere, nefiind decât pentru superficiali, un roman destinat adolescenților dornici de aventuri, sau o adaptare moldavă a **Muschetarilor** lui Dumas (am auzit și prostia asta). Revenind la întrebare, mi-e greu să bănuiesc ce-i stimulează pe prozatorii amintiți. Pe cei trei. Bănuielile mele s-ar numi grandomanie, voința de a ieși din obișnuit (în cazul lui N. Breban) dorința de a nu lăsa corul laudătorilor fără pâine (în cazul lui M. Cărtărescu) și ambiția de a da imaginea aproape exactă a tranziției românești de la întretărirea de secole (în cazul lui Marius Tupan). Sigur că fiecare apelează la uneltele care-i sunt proprii și cu care cititorii s-au obișnuit: filosofarea pe sute de pagini, interminabilele analize (sau autoanalize) psihologice, respectiv adaptarea realismului de nuanță magică la realități românești recente. În fond, stimulentele principale cred că îl reprezintă un pariu cu sine: de a dovedi că nu s-a epuizat ca prozator, de a proba și virtuțile de prozator și de a demonstra că ambițioasa construcție intitulată **Coroana Izabelei** nu a fost un accident.

2. Nu. Marile probleme ale contemporaneității nu impun neapărat asemenea dezvoltări cantitative, forța scriitorului putându-se manifesta și pe spații concentrate. Au arătat-o, în timp, destui, inclusiv autorii de la care a pornit ancheta "Lucafărilor". Exemplele se găsesc la mai toți prozatorii importanți, de la Slavici la Eugen Uricaru de pildă.

3. Eu nu am depistat nici un fel de reguli clasice în trilogiile în discuție, nici în cele ale lui Petru Dumitriu, D.R. Popescu, Marin Preda

ori Bujor Nedelcovici. Este vorba pur și simplu de a fi sau nu în stare să stăpânești lumi, personaje, ramificații epice, abisuri sufletești, de a nu pierde pe drum nici un individ proiectat. În fond, de a-ți asuma până la capăt (ca scriitor) rolul de demiurg ferm, aspru, îngăduitor, dar atâteștuitor. Să nu exagerăm căutând reguli, rețete, suverană fiind inspirația prozatorului, talentul de a modela o lume și a o prezenta sub formă credibilă din punct de vedere estetic. Trilogiile amintite nu se aseamănă cu trilogiile antice, acelea fiind supuse principiilor necontestate de nimeni. În comun au doar epicul, acesta reprezentând condiția *sine qua non* a reușitei. Cine n-a înțeles acest adevăr elementar a pierdut pariul cu sine, cu cititorii contemporani și cu viitorul. Epicul și stilul sunt salvatoare în asemenea cazuri. Iată, de pildă, de ce rezistă **Cronica de familie** (dincolo de bănuitele intervenții nedecarate de autor), ciclul morometian (cu toate inegalitățile supărătoare astăzi) și vor rezista ciudatele trei cărți ale **Batalioanelor invizibile**.

4. Fiecare sintetizează personalitatea unui autor, purtând marca talentului și a limitelor sale. Noutățile nu înseamnă neapărat și virtuți artistice. Unele înseamnă pur și simplu rateuri, în pofida gălăgiei stărnite de entuziasmul unor critici. Mi-amintesc că laudele din "România literară" la apariția primului volum din **Orbitor** erau absolut jenante, M. Cărtărescu fiind considerat un uriaș pe lângă Balzac, Dostoievski și Proust la un loc. Osanalele au continuat (v. nr. 28/2007, unde glasurile unui Samson și ale unui nou venit Samurache s-au dezlănțuit cu frenezie, nespunând, de fapt, nimic) au venit și negații (nepotrivit tonul lui M. Iovănel), dar, câtă vreme nimeni nu se referă la romanul lui M. Crama **Singurătatea din urmă**, spre a face obligatorie comparația cu întâiul volum din **Orbitor**, totul pare o înscenare abil regizată.

5. Repet: marca auctorială. La care se adaugă mediatizarea dirijată.

6. Să nu cadă ca un blestem pe capul criticilor, pentru că și ei sunt oameni și suportă greu cele 40°C.

7. Normal. Numai măiestria și harul prozatorului pot asigura credibilitatea și consistența imaginilor mozaicate, selectate dintr-o anumită perioadă de timp, dintr-o secvență a istoriei.

8. Greu de anticipat. Oricum, în privința trilogiilor lui N. Breban (îl prefer cu operele ce l-au consacrat) și M. Cărtărescu, cei ce ambiționează la proiecte gigant, efectul lor pare benefic, demonstrând cum *nu* trebuie să vină în lume un produs atât de pretențios.

9. Bine ar fi ca numărul lor să se diminueze, din motivele de mai sus și pentru a nu-i speria definitiv pe cititori. Calitățile certe ale unei trilogii (**Batalioane invizibile**) pot fi estompatе de nereușitele altor colegi, în pofida cronicilor complezente. Continuă să cred în viitorul romanului concis, indiferent de subiectul abordat.

În atenție, trilogiile

Nici măcar Mama Omida nu s-ar hazarda în asemenea pronosticuri

ion roșioru

1 E adevărat că, într-o lume cât mai grăbită și cât mai stresată, precipitându-se parcă spre niciunde, cu o foame frenetică și nevrotică de a trăi, se citește cât mai puțin, ca să nu zic aproape deloc. Însuși verbul *a citi*, care, vorba scriitorului francez în vogă, Daniel Pennac, a început prin a-și pierde modul imperativ, va deveni un biet arhaism în toate limbile lumii civilizate. Există doar sute de miliardari care n-au deschis o singură carte în viața lor. Plăcerea lecturală supremă de care vorbea cronicarul a dispărut de mult în cețurile vremurilor revoluate când spiritul prima, se pare, asupra tuturor hulpăveniilor trupești și a imaginii publice pe care și-o conferă banii întorși cu lopata, și tot ceea ce decurge de aici: mașini luxoase, vile așșiderea, visuri sforăitoare în catifelatele jilțuri parlamentare, vacanțe de basm prin Insulele Bahamas și, de ce nu, în curând, pe planetele învecinate. Parafrazându-l pe Nichita Stănescu, ei își trăiesc viața lor cu vârf și strălucit îndesat, în timp ce truditorii umili și umiliți ai condeiului, fie că storc din ele haiku-uri sau romane fluvii, se pregătesc să traverseze întreaga moarte, adică, în plan consolativ, eternitatea. Atât ca simplu cetățean, cât și ca

datorită lăcomiei omului.

Autorii de trilogii sunt relativ puțini, competiția fiind, pe acest palier, pe cât de vizibilă, pe atât de aprigă. E vorba de o cursă în care protagoniștii pot fi lesne urmăriți de spectatori, victoria, ca și câștigarea de pariuri, fiind una imediată. Sentimentul de împlinire a oricărui autor de trilogii e, prin urmare, unul pe măsură, așa cum cel de vindecare e direct proporțional cu gravitatea bolii pe care ai învins-o, tocmai când aceasta jubila că te-a aruncat fără nici o brumă de remușcare în ghearele morții. Satisfacția, întru totul stimulativă, rimează perfect cu a performanței la săritura în înălțime după ce ai ridicat stacheta cât ai putut de sus.

2. Există trilogii și... trilogii. Unele au fost concepute de la bun început ca atare. Altele s-au născut prin aglutinarea ulterioară a volumelor al doilea și al treilea cu primul care își avea structura sa de rezistență de sine stătătoare și care, cel mai adesea, la apariție, i-a asigurat prozatorului beția succesului. Mă gândesc la Alphonse Daudet care, la cererea publicului cititor, după răsunetul uriaș al lui **Tartarin din Tarascon**, s-a simțit nevoit să scrie, întru trilogizare, **Tartarin în Alpi** și **Tartarin în Africa**. E exact situația țaranului care, la câțiva ani după ce și-a ridicat o casă

În atenție, trilogiile

instituție ori instanță morală, scriitorul contemporan face enorme și ingenioase eforturi spre a-și impune glasul în Agora, de la afișarea tristihurilor de sorginte niponă pe ferestrele trenurilor de metrou, ori pe cămile de ceai, până la vehicularea muzicală a textului care își sporește astfel șansele circulației scontate. Nu altfel procedau, dacă stau să mă gândesc, naivele și romanticele noastre străbunice, care-și brodau distihurile mobilizatoare pe carpetele de deasupra sobei ori pe fețele de perne din teancurile de zestre ale viitoarelor gospodine. Mai greu e atunci când e vorba de proză de mai largă respirație. Oare ce rezultate în a o impune au fost obținute până la un anumit punct de așa-zisa *altfelitate* (termenul a fost creat, și se pare că a și prins, de Simion Bărbulescu), ieșirea din paradigmatic, experimentul în care mașinăria scriitorială să nu funcționeze în gol, doar de dragul de a nu fi ca alții. Multor creatori nu le-a scăpat din vedere nici adevărul dialectic conform căruia acumulările cantitative pot conduce la o nouă calitate, și, grăbiți, că doar oamenii sunt și ei, au scris lung, întrucât nu au avut timp suficient să scrie scurt, după cum glăsuiește o cunoscută butadă. Pe de altă parte, nu trebuie și nu se poate face abstracție de faptul că în orice scriitor (excepție făcând, de bună seamă, cei de vagoane, și poate nici ei), persistă un sindrom balzacian, acela al edificiilor literare monumentale. Elaborarea de trilogii romanești răspunde unei asemenea chemări ambițioase care să facă dovada virilității creatoare a scriitorului sau a viziunii sale holistice de anvergură. Subconștientul său lasă să se trădeze un vis de arhitect menit să proiecteze palate și catedrale, care să înfrunte, prin măreția lor, timpurile, abstracție făcând de posibilitatea, cu bătaie spre certitudine, că viața pe planeta albastră își are zilele numărate

frumoasă, și probabil că a și admirat-o o vreme, testând îndeosebi invidia vecinilor ceva mai bețivi decât el, simte nevoia să-i mai anexeze o polată în spate sau o aplecătoare în față.

Însă, indiferent de geneza lor, trilogiile, presupunând că nu bat apa-n piua textualismului efeminat, permit dezbaterea adecvată cu plasarea câtor mai multe puncte pe i-urile tematice, a problematicii unei lumi complexe, complicate și de un dinamism greu de descifrat, dintr-un unghi fatalmente subiectiv. Telegrafic, răspunsul la această întrebare ar fi: și, și.

3. 4. 5. Ca-n orice scriere epică, indiferent de dimensiunile ei, rezultanta o dau perspectiva auctorială, viziunea estetică, mediul social abordat, efectele scontate, puterea de penetrație socio-politică a autorului, pregătirea sa civilă, spiritul de observație, de analiză, de generalizare și de discernământ, raporturile cu puterea, implicarea civică în discursul planetar sau înnotarea în răspărul lui globalizant etc. Firele epice pot fi dispuse în felurite chipuri, de la cel linear și cuminte, la cele divergente sau concentrice, preponderent analeptice, cusurgind încă defuncta dictatură ceaușistă și aglutinând bancuri răsuflete cu securiști pretutindenizați (Mircea Cărtărescu) sau radiografiind fără milă, cu o precizie de laser neiertător și în mod cert cu câteva ceasuri înaintea altora, perioada tranziției cu toate consecințele europenizării noastre (Marius Tupan) în condițiile în care echilibrul Terrei e din ce în ce mai fragil și mai amenințat. C-o vrem sau că n-o vrem, orice trilogie poartă amprenta vremii politice în care a fost elaborată, scriitorul fructificând în felul său bucuria libertății de exprimare sau, de la caz la caz, aluzia subversivă ori parabola printre rândurile căreia șopârlește adevărul. Această ultimă atitudine o ilustrează părintele **Batalioanelor invizibile**, care continuă să

creeze universuri puternic personalizate, cu cifre și cifruri originale, chiar și la aproape doi decenii de la abolirea cenzurii totalitariste.

A privi spre trecut și a-i provoca leziuni ur memorii hemofile e, oricum, mai comod decât încerca să descâlcești ițele unui prezent ce n-a stat încă din clocotit ori ale unui viitor ce par să nu dorește altceva decât să ne surprindă nepregătiți la confruntarea pe care ne pregătește.

6. Ca pe o casă cu trei nivele, cu scările interioare proiectate de la bun început și pe care le urcăm și le coborâm zilnic și nu doar atunci când facem curățenie ori când ne vin musafiri pe care urmează să-i găzduim peste noapte. O altfel spus, ca pe un tot organic și nu ca pe trei volume care stau întâmplător alături, pe același raft de bibliotecă, și tot întâmplător poartă același titlu generic.

7. Aș observa că mai degrabă există presiune a modelelor, aceasta putându-se ușor confunda cu o rețetă. Bunăoară, cineva relatează viața consacrand câte un tom fiecărei etape din existența sa, respectiv: copilăria, adolescența, tinerețea și maturitatea, bătrânețea și pregătirea pentru marea călătorie. Nu îndoiesc însă că o astfel de narațiune poate avea toate virtuțile unei adevărate trilogii ori gâlceava naratorului cu lumea are mai mult forță conflictuală decât are un CV romanțat supus tuturor deviațiilor nostalgice și sentimentaloide. Cu talent, subiectul rămâne viabil, cu geniu, nici nu mai încape vorba, și, plus, ținându-se de balustrada temporală a vieții sale, onorabilul trilogist își salvează volumele doilea și al treilea de la a fi doar jalni și autopastșări ale celui dintâi, fie că acesta cunoscut succesul de public și de critică, fie nu. Imaginea lumii prin care a trecut romancierul rămâne oricum, chiar dacă opera discutată n-ar îndeplini decât o funcție stricte documentară.

8. Chiar de n-ar fi, așa cum spuneți, decât risipă de energie, această disipare e de mult ori mai utilă decât a o duce tot într-o boemă, discuții sterile ce-și găsesc și justifică rost doar în confortul pe care-l asigură ratașilor de jur și le alimentează sentimentul ostil că sunt singuri pe lume.

Inițiativa scrierii și publicării unei trilogii romanești e un act cvasi-singular care se cere să salutate ca atare, iar dacă aceasta mai are și valoare, e cu atât mai bine. Timpul nu va ezica să mai devreme sau mai târziu (de regulă mai târziu, când dușmăniile și animozitățile rarefiază), să omologheze valoarea în discuție ceea ce nu-i decât un gest îmbucurător pentru literatura română și, de ce nu, universală. Căzul în care opera în cauză încapă pe mâna unui traducător dotat și pătrunde, astfel, și în alte idiomi decât cel în care a fost scrisă.

Nici serviciul de anti-model nu-i de neglijat în cazul în care trilogia se dovedește un fiasco total.

9. Cu siguranță că vor mai exista, at least o vreme cât vor exista și scriitori dispuși să investească prinoul de energie în astfel de întreprinderi ce presupun și o oarecare doză de teribilism sinucigaș. Însuși semnatarea rândurilor de față lucrează la ultimul volum **Șurâsul impostorilor**, dintr-o trilogie botezată **Îngeri indeciși**. Dar mai bine aș da exemplu neobositului director al **Fundației Lucefăr** care în prezent osârdește avan la cea de-a treia trilogie a sa. Surprizele pot veni însă de oriunde și oricând. Cât despre rezultate, cred că clarvăzătoarea Mama Omida, în caz că ar trăi, nu s-ar hazarda în pronosticuri. Vom mai și vor vedea alții ce va fi.

L-2

Cu puțină vreme în urmă, mi s-a istorisit o întâmplare îmbibată cu grotesc. La preluarea unui cotidian

tral de către un nou patronat, directorul ospăț numit s-a apucat să îi evalueze pe cetarii rămași din vechea gardă. Pe șeful ției Cultură l-a pus să alcătuiască o listă 25 de scriitori care trebuie scoși din ratura română. Respectivul șef de secție dmis că nu este nici Dumnezeu, nici G. inescu, și a părăsit locul peste care se ndea umbra ghilotinei justițiară fără de nțare. Și bine a făcut! În primul rând, tru că în paginile unui cotidian (care eră fundamental de cele ale unei istorii iteraturii, nu-i așa?!) este posibil să ecuți scriitorii numai pe criterii grafice și defel bibliografico-axiologice ezi anii '50 în România secolului XX! al doilea rând, pentru că o literatură ională are scriitori de toată mâna, de la minori la cei importanți, de la grafo- ni la genii. Toți aceștia sunt locuitori ai leiași lumi (din care nu pot fi epurați, rapic, ca dintr-un partid unic!), ceea ce deosebește fiind numai puritatea gelui albastru al talentului. În al treilea d, pentru că revizuirile, cu îndreptățire esare periodic, nu țintesc *existența* în ratură, ci *poziția* în ierarhia valorilor acea literatură. Poziția fluctuează, într- văr, în funcție de marca de spiritua- te a epocii, în funcție de gustul publi- lui „de larg consum“ dintr-o anume ioadă, în funcție de capacitatea/disponi- tatea scriitorului de a se erija chiar în etă... mondenă a momentului. Ei bine, acest punct de vedere, soarta unui itor este identică cu cea a unui gen sau cii literare.

Într-o vreme se citește proză esopică, în a vreme proza realistă până la uralism. Într-o vreme se citește poezie anțioasă, în altă vreme poezie răspicat stențială cu inflexiuni sociale. Într-o me se citește povestire scurtă și roman siluetă aproape anorexică, în altă vreme citește roman fluviu și trilogie.

Trilogia romanescă ține de un tip de *piro* . Pe de o parte, cel al scriitorului e trebuie să aibă forța de a struni textul ursoră lungă și interes nedezmințit. Pe de parte, cel al cititorului care, pe lângă cerea de a trăi, *prin intermediere* , o a, trebuie să aibă și înlesnirea de tență burgheză de a se deda plăcerii în ză. După părerea mea, din fericire, ietatea românească de astăzi se urghezește, timid, dar neabătut. Din ce ce mai mulți români au răgazul

Exerciții de retorică a viziunii

gabriel rusu

existentțial (financiar și de cutume sociale) pentru a viețui, *prin intermediere, repet* , în biografii fictive - aventuroase și îndelungi. Nici lumpenul și nici playboy-ul nu se vor lăsa vrăjiți de istorisiri epopeice, ci doar omul care își permite să risipească anume ore pe zi pentru a visa inclusiv visele altora.

De ce scrii o trilogie? Poate deoarece vrei să mergi cât mai „până la capăt“ (!) în configurarea lumii prime/secunde.

De ce citești o trilogie? Poate deoarece îți dorești ca viața, *măcar alta* , să-ți fie sub control și cât mai fără de sfârșit. Iluzionar, numele tău e de-a dreptul fericirea (ha, ha, ha!). Pentru românul îmburghezit de curând, rivala trilogiei este telenovela. Deocamdată, aceasta câștigă. Dar curând, sper, se va pune și în această privință problema despărțirii butaforiei emoționale de autenticul existentțial. Ceea ce trimite la harul celui care ficționalizează. Doar caracteristicile morfo-literare (sau cinematografice) ale unui gen nu sunt suficiente pentru a da valoare. Este nevoie de atingerea maestrului.

Dintre o trilogie și un haiku, care vorbește „mai“ adevărat despre condiția umană de astăzi și dintotdeauna? Evident, autorul care știe să te facă să vezi. La urma

creatoare - este ca și cum povestirile și romanele de până acum, etape de experimentare a narativității necesare, și-au îndeplinit rolul de a iniția, întemeia și consolida o viziune integratoare asupra fizicii și metafizicii umane.

Orbitor este Mircea Cărtărescu așa cum își anunța venirea/ipostazierea încă din **Levant** și **Nostalgia** - geometria sacerdotală în care sunt fixate **Aripa stângă**, **Corpul**, **Aripa dreaptă** aduce în lumină o simetrie de om-înger-om și face din trilogie o coborâre și o urcare, ambele mistice, din materialitatea istoriei.

Trilogiile în cauză au ca numitor comun ambiția/tentația/aspirația integrității, dar se despart în ceea ce privește retorica viziunii: în **Amfitrion**, universul este explicat filosofic; în **Batalioane invizibile**, universul este povestit gargantuesc; în **Orbitor**, universul este intuit/revelat divinatoriu.

Desigur, formulările de mai sus păcătuiesc printr-o lapidaritate căutată. Oricum, am senzația certă că fiecare trilogie își

În atenție, trilogiile

urmei, trilogiile romanesti sunt *exerciții de retorică a viziunii* prin care un scriitor își antrenează puterea de a sintetiza și forța de a seduce.

3-5. În afară de segmentarea în trei volume, nu cred că un scriitor are a respecta alte reguli ale trilogiei. Textul său îl va oglindi pe prozatorul care s-a dovedit a fi deja, numai combinația între reușită și ratare artisticească fiind, eventual, mai pregnantă.

Amfitrion este Nicolae Breban de după **Drumul la zid** - eu îl prefer pe cel din fascinantul **Animale bolnave**, superbul **Bunavestire** și încă seducătorul **Don Juan**.

Batalioane invizibile este Marius Tupan ajuns la evidentă maturitate

conține scriitorul ca într-un autoportret apăsător, aproape oficializat. Însă nu „ultim“, căci lucrul acesta va fi de aflat de abia peste o sută de ani de istoria literaturii române.

6-9. După cum am fost instruiți, romanul este un gen proteic, așa că trilogia îi este doar una dintre înfățișări. În raport cu altele, ea are un avantaj în ochii cititorului, împătimit de povestirea lumii cu variante, dar nu îl cucerește dacă nu este scrisă cu talent de spuiitor de mituri. În acest sens, orice literatură națională care se respectă trebuie să aibă în C.V. și trilogii. De la o epocă la alta, scriitorii vor avea grijă de aceasta. Aviz cititorilor care au răgaz să și înțeleagă existența.

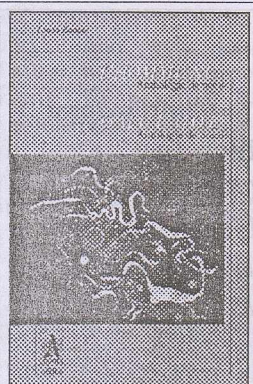
Măsuratul
or
an Dan Bălan)
tura
nfluențe

2) **Noptatice**
(Ioan Dan Bălan)
Editura
Confluente

3) **Om gol**
(Linda Bastide)
Editura Augusta

Hedonism intrat în tradiția romanului nostru

cristian livescu

1 Faptul că astăzi se scriu încă „romane de amploare“, mari construcții epice, confluențe în trilogii, reprezintă un semn de vitalitate pentru o literatură ca a noastră, în general discretă, greoaie în mișcări, marcată de complexe integrării. Cele trei exemple de trilogii de dată recentă - *Amfitrion* de Nicolae Breban, *Orbitor* de Mircea Cărtărescu și *Batalioane invizibile* de Marius Tupan - ar putea readuce în actualitate clasificarea lui N. Manolescu asupra romanului autohton: doric (romanul social și politic, al autorului demiurgic și omniscient), ionic (romanul erotic și psihologist, atent la interioarele secrete ale ființei) și corintic (romanul cu „generalitate alegorică“), chiar pentru enumerarea dată mai sus, deși fiecare tip de scriitură împrumută câte ceva de la celelalte. *Amfitrion* e un roman prin excelență brebanian, cu multe pagini de analiză excepțională, dar și cu altele redundante, lungi și plictisitoare; *Orbitor* e

Prozatorul român, spre cinstea lui, rămâne „rece“ la efectul comercial, ceea ce denotă un anume conservatorism, zgâlțâit doar de curenți erotici, aceștia veniți însă dinspre proza interbelică. Ce-l stimulează pe „trilogist“? Pur și simplu un hedonism intrat deja în tradiția romanului nostru - plăcerea de a crea descendențe și genealogii personajelor, intrate nu în febra istoriei, ci cuprinse de remușcări față de propria memorie, care le „joacă“ feste. În niciun caz nu-l pune la încercare, cum se întâmplă prin alte părți, contractele bănoase cu editurile!

2. Ca noi toți, cei trecuți printr-o revoluție cu cântec, o revoluție având la activ atâtea încercări, sacrificii, lașități, execuții, confruntări, trădări, violențe, restaurări, manipulări, procese etc., prozatorii duc cu ei un imens material „trăit“ pe viu și care stă la baza fluidului narativ. Iată că abia la un deceniu și jumătate de la revoluție încep să apară romane despre momentul 1989 în istoria românilor - o „trezire“ destul de târzie din letargia memoriei, care a avut mereu tendința să uite, să omită cu

înseamnă o serie de trei opere literare aparținând aceluiași autor, care formează unitate, având personaje comune reprezentând trei momente distincte succesive din viața acestora (sau a urmașilor lor). Mă gândesc dacă nu cumva, epoca noastră, termenul s-a „postmodernizat“, desemnând un triptic de romane care mențin în desfășurarea lor atmosferă (unitatea de loc) și eventual personaje secundare, croind pe seama acestora alte alte întâmplări „seriale“. Nu știu de ce Petru Dumitriu, Marin Preda sau D. Popescu mai funcționează astăzi ca modele. Una este „comanda“ unei epoci, alta „chemarea“ să-i spunem metafizic de a intra în intimitățile unei epoci. Că modelul, încă peren pentru prozatorul român, este Rebreanu.

4.-5. Problema este alta: avem cititori astăzi pentru asemenea trilogii, de sute de pagini? Ele trebuie să producă discuții polemice, scandaluri, ca să pună cât de la treabă cititorul unei lumi rătăcite în haos, cu un instinct aproape atrofiat zăbovei în lectură. Dar orice roman rămâne un document de epocă. Atât. Câți cititori au avut *Iliada* sau *Odiseea*, în contemporanii lui Homer? Sau câți și de Cervantes și de Don Quijote al lui începutul secolului al XVII-lea? Trilogiile noastre recente au ca autori reprezentanți de rezistență a trei generații prolifici scriitori: Nicolae Breban rămâne un relict „dinozaur“ al șaiszeciștilor, menținând ceva din parfumul și „retina“ anilor de dezgheț și de contact cu Dostoievski și *noul roman*; Marius Tupan este exponent tipic al încifrării, al ezoterizării baroce a textului, modalitate proprie șaiszeciștilor, terorizați nu atât de cenzură, de ... autocenzură; iar Mircea Cărtărescu aparține valului rebelilor optzeciști, cu nimeni să fie considerați „elitiști“, dar și cu o acțiune (adică: altfel de „curteni“).

5.-7. Cred că ochiul atent al autorilor de romane-frescă ar avea ce culege din jungla construirii capitalismului comunist, unul din cei mai fascinanți hibridi de invenții de istorie. Din păcate prozatorii de azi e inhibat de timpul pe care îl șabotează (și nu-l înțelege) sau e căzut pe zădărnici.

8. Orice energie conservată într-o carte rodește într-o energie viitoare. Nimic nu se pierde, nimic nu se risipește în materie de cărți bune.

În atenție, trilogiile

un roman care prelungeste dionisianismul fantastic eminescian, filtrat prin Mircea Eliade, dar din păcate cu destule pasaje de o naivitate dezarmantă, dublată de speculații retardate; *Batalioane invizibile* este o amplă construcție „cu cheie“, datorată unui autor cu vocație esopică, ocult, și post-revoluționară, cu un alegorism fabulos, pe model sud-american. Din câte știu, Petru Cimpoiesu are și el proiectată o trilogie, începută cu *Povestea Marelui Brigand*. Și cred că ar mai fi câțiva prozatori (Eugen Uricaru, Nichita Danilov, Gabriel Chifu etc.) pasionați la rândul-le de asemenea proiecte. Este îmbucurător faptul că nu a fost luată în seama rețeta „alchimistă“ a unui mediocru prozator care ne-a vizitat în urmă cu câțiva ani, recomandând de zor romanele „rapide“, romanele-cartuș, unde o mentalitate la modă capătă o cât se poate de comercială pregnanță epică.

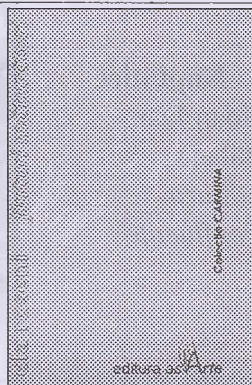
teamă și rușine acest eveniment. Între timp, istoria s-a așezat, au fost date la iveală amănunte incredibile, numai bune de livrat ficțiunii, după cum starea de coșmar și apariția unei alte realități social-politice au produs alte și alte dificultăți de înțelegere. O nouă generație de prozatori - foarte agresivă, necruțătoare în observații, educată într-o altfel de libertate, a intrat pe scena literaturii și amenință serios promoțiile anterioare, în special pe optzeciști, care și-au tot amânat capodoperele în materie de proză.

3. Poate ar trebui să zăbovim puțin asupra terminologiei. Trilogiile grecești, de pildă, de la care moștenim conceptul, desemnau un ansamblu de trei tragedii, care trebuiau să respecte regula celor trei unități, prezentând fiecare aceiași „concuranți“ (sau actori), în alte împrejurări dramatice (nu era vorba neapărat de aceiași personaje). Conform DEX, trilogie

1) **Controverse filosofice**
(Ștefan Nemeșek)
Editura Realitatea Românească

2) **Fluturi măturători**
(Ela Roseni)
Editura asArte

3) **Transformarea Y**
(Iftimie Nefântu)
Editura Codex aurens

Despre prozatorii în cauză aş putea zice că au dreptul de a scrie asemenea trilogii, întrucât ele funcţionează ca o sinteză a demersurilor artistice de peste

E imposibil să scrii o trilogie experimentală

felix nicolau

Tupan aduce în trilogia sa un univers straniu, nemaifântălnit în proza românească. Stilul **Batalioanelor invizibile** are unele torsionări pe care le ştim din romanele sud-americane.

5. În fond, toate cele trei trilogii sunt opere de analiză caracterologică şi politică. **Orbitor** se vrea un roman total, deşi mi-e greu să-l integrez la specia roman. Este un triptic pe care literatura română îl aştepta de ceva vreme. El va îndeplini funcţia unui monument - va fi vizitat cu pietate, lectura va fi un pelerinaj cultural, nu o plăcere în sine. Pentru fanii lui N. Breban, **Amfitrion** poate fi o desfătare şi o încununare a proiectelor fecundului autor. Probabil că se poate vorbi în cazul său de singurul şaizecist care persistă pe piaţa literară în mod real, ca rezultat al aparatului mediatic. Marius Tupan aduce un suflu nou cu universul său ficţional subteran şi teratologic, totalitar şi suspicios. **Batalioanele** înseamnă o provocare pentru cineva care refuză să uite anomaliile din trecutul apropiat.

6. Nu cred că o asemenea scriere este radical diferită de cele mai scurte. Din contră, principiile clarităţii, al integralităţii şi al relevanţei intrigii ar trebui să fie accentuate într-o scriere de mari dimensiuni. Tocmai pentru a o face viabilă.

7. În anumite perioade există, desigur, mode şi tendinţe, dar cred cu tărie că nu trebuie apelat la reţete pentru a nu accesa doar

succesul momentan. Reţeta duce la manieră, deci la moartea inspiraţiei, la artificiu care se poate produce în serie. În cele din urmă şi un roman istoric poate fi scris ca o parafrază la lumea contemporană.

8. Dacă trilogia este bine scrisă, captivantă şi ridică probleme cu grad maxim de dificultate, atunci ea se dovedeşte o iniţiativă cu efecte benefice. De risipă de energie se poate vorbi şi în cazul unui miniroman, dacă este prost scris. În cele din urmă valoarea contează, nu lungimea. Volumul scrierii trebuie să fie în acord cu mesajul pe care ea îl transmite în mod real.

9. Deşi intraţi bine de tot în epoca fragmentarismului, sunt convins că se vor mai scrie multe trilogii de largă întindere. Probabil că rezultatele vor fi din ce în ce mai hazardate, întrucât loisir-ul destinat culturii se restrânge pe zi ce trece. Pe de altă parte, transferul băţăliilor literare pe internet face ca lungimea operei să se regleze în mod automat, întrucât mediul virtual nu favorizează lectura extensivă. Într-un fel sau altul, lucrurile se vor dispune într-o geometrie prestabilită.

În atenţie, trilogiile

Vasta problematică planetară

...dor nedelcea

E un mare adevăr că, în vremea noastră, lecturile sunt tot mai restrânse; se pare că Galaxia Marconi a învins Galaxia Gutenberg, dar numai în aparenţă. Lecturile sunt selective, iar azi primează pragmatismul. Citite sunt lecturate acele cărţi care-ţi aduc un profit imediat (din domeniul economiei, calculatoarelor ş.a.). În domeniul literaturii, observăm pe plan mondial o „subţirime” a cărţilor de „succes”. În cazul nostru, considerăm romanele de amploare - trilogiile mai ales sunt citite îndeosebi de critici şi istorici - cititori, consumatori de literatură de calitate, indiferent de numărul paginilor. În acest caz, dispar acei cititori de cărţi „uşoare”, cu un număr puţin şi nu văd niciun pericol în asta. Şi în perioada interbelică se citea mult **Apărarea are cuvântul** de Petre Ţuţu, decât Sadoveanu, Rebreanu, Camil Petrescu. Autorii de trilogii pe care i-aţi analizat au un stimul interior. Nu s-au părăsit „contra curentului”, dar au avut o necesară desfăşurarea acţiunii în mare număr de pagini. Nu toate aceste

cărţi voluminoase pot fi şi realizate artistic, au un mesaj de transmis. Nu cantitatea contează, ci doar valoarea intrinsecă. „*Autorul îşi creează cititorii, la fel cum îşi creează personajele*”, afirmaţia lui Henry James fiind valabilă şi asupra scriitorilor români.

2. Nu. Problematika contemporană poate fi epuizată şi în construcţii epice de dimensiuni reduse. Dar, ca şi-ntr-un tablou, scriitorul se poate desfăşura mai explicit într-o construcţie amplă. Totul depinde, însă, de talent, de înzestrarea creatorului şi, în ultima instanţă, de potenţa artistică a fiecărui prozator.

3. Se deosebesc, dar nu fundamental. Fiecare scriitor are matricea sa artistică. În cazul lui Marius Tupan, observăm că el se desfăşoară în mari construcţii artistice, dar plecând de la povestiri (vezi **Mezarea**). Este uimitor să observi, cu o anumită plăcere artistică, cum acest prozator a urcat în rândul marilor scriitori ai literaturii române. Dacă în prima trilogie, **Coroana Isabellei** (1998), Marius Tupan abordează aspecte locale, în următoarea, **Batalioane invizibile** (2006), se observă o nelinişte civică privind vasta problematică planetară. Scrisă în cheie parabolică, în planuri glisante, **Batalioane**

invizibile se lasă descifrat numai după primul strat de lectură, ca şi în **La lilieci**, de Marin Sorescu: trebuie să îndepărtezi poşgiţa ca să vezi profunzimea ideilor vehiculate, unde Marius Tupan priveşte viaţa ca o junglă, şi de aici pertinentele meditaţii asupra condiţiei umane, asupra istoriei. Marius Tupan dovedeşte că a ajuns, prin meritocraţie, la o maturitate artistică, indiscutabilă, plasându-se în rândul marilor prozatori contemporani. O traducere a cărţilor sale în limbi de circulaţie internaţională l-ar impune, cred, şi pe plan mondial.

4.-5. Particularităţile ţin de personalitatea şi forţa artistică a celor trei romancieri.

6. Nefiind creator, nu-mi pot permite să-mi imaginez o asemenea scriere.

7. Nu există reţete în actul creaţiei. Totul depinde de personalitatea artistică a romanşierului, de puterea de a ţine în „frâu” numeroase scene, personaje, fapte, date ale trilogiei.

8. Este o mare risipă (dar cu folos) de energie cu aspecte benefice pentru literatura română şi cititorii avizaţi.

9. Nu mă îndoiesc că astfel de tentative vor mai exista, cu efect benefic. Depinde de valoarea trilogiei, căci istoria oricărei literaturi nu reţine romanele de succes imediat, mediatizate enorm (şi, câteodată, grosolan), ci pe cele care au valoare artistică şi au de transmis un mesaj contemporaneităţii sau posterităţii, cum e cazul celor două trilogii mariustupaniene.

Care contemporaneitate? (I)

cornel ungureanu

1-2.

Ar trebui să încep cu **Marile probleme ale contemporaneității**, așa cum arată ele azi, la 17 ani după ce contemporaneitatea cealaltă, despre care s-a vorbit mai mult, și-a încheiat treburile.

Dar mai nimeni nu bagă de seamă cum și de ce și-a încheiat treburile. Secolul al XX-lea avea un proiect cultural, cu eroii lui care știau să scrie și să citească și își așezau scris-cititul în epoca și sub **semnul datoriei**. Cei care scriau trăiau în numele proiectelor mari, fiindcă erau siguri că va începe, de mâine-poimâine, o lume nouă, iar scrisul lor trebuia hrănit și legat de această lume nouă. Secolul XIX oferea cititorului cicluri romanești, prima jumătate a secolului XX miza pe romanele ample care să cuprindă, așa cum spuneți dumneavoastră, marile probleme ale contemporaneității. Omul de mâine trebuia să afle cine au fost și ce au făcut înaintașii lui. Era suficient timp de citit și de învățat, de asumat valorile modelatoare. Era nevoie de modele, iar literatura putea oferi, credeau unii, modele. Diversificarea literaturii începe de la diversificarea celor care au învățat să citească. Proletarul, „lumea de jos”, cititorul comun, justițiar, stimulează romanul popular. Fascicula confiscă tot enteresul Ziței. Avântul secolului XX, secol care ispitește utopiile secolului trecut, scoate în față revoluționarul, omul care

Numeroasele pagini care salutau (prin Savin Bratu, prin Ion Vitner ș.a.) trilogia lui Petru Dumitriu elogiau victoria noii metode de creație. Dar trilogia **Vântul și ploaia** și pentalogia **Rădăcinile sunt amare** ale lui Zaharia Stancu? Dar miile de pagini ale dilogiilor, trilogiilor, tetralogiilor lui Camil Petrescu, Oskar Walter Cisek, G. Călinescu, Laurențiu Fulga, I. Lușo, Radu Theodoru, I.D. Mușat, ale autorilor mai mari sau mai mărunți care, sub semnul omului nou, vor să scrie noua sau adevărata istorie a României, sub semnul realismului socialist? Dacă vom considera 1963 un an de graniță, îl considerăm așa fiindcă în acest an apar în librării cărți care recoltează toate sufragiile, premiile, aplauzele momentului: **Cordovanii**, trilogia lui Ion Lăncrănjan și (carte de graniță a teoriei literaturii) **Romanul monumental și secolul XX**. Apare, de asemenea, o carte asupra căreia trebuie să ne oprim, fiindcă propune un altfel de „monumental”: **Pentru un realism nețărnut**.

Ca și alte trilogii, **Cordovanii** reia o năvălă care a atras atenția. Și, teoretic, voia să întâmpine încheierea cooperativizării/colectivizării, care se întâmpla prin 1962. Dar cartea întârzie, e de văzut prin dosarele serviciilor secrete de ce. Încă nu era momentul să se vorbească despre demonizarea satului (cum o va face D.R. Popescu în **F... și Vânătoarea regală**), dar, după încheierea festivităților, se putea vorbi și despre eșecul unui proiect. Nu cred că Nicolae Manolescu a scris o cronică negativă fiindcă nu i-a plăcut chiar deloc

perfectiunea, titanismul viziunilor integrate sudura între emoție și intelect, poezie și filozofie, elevația atotcuprinzătoarelor meditații”. Opera care se ocupă Ianoși nu e **Nicoară Potcoavă** trilogia **Frații Jderi**. Să sugereze și Ion Ianoși „lumea infinită și în veșnică înnoire” s-ar spri pe „realismul nețărnut” al scriitorilor moderni. Pe cel care îl invocă Roger Garaudy? Nu s-au autori de mâna a doua cei care elogiază - și lideri ai partidului comunist francez și ai mișcării comuniste internaționale. Însă momentul de vârf al destalinizării pare a fi realizat de aparținătorul volumului **Pentru un realism nețărnut**. Se vede chiar Louis Aragon, una dintre cele mai puternice autorități ale stângii franceze, laureat al premiilor Lenin, Stalin, figură centrală a Doctrinei, om care jurase în repetate rânduri pe „mon part” în insul de la care începea, pentru deceniul șaptelea, chiar ideea de realism socialist:

“Consider această carte (**Pentru un realism nețărnut**, n.n.) un eveniment. Pentru ceea ce spune și pentru omul care o spune. Pentru clipa care apare și ca o garanție cu privire la viitor. Termen final și ca punct de plecare. Pentru ceea ce distruge și ceea ce îngăduie. Deopotrivă refuz, preludiu”. Roger Garaudy este, în 1963, marea dreaptă a Liderului, scriam și eu ca și alții, a propagandei, ideologul care scrisese cărți cele despre „actualitatea marxism-leninismului” filozoful tradus în țările socialiste care voiau să afle mai bine ce-i cu noua ideologie. Nu trec încă prin niciuna dintre celebrele-i convertiri. că Louis Aragon nu poate fi decât de parte aliatului/ideologului său. Și va putea sublinia entuziasmat importanța eliminării granițelor realismului socialist, atât de bine delimitate de ideologia comunistă de odinioară: “Socot această carte un eveniment. Întrucât atinge lucrurile esențiale ale vieții și gândirii mele. Voi să vorbesc despre ea dintr-un punct de vedere personal. Strădania vieții mele a fost exprimarea lucrurilor ce există în afara mea, care m-au precedat în lumea aceasta și care vor dăinui când eu voi fi dispărut din ea. În limbajul abstract, această se numește realism și ne străduim să vorbim despre el fără acel ton tragic pe care pur și simplu lipsește să-l adopt. Realismul joacă o partidă în care miza nu este numai el însuși, dar în care el însuși e în joc. Dacă pierde, cel care și-a ales această vocație pierde totul: nimic nu-i va rămâne și în zadar veți pretinde contrariul, tot omul are taina sufletului său această ambiție ca ceva din el să rămână... Există mulțimea nenumărată a celor ce își scriu numele pe copaci sau pe pietre, și așa? Tragedia lor e tragedia mea”. Finalul **Introducerii** lui Aragon sună așa: “Cartea lui Roger Garaudy constituie un eveniment într-o lume care arbitrarul încearcă să ia masca științei dogmatismului înfățișarea artei. În calitate de realist și vă rog să mă înțelegeți: în calitate de **realist socialist**, (s.n., C.U.) mă închin eu în fața seninătății lui cutezante și îmi place să cred că oamenii tinere pe care totul, la noi, tindea să-i îndepărteze de realism, vor vedea în această carte începutul unei meditații active în care arta contribuie la transformarea lumii...” Dacă vom cădea de acord că „regulile clasice” ale trilogiilor nu prea există și dacă vom ajunge la concluzia că în anii șaispe ai secolului trecut schimbă regula jocului (nu pu mult: eroicul, monumentalul, realismul și rivage capătă, după 1963, noi înțelesuri) și putea ajunge la întrebarea numărul 3. Dar pe cine a fi mai lesne înțelegi, am putea să exemplificăm cu trilogia lui Laurențiu Fulga, **Eroica**. Prin volum al trilogiei, **Oameni fără glorie**, apare în 1956 și doar o combinație editorială așază prima copertă doar titlul trilogiei. Al doilea volum, **Steaua Bunei Speranțe**, apare în anul cotiturii, 1963. Cu cele două volume, romancierul a ajuns la 1000 de pagini. Volumul al treilea putea fi **Alexandra și Infernul** (1966)? **Alexandra și Infernul** ar putea fi un semn al autorului și-a abandonat proiectul și descoperă formula de anatimizare a lui? Nu ar fi rău dacă am face o listă a autorilor care au comis, din două volume eroice, monumentale și optimiste (sau după ce au anunțat vreo trilogie sau tetralogie) un al treilea volum incapabil să sintetizeze. Să tragă, cu alte cuvinte, după enunțurile din primele două volume, concluziile necesare.

În atenție, trilogiile

detestă lumea veche și vrea o lume nouă, un om nou. Citesc numărul din **Europe**, Mars-Avril 1977, intitulat **La littérature prolétarienne en question**. Autorii fac eforturi să definească literatura proletară, literatura cu proletari, literatura despre proletari. Cel puțin unul dintre studii, **Georg Lukács et la littérature prolétarienne allemande (1931-1932)** ar merita o atenție specială. Marxistul care era Lukács îi citește cu atenție și pe Thomas Mann și pe Soljenitîn și demonstrase că ar merita o atenție specială realismul socialist, așa cum este definit el de cărțile romancierilor francezi, germani, americani, italieni ș.a.m.d. Ce putem arunca peste bord în 1977? Încă nimic sau aproape nimic, scrie filozoful și ne spune revista franceză.

Trilogiile, tetralogiile, pentalogiile își trăiesc momentele lor de vârf atunci când la orizont se zărește o lume nouă. Sau o literatură nouă. Cei de stângă, de la Aragon la Romain Rolland și Ika Ilija Ehrenburg scriu mult. Mii și mii de pagini (trilogii, tetralogii, pentalogii) apar în literatura română mai ales între anii 1953-1963. Și sunt anunțate multe altele. Ca să existe în zona de vârf a scrisului (care este și a politiciii), romancierii trebuiau să scria „noua istorie” a României. Or, noua istorie a României în care există și omul vechi și omul nou și lupta de clasă de-a lungul societății capitaliste nu se poate scrie într-un volum. Nici un romancier serios nu visează să rămână doar la un volum: două, trei, patru, douăsprezece volume ar fi necesare, iar scriitorul nu are nici o îndoaială că el le poate scrie. După un succes oarecare, cu o năvălă despre o vânătoare de lupi, după ce a fost acceptat în lumea bună a prozei, junele anunță două, trei volume care să rescrie istoria din unghiul de vedere al materialismului dialectic și istoric, al luptei de clasă, după noua metodă de creație. **Cronică de familie** a apărut ca un triumf al realismului socialist. Ca și **Moromeții**, în 1955. Despre volumul I al romanului lui Marin Preda vom afla că e parte a unei tetralogii mai târziu, după ce romancierul mai comisesse alte cărți, nu atât de iubite de critici.

romanul și una pozitivă fiindcă l-a rugat G. Ivașcu. Aș crede că trilogia lui Lăncrănjan, așa cum era ea, ținea de un moment de cumpănă al scrisului, iar cartea lui Ianoși încerca să definească acest moment de cumpănă. **Romanul monumental și secolul XX** nu-i o carte care să-l facă fericit pe cititorul anticomunist de azi. Sunt citate din Marx, Lenin, Gheorghiu-Dej din cuvântările la ultimele congrese, din esteticienii Moscovei, dar există și un șir de pagini care ar lămurii întâmplările din cultura ultimelor decenii. „Sublimul în artă, scrie Ion Ianoși, are numeroase forme de manifestare. Adevărul din urmă îl poate demonstra chiar o singură variantă: eroicul... O altă formă a sublimului este monumentalul. La prima vedere s-ar părea că cele două trăsături estetice se suprapun, că între ele nu există vreo deosebire. Justificarea impresiei pare a fi atât folosirea noțiunilor **mare, măreț**, ca sinonime pentru sublim, cât și exemplele preferate ale tratatelor de estetică. Terminologia trebuie însă folosită mai diferențiat. (...) În monumental își dau întâlnire măreția și mărirea, sublimul intensiv și extensiv, conținutul vast și forma grandioasă. Monumentalul este una dintre formele sublimului, dintre cele mai proprii, deoarece aici dimensiunile launtrice își găsesc o exteriorizare corespunzătoare, esența vastă se manifestă în fenomenul vast”. Capitolele care ar vrea să definească monumentalul în secolul XX s-ar ocupa de Tolstoi (prototipul etern) Maxim Gorki (Panorama dinamică a deceniilor, așa cum e văzută în **Klim Samghin**, Mihail Șolohov (Epopeea revoluției socialiste), Heinrich Mann, John Galsworthy, Liviu Rebreanu și Sadoveanu (Cartea poporului român) aceste elogiuri neobișnuite: “Ne aflăm așadar, în fața unei lumi infinite și în veșnică înnoire. Infinite sunt atât componentele sale nemijlocite, evocate palpabil, unul câte unul, cât și ecourile «tainice», vibrațiile prelunge din sufletul cititorului. Macrocosmul acesta feeric are ceva din universal muzicii lui Bach - calmul dramatic, monumentalismul meticulos, vastitatea detaliului, simplitatea niciodată integral explorabilă, modestia mascând

Subiectul propus se arată cu atât mai incitant cu cât apare într-un moment debusolant pentru literatura română, pentru piața de carte și pentru revistele de factice. tot mai mult, și insistență, creației nore, perturbatoare de gust estetic și utantă pentru cititorii educați.

Ba nu puțini prozatori (să ne referim, ocamdată, numai la ei) includ sau deschid gini întregi scatologicului, lubrefiantului onografic, delinvențelor, crimelor, patolo-ului și tuturor derivatele acestora.

În același timp, presiunea monstruoasă a ormației, câștigată suveran de pe internet, de vizibil interesul pentru carte. Cu cât asta este mai senzațională, mai apocatică, vânzarea ei devine asigurată. Dacă mai și trilogie, interesul începe să dispară.

La urma urmei, pentru un prozator cu miză atată, ce prioritează vânzarea sau citirea? caz de notorietate l-a înregistrat Marin da în 1980, prin *Cel mai iubit dintre mânteni*. Dar și Mircea Cărtărescu, prin suita povestiri *De ce iubim femeile* (2004), duse, nu știu cum, în limbile spaniolă, portuzeză, bulgară și maghiară. Bucureșteanul turar își plimbă opera prin lume în „sandale aur”. Și vol. II din trilogia *Orbitor* a cunosdepănușarea în alte limbi.

Desigur că nu e deloc rău în fluxul rmării sale. Dar limba română este pusă la a încercare, cu toate că autorul știe, oaște sensuri, nuanțe, dar vrea să fie la dă, chiar sincron cu Occidentul, care ne oaște aproximativ și uneori se arată răutor (vorba lui G. Călinescu).

E bine să mai fie lansate inițiative laudabe, cum este aceasta a revistei „Luceafărul”, așa inteligent concepute cum o făcuse colae Breban, în anii 1999, 2000, 2001, în ocviu dedicate special romanului și publi-e ulterior în „Contemporanul. Ideea opeană”.

I.
3. Oricâte sincope ori polemici ar înregistra anul contemporan. Evenimentele din Dec. 99 au dat apele în două și-n ceea ce îl vește. De la excesiva sau funambuleasca titizare, de dinainte, s-a trecut fulgerător e luarea în posesie a unui concret, adesea, ce în ce, mai întâmplător sau căutat cu tinație. Departajările scriitorilor pe vârste nerați?), ca principiu liniștitor în înțele- ea romanului ca specie regală (după unii), mai funcționat ca „ieri”. Nici „optzeciști” u mai rezistat tentației și-au trecut, pe cât ibil, de partea celor „care vin”. Oricum. ancierii autointitulați după bornele anilor și 2000 se văd și ei confrunțați (ca... râni) cu cei care, după 1 ianuarie 2007, se part de trecut... riscând. Frontispiciul unii Europene îi dezleagă (cred ei!) de oașe și tribulații, păstrându-i cumva manent pe baricade. Invadatorii scrisului astăzi în 2007 din toate direcțiile fesionale, sociale și mai puțin culturale. dcă trebuie să spunem răspicat - fără o ură temeinică, parte integrantă a celei uniale, nu numai europene, nu se mai poate cepe un roman, dacă nu, fundamental, r, important.

Vreau să spun că în pădurea de întâmplări vieții, semnificația și simbolul trec dincolo concret, intrând în fenomenologia spiritului. eticul nu jubilează în sine, ci devine emptoriu numai când deschide căi, prin- i, idei. Dacă și generalizarea se arată sistentă, orizontul de lucru narativ impune model stilistic original.

Tradiționalele artifax-uri - acțiune, per- aje - rămân emblematice și pentru romanul dern. Experimentele franceze prin

Frontul și afrontul de lucru al romancierului

marian barbu

absentarea lor s-au dovedit doar atât și nimic mai mult. „Viața ca o pradă” este prag și plafon pentru esteticul circular, ca rezultantă probatorie a discursului de escortă. Nu numai pentru cititorul... imediat sau criticul de întâmpinare, dar și pentru istoricul literar, cât mai ales pentru comparatist sau exeget.

Poposind îndelung în America de Nord (USA și Canada), cu locuință fixă pentru reveniri în Chicago și Montréal, după anul 2000, renunț de a crede că în România trăiesc cititori (titrați sau nu) care cantonează ori se dau în vânt numai după romane. Indiferent de mărimea... tipografică a acestora. Cu atât mai mult, după trilogii sau... tetralogii. Acestea existând în mai toate literaturile lumii, fără ca ele să reprezinte o modă. În schimb, modele (tacite), da! Așa că literatura română, care a dovedit virtuți în această privință, se cuvine să se uite în oglinda stendhaliană a timpului, să constate și să... raporteze. O anchetă pe această temă deschide nebanuite căi pentru tot felul de derivate ale unei dezbateri intelectuale cu pretenții. De la istorie literară (fără ierarhii de tip Mendeleev), statistică și sociologie, până la echivalențe stilistice. Toate desprinsă sau revărsate în armonia limbii de identificare a specificului. Dialogia, arta interioară a construcției de viziune, în afară de sine sau în

Trilogia din 1956 a lui Petru Dumitriu impunea bogate determinări stilistice, narațiuni colorate și coerente, descrieri de interioare, de vestimentație, dezbateri politice, frisoane erotice, densitate de portrete - sunt nu mai puțin de 335 de personaje. Prozatorul de stirpe - trecut prin grila romanului francez și german - își privește detașat demersul cu un aer ironic, ca unul care cunoștea - din centrul lecturilor proprii - cine erau și ce au scris Balzac, Stendhal, Tolstoi, Sinclair Lewis, John Dos Passos, Paul Bourget, Flaubert, G. Sand, Joyce, Shakespeare, Dickens, Hemingway.

Aceste nume au fost rostite la Primul Congres al Scriitorilor din R.P.R., 18-23 iunie 1956. Li s-au alăturat altele, în aceleași cadre oficiale, H. Ibsen, Björnson, Strindberg, Andersen, Bojer, Lazness, provenite din țările scandinave. Gândul lui Petru Dumitriu era de a impune ideea că nu mărimea unui popor dictează recunoașterea lui în lume, ci valoarea culturii acestuia. Trimiterea la România era directă.

Elogiile unor comentatori francezi și

În atenție, trilogiile

substanța psihologiei, a conștiinței, a desfo- lierii cuvintelor românești în polisemantia lor, a sintaxei care le pune în comunicare, pe lungimi de undă diferite - și altele - pot produce lumină, culoare, sinestezii, sincretisme, ș.a.m.d. Cititorului de azi trebuie să-i inducem mul- tiple provocări, ca să închidă benefic triumphiul operațional al receptării - participant activ în decodările propuse de romancier în operă.

Încă o precizare. Timpul, în dimensiunile lui - obiective ori subiective, se substituie într-un concret, mărturisit sau nu de autor, deoa- rece numai în intimitatea lui concepe și redac- tează. De aceea, *Cronică de familie* (1956), de Petru Dumitriu, juisează pe o perioadă concretă de timp: 1862-1954. Dar, nimic nu-l împiedică pe autor să coboare cu familia Cozianu și spre 1848 sau 1850. Realismul psihologic al întregii trilogii este emanația sigură a culturii scriitorului. Neglijez cu bună știință segmentul proletcultist al operei lui Petru Dumitriu, negat și de autor, la venirea lui în țară după 1990. Invoc doar revelația lui D. Caracostea, pe care a avut-o la citirea unei proze, în 1943, intitulată *Nocturnă în München* (publicată în „Revista Fundațiilor Regale”, nr. 10, 1944). Rețin: „Atmosfera, multilateralitatea și concentrarea acestui debutant de 19 ani te lasă gânditor. Este nostalgia spre culmile pe care nu le avem încă. Din complexul acestui debut de originală reviviscență modernă la lumi antice, un critic pripit s-ar grăbi să alcătuiască și o nouă formă de îndrumare și valorificare critică, să zicem pe tema împământării românești a miturilor eline”.

Confirmarea a venit în 1947, prin volumul *Euridice. 8 proze*. Deloc în treacăt, spun că, în 1948, Marin Preda debuta editorial cu volumul *Întâlnirea din Pământuri*. Două borne valorice, două nuvele fundamentale, pentru viitorii romancieri.

germani pentru operele ulterioare trilogiei din 1956 evidențiază aceleași dimensiuni de viziune, o ființă cu simțul vocației explosive. Ba, am consemnat o apropiere argumentată între *Incognito* (1962) și *Doctor Jivago* (apud. Pierre-Henri Simon).

Am reținut cum *Cronică de familie*, tradus în germană (1960) a fost bine primit de critica literară. Mai multe ecouri a avut însă *Incognito* în Franța, Italia, SUA.

O primă constatare: din scara succesului unei cărți românești, traducerile acestora în limbi străine încheie un periplu valoric și decid sau nu rămânerea lor în stafel creațiilor de referință. Pe ce perioadă, nu se poate ști.

În această privință, Mircea Cărtărescu mărturisea, într-un interviu televizat la Timișoara, în 2002, că deși unele cărți i-au fost traduse în Germania, că deși ele au stat pe aceeași masă a standului de librărie cu sororale semnate de Günther Grass, Barnard Schlink, sau alți „mari”, situația ca atare lui nu-i spune nimic. Numai românii (naivi sau nu) se pot entuziasma în consens. Zice prozatorul: „Să ai cărți tipărite în multe țări europene, nu înseamnă să ai succes. Dacă vrei, cărțile mele au avut în suflet destinul, cum se zice: succes de critică, dar s-au vândut mai puțin. Este vorba însă despre un autor încă necunoscut dintr-o țară necunoscută. Ei practică în continuare, din păcate, aceeași discriminare pe care noi o practicăm pentru autorii din Republica Moldova”. (Robert Șerban - *A cincea roată* - Convorbiri cu ..., Ed. Humanitas, 2004, p. 35-36).

(continuare în pagina 20)

Din constatările mele de până acum, nu este cazul lui Petru Dumitriu.

La polul opus acestuia, s-a aflat Marin Preda, care a trecut prin aceleași furci caudine ale proleto-culturii și ale realismului socialist. Doza de subvenție politică o putem percepe ușor în câteva dintre scrierile sale. În privința trilogiei *Cel mai iubit dintre pământeni*, s-a remarcat imensa popularitate, încât cele 1200 de pagini au cunoscut câteva ediții ulterioare anulului 1980. Motivația se desprinde nu numai din săgețile (otrăvite) trimise la epoca sieși contemporană, cu bătaie până în vârful piramidei, ci și la felul unei alte scriuturi, de natura metatextului. Ba, așa spune că textul rămâne mediană, între metatext și subtext. Curgerea aparent liniară a discursului se arată un *captatio* vorace, ale cărui interstiții ascund ironia. Ea deschide labirintul sarcasmului și al grotescului instaurat de un sistem politic în trepte de idiotizare a omului, devenit sclav și onorat cu determinantul *om al nuncii*. Calendaristic, efortul lui Marin Preda a surprins timpul derulat în trei ani - 1977-1979. Așadar, un plonjon în „barbaria concretului“. Mitul iubirii este contaminat de sinusoida vieții diverse, prin care politicul trece zdruncinând, ca un

căreia Bujor Nedelcovici i-a adăugat o postfață. Motivul? Autorul republica acum cele trei romane anterioare: *Fără vâsle* (1972), *Noaptea* (1974), *Grădina Icoanei* (1977).

Și aici tensiunea politicului se află ca o coardă-ntinsă, nu numai pe durata a opt ani, marcați concret, cu epicentru în „obsedantul deceniu“, ci și dincolo de nașterea a doi actanți de bază - tată și fiu, colonelul Andrei Arghir, fiul, Iustin. Trilogia devoalează cortina de fier a politicii roșii din perioada proleto-culturii deșert, care a strivit valori militare, morale, de partizanat politic, în primul rând, judiciare, de familie, culturale și câte altele.

Desigur că *autenticitatea* prozei se află în două tipuri de concret: unul, oficial, al stalinism - dejismului și sateliților, al doilea, din biografia proprie a autorului. Cum se putea mai realist (!) scrie, decât prin sondarea, din aproape în aproape, a încrângăturilor de familie? Dincolo de părinți, vin bunicii, unchi și mătușile, viață, portrete, gândire, comportament și derivatele. Postura de judecător a lui Iustin, a tatălui de militar, fost erou decorat în timpul primului Război Mondial - sunt suficiente pentru a porni o *anchetă*, pentru a crea *atmosfera*, pentru a apela la *memorie*. Toate sunt ipostaze ale unui modern narativ, fiecare-n parte având buni conducători epici. Apar ca subsidiari precepte și concepte care ating, nu e așa?, *adevărul, libertatea, necesita-*

La fel și D. R. Popescu care a publicat cicluri de romane - (*F*, 1968, *Vânătoare regală*, 1973, *Cei doi din dreptul febei*, 1974, *O bere pentru calul meu*, 1974, *Ploile dincolo de vreme*, 1976, *Împăratul norilor*, 1976. Alt ciclu - *Iepurele șchiop, Viața opera lui Tiron B.*, 1980, *Podul de gheață*, 1982) aglutinând povestiri, nuvele, meditații ș.a., traversând nonșalant spații urbane și rurale cu o mulțime de personaje, interesate, deopotrivă, de justiție, dragoste, vise, dezbateri. doilea ciclu narativ „nu propune o tranșă, este aluvionar, sugerând o materialitate epică în formare“ (Valentin Tașcu).

Un personaj central, purtător de toată voievodală, justițiar, se numește T. Dunărințu. Este căutător de adevăruri până în plurierele sufletului, ori dincolo de ele. Nu știe de ce cred că *puterea și adevărul*, în societate, *individul și justiția* au zeci, sute de conotații implicatii în mai toată proza lui D.R. Popescu reverberații pe măsură găsimu-se și-n unele piese de teatru, pe alocuri, cu vădite infuzii mitologice. Din această perspectivă, editurile străinătate i-au tradus anumite romane. Sigur, D.R. Popescu nu respectă reguli clasice canoane. Ficțiunea lui are aerul unui gotic baroc care derutează pe cititorul român obișnuit cu un anume tip de text narativ. Vizual și auditiv, textul DRP-ului realizează o sintaxă suculentă, elaborată în ligamentele ei de etaj subtextuală. Fără cultură dobândită și asumată, orice lector binevoitor nu trece de pragul constatării. Numai sudamericani - de la Borges la Márquez, Llosa, Cortázar ș.c.l. - fi învoacă pe aproape, dar fantasticul ciclurilor românești ale lui D.R. Popescu nu este unul luminos, limpid, ci prea solemn, adesea labirintic. Biruința în degajarea de sensuri vizuale din viziunea poliedrală a romancierului jumătate medic, filolog împlinit, publicist, conducător de reviste, asociații scriitorice editor. La un asemenea statut cultural impunător s-a alăturat scenaristul, omul sinteză, clar, logic, coerent. Deci filmele sunt numite *Un sărăș în plină vară, Păcală, porțile pământului, Balul de sămbătă seară* (toate în regia lui Geo Saizescu), *Fruite de pădure* (Alexandru Tatos), *Zbor peste țară* (Lucian Mardare), *Căruța cu mere* (Geo Cornea), *Mireasa din tren* (Lucian Brăncuș), *Nelu și Pasărea Paradisului* (I. Doroftei), *Rochia albă de dantelă* (Dan Pița) și altele.

Cu sumarele precizări, cumva în spiritul *Anchetei*, se impune să reluăm ideea că natura comună al trilogiilor celor nominalizate derivă din interesul spirit al autorilor care mai crezut în justiția literaturii, pe linia înțelegerii. Și încă una de reținut - anii apariției 1956-1980. Cu toate presiunile politice, sociale și profesionale, romancierii nominalizați căutat și au găsit mijloace artistice de individualizare (acțiune, personaje. Și numai!), pentru ca esteticul să triumfe, rămână în durată. Pe alocuri, oficiind vizual apropierea de tradiția românească și europeană.

2. Cu precădere, secolul al XX-lea nuanțat temele eterne, evolute în timp, de la Grecia Antică până la Renașterea târzie și Modernitatea, în sens de salturi ale viziunii scriuturii, a pus pe tapet cele mai ingenioase instrumente de stil și sintaxă. Ideea de circulație a valorilor culturale, între acestea cartea de referință literară a făcut modalitățile de comunicare între scriitori și cititori amplifică mai întotdeauna. În sens benevol, Talentul în materie de traduceri s-a afirmat pilduitor și pentru români. Dacă înainte

În atenție, trilogiile

tvălug nemilos al istoriei. Faimoasa expresie „dacă dragoste nu e, nimic nu e!“, rezemată pe textul epistolei Sf. Apostol Pavel (I, Cor., 13, 1-2), ca și pe chemări ideatice, stilistice de tip Dostoievski, alături de puternicul personaj Petri (cu trimiteri la mărturisiri la Ion D. Sîrbu, Ion Caraion) întrupează *acțiune și atmosferă*. Există jocuri de limbaje filosofice care umplu personalitatea lui Petri, extrăgându-l din contingent, deși poate să-i aibă lângă tâmplă pe Ștefan Gheorghidiu ori Ioanide. Până la urmă, restrictiv sau rigid, personajul face Cartea. Ori el însuși se prezintă ca o carte. Trimiterile enunțate l-au personalizat pe Marin Preda în mereu repetata formulă „tema povestitorului“. Ea acoperă o zonă subiacentă amânată (nu *sine die*) a scriitorului, în altă postură decât cea morometeană. Din păcate, nu numai intertextul, dar întregul eșafodaj narativ, chiar dacă se dorește filosofic, coabitează la același nivel. Tonusul politic, purtat ca o excrescență a „obsedantului deceniu“ de către Petri, se impune gregar și irațional. Omul devine răstignit de o istorie mășteră în toate formele de existență. Nici bolgiile sufletului nu rămân neatinsse, nemurdărite - de la filozofie, la crimă, de la iubire, la trădare. În fond, trilogia desfășoară elucubrațiile unui destin pus în permanență sub tensiunea politicii roșii, din care a dispărut gândirea proprie, personalizarea eului. De aici, traversarea sau popasurile firelor epice în multe tipuri de proză - sentimentală, polițistă, confesivă, psihologică etc.

Ingeniozitatea lui Marin Preda rezidă în desfolierea concretului, de tip istoric, într-un soi de avantaj narativ, cu o stabilizare lejeră a palierele în arcul epicului total.

ieșirea romanului în aria europeană?! Da, numai ca o pată de culoare venită din Europa de Est. Toată trilogia are scheme, structuri de rezistență în cheie clasică, dar nu se aseamănă cu niciuna din scrierile lui Marin Preda. Poate dacă i-ar fi supraviețuit, Marin Preda ar fi condensat, în mod cert, ansamblul narativ al trilogiei.

În 1981, apărea trilogia *Somnul vameșului*,

tea, locul individului în istorie, datorită acesteia în fața mult trâmbitatelor legi obiective - ale socialismului! - puse în slujba omului, „cel mai prețios capital“.

O definire *sui-generis* a trilogiei aparține autorului însuși „Un roman - mozaic. Am vrut ca fiecare *fragment* să reprezinte o trăsătură, alteori un profil sau numai un gest care împreună să se integreze într-un desen general. Un desen în mișcare“.

Scriitor cultivat în aria literaturii universale, Bujor Nedelcovici a redactat din interiorul unei trăiri complexe - autobiografice, marcate spiritual la nivelul enunțurilor clare, scurte, alternând regizoral culoarea cu gestul, imaginea cu simbolul. Deci, vine dintr-un forum al legilor clasice și punctează fericit, cu instrumente de tehnică modernă. Scopul, unul singur - comunicare fluentă, aptă de a provoca lectură și satisfacție estetică.

Nu cunosc acum despre ieșirea trilogiei în vreo traducere peste hotare. Știu mai bine despre avatarurile romanului *Al doilea mesager*, cu cele trei variante ale lui dintre 1981-82, căruia, fiindu-i refuzată tipărirea în țară, a apărut în Franța, la 1985, luând și un premiu în 1986. În România a fost retipărit în 1991. Subiectul se pliază tot pe o istorie de tip totalitar. Proiecțiile au denumiri ... străine! Așa încât, apropierea de scriitori europeni, suverani ai temelor de tip concentraționar, devine obligatorie: H.G. Wells (*Când se va trezi cel adormit*), E. Zamiatin (*Noi*), A. Huxley (*Brava lume nouă*), G. Orwell (1984) (apud Sanda Cordoș).

Fiindcă am luat în antrepriză critică doar trilogii... ale seniorilor dispăruți, Petru Dumitriu și Marin Preda, mai pot formula un răspuns tranșant - între *da* și *nu*, cu toate că obiceiul acesta ține de dialogul purtat cu ofițerul de la viza pentru pașapoarte. Așadar, în ciuda „frigului estetic“, manifestat de către politic în zona culturii de după 1950, cei doi romancieri și-au identificat valoarea, pornind de la reguli clasice, atâtea cât au mai putut funcționa.

(continuare în pagina 21)

9, nu se poate nega în vreun fel rolul și tateaua traducerilor, se poate spune că ele au prea selective și prea dirijate. Reamintesc că spirite critice ca Vl. Streinu, Romul Nteanu, după 1990, Dumitru Micu, Mircea Tin - în postura de directori ai Editurii "Univers". Sau „înainte“ - Marin Preda (la arta Românească), Valeriu Râpeanu (la tură „Eminescu“) au conștientizat actul lucrării ca un pandant al comparatismului și al tezelor.

După 1990, orice scriitor care se dorește important (oare este vreunul dintre trăitori care ardește altfel?), ca să nu zic fundamental și viitor, după câte comentarii i-au fost dedicate opere sale, nu mai poate să canteze - o proză, sau trilogie cum cere Ancheta, să știe modulațiile de cotă valorică (nu de țară) ale unor scrieri similare din alte literaturi. Pentru aceasta, se impune deopotrivă studii de caz, lecturi dense - de creație propriu-zisă, ca și de estetică, și de teorie literară. Pe art, ambiția și talentul nu sunt suficiente.

Exemple de referință, în aceste toate vințele (alături și de altele, nenominalizate și de întrebări) se numesc, deocamdată, **Nicolae Breban, Marius Tupan, Mircea Cărtărescu** - prozatori, poeți, dramaturgi, jurnaliști, publiciști (primii doi, directori la Contemporanul. Ideea europeană“ și „Luceafărul“, al treilea, cadru didactic la Filologia Bucureștenă).

Determinările socio-profesionale au născut de a preciza o platformă de lucru, din care sau de pe care se poate plonja în mirajul zei, al trilogiei în speță.

Mai precizăm că timpul de ... compunere a scrierilor se derulează după 1990, deci, în plină libertate de gândire și exprimare. De unde și autocenzura, zic unii, a dispărut definitiv. De aici încolo, se tulbură rău apele unor necredincioșilor în cultură, în valențele pozitive de educație și civilizație.

Invasia cotidianului - sub diverse etichete moderne, postmoderne, postpostmoderne, neomodern, globmoderne ș.a.) - a separat și scriitorii. De peste ocean, și nu numai, vin teme și termeni de comparație, care și de care mai pidosnici, sumețiți până la limitele cele, încât fabrica de literatură s-a instalat în presa scrisă și vorbită, în televiziuni locale, chiar în programe de învățământ, în clasele I-XII. Ce-i de făcut? Încotro?

Mă gândesc că îndemnul lui Eliadesc, aplicat stărilor reale, nu i-ar trebui *undevea, undevea*, să i se pronunțe maiorescian: *În lături?* Din acest punct de vedere, problemele, termenii le zice Ancheta (termen transferat eritic de multă vreme în spațiul literaturii științifice și tehnice, din derivatele acestora), pot trimite direct decât la Om, aflat în punct de joncțiune sau disjuncțiune cu lumea, cu sine, cu universul. De felul cum rezolvă literarul *teatrul - om*, apel, deci, la talent!, creația lui stă. Nu ca un „fluture pe lampă“ și nici ca un bec aprins în plină zi cu soare. Neliniștea metafizică are o scară gradată pentru fiecare din cei trei, fie și la nivelul trilogiilor locale. Să nu se uite însă că la data când își începeau travaliul la acestea, ei erau deja scriitori afirmați.

Trilogia *Amfitrion* (*Demonii mărunți* - I, *Prozatori* - II, *Alberta* - III) nu i-a adus lui Breban consacrare, ci o confirmare a talentului. Sunt destule romane apărute înainte de 1994, pe care le-aș prefera celor trei: *Amisica* (1965), *Animale bolnave* (1968), *Don Juan* (1981). Scriitorul își poate convoca când în camera circulară a viabilității sonajele numite Grobei, Castor Ionescu, Ștefan, Rogulski, ca și pe Marchievici din *Amfitrion*. Dincolo de temele favorite - *slav/sclav, putere/libertate*, în trilogie a

adâncit crize de conștiință, seducțiile (ocasionale sau insistente) au coborât la nivelul unui limbaj, adesea apropiat de fapta propriu-zisă, podoarea rămânând când reală, când suspendantă. Două nume din sec. al XIX-lea - Nietzsche și Dostoievski - devin patroni spirituali, un fel de Lampă a lui Alladin care-i luminează și-i impun texte apărute după 1990, începând cu *Pândă și seducție* (1991). Mai apoi, dialogurile, convorbirile cu diverși... brebanieni deconspiră setea neostoită a romancierului *de a deveni, de a fi și... de a rămâne...* voiam să fiu scriitor, dar un scriitor mare. Dacă tot îți ratezi viața - a fi artist înseamnă o ratare - măcar să ajungi un mare scriitor! Îmi văd romanele ca pe niște catedrale gotice, pentru că am tentația construcției. De aceea, nu fac nuvelă. Eu fac romane, care, în ochii mei, sunt *construcție*, nu *povestire*“.

La întrebarea lui Robert Șerban, din aceeași lucrare citată mai sus - *Dar cine v-a susținut totuși?*, Breban răspunde sec: „M-a susținut propria megalomanie, încăpățănarea de a nu strica un lucru bine făcut. Mai mult, după ce m-am întors în țară, am publicat *Îngerul de ghips*, ca să arăt încă o dată că sunt cel mai bun constructor de romane din România“ (p. 16).

No comment! Deh, ardelean, născut în Baia Mare, la 1 febr. 1934, avându-i ca părinți pe Constanța (n. Böhmler) și Vasile Breban, preot.

În atenție, trilogiile

În schimb, Mircea Cărtărescu s-a născut la 1 iunie 1956, în București. Părinții lui s-au numit Maria (n. Badislav) și Constantin Cărtărescu, inginer.

Invocarea datelor biografice nu este incidentală, deoarece, oricâtă școlire ai avea (înalță, academică, întâmplătoare sau cu sistem), ea nu poate înlăstura definitiv matricea familiei, când odrasla acesteia devine scriitor.

Luarea în posesie a sinelui, atât de greu în a-l defini ca nucleu iradiant al personalității accentuate, după toate teoriile de la Freud și Jung încoace, se găsește difuz sau compact în opere. Nici Cărtărescu nu face excepție în trilogia *Orbitor* (vol. I - *Corpul*, 1996, vol. II - *Aripa stângă*, 2002, vol. III - *Aripa dreapta*, 2006). Presupusa acțiune, mai corect, expunerea narativă, mustește de trimiteri la cultura lumii, reverberații de fapt ale mitologiei, Bibliei, ale genealogiei (arborescului Badislavilor), ale contextului existenței autorului într-un București, nu atât de luxuriant ca la Eugen Barbu, dar pe aproape. Imaginarul lui Cărtărescu se joacă labirintic cu anatomical, patologic și psihanaliza.

Dacă la Nicolae Breban se poate răspunde că „atacă“ marile probleme ale contemporaneității (nu numai a celei de după 1990), cu același talent ca în scrierile anterioare, la Mircea Cărtărescu presiunea interioară a culturii îl pune în poziție de drept și devine... virtuoz. În ambițiile lui, căci și el este brebanian, vrea să-i concureze pe Márquez, Sabato, Jünger, Süskind și pe alții, zice Dan C. Mihăilescu (*Dicționarul General al Literaturii Române* - C/D, Ed. Univers Enciclopedic, 2004, p. 154).

Simțind că-i cresc aripile succesului (dacă ne gândim că-i fuseseră traduse până atunci câteva titluri în limbi străine), Mircea Cărtărescu s-a grăbit să-și publice un *Jurnal* în 2001. Abia acum, rezidurile de limbaj, parcă ale unui frustrat totuși, colcăie impenitent în formulări greu de transcris: „Nimeni nu are mai mult instinct literar ca mine“, „Nu-mi pasă de viața națională și socială, de

comunități. Individul, eu, asta mă fascinează „grota“, „Procrez cu creierul și gândesc cu testiculele, isterizat în țara asta isterică“ (apud aceeași sursă). În trilogia *Orbitor* sunt zeci de asemenea texte de perversitate sexuală.

Doi binefăcători - Andrei Pleșu („tăticul Pleșu îmi dă o binecuvântare bănoasă“) și Nicolae Manolescu („De la prima cronică a lui Nichi, din 1981, nu am mai avut sentimentul acesta de greață și exaltare“) sunt etichetați zglobiu și intim de către un pontif, un suveran. Oare???

La începutul lunii august, cotidianul „Evenimentul Zilei“ titra îngâmfat la pag. 19 (1 august 2007) că: „Mircea Cărtărescu intră în senatul Evz“. Dedesubtul unei fotografii răsfățată pe trei coloane, citim o explicație: „*Decizie*. Cel mai vândut autor român a ales EVZ și pentru celelalte nume mari din echipa de comentatori ai ziarului“. Pagina 3 publica 9 fotografii reprezentând „elita publicisticii românești“ - în centru, Cărtărescu. După ce a trecut pe la „Curentul“, „Jurnalul Național“, pe la „Dilema veche“, „Observator cultural“, vinerea îl găsim la „Evenimentul Zilei“, scriind... *Opinii*. Pe cele de până acum le-a adunat în volumul *Baroane* (Arghezi vândut de Cărtărescu, dar la Humanitas!) Autorul trilogiei *Orbitor* mărturisește că „Un scriitor, ca să fie complet, trebuie să aibă și o experiență jurnalistică“.

Răspunzând brutal la întrebările 1, 2 ale

Anchetei - formulez retoric o variantă de răspuns - „problemele contemporane“ l-au împins pe Mircea Cărtărescu spre compoziția alocată și dislocată a trilogiei *Orbitor*?, ori ambiția de a scrie cu orice preț?

Încrucișările și încrângăturile de limbaje sunt adevărate parade ale cuvintelor, venite din toate zilele săptămânii - și de dulce și de post!

În schimb, pe Nicolae Breban obsesia romanului, de-ndată ce și-a făcut-o publică, sub semnul unor instituții de cultură - UNESCO sau Academia Română - a expus-o în colocvii anuale după ce și-a încheiat trilogia. Întâi, la București (12-13 martie, 1999), apoi la Sinaia (5-8 octombrie 2000), Slănic Moldova (20-23 noiembrie 2001). Pentru a căta oară, iată-l ieșind din rând tot pe Nicolae Breban. În asemenea împrejurări, nu megalomania l-a condus să se afirme - nu era cazul! -, ci nevoia presantă de a atrage atenția că nu romanul traversează o criză, ci doar indivizii, unii numindu-se scriitori. Oportunitatea existenței romanului în Europa trebuie privită și din România, - preciza Breban, deoarece aici poate fi o „școală a romanului românesc“, „în România literelor, dar și în cea a psihologiei și conștiințelor românești“.

Să se observe că insistența pentru dezvoltarea romanului venea de la un scriitor statornic în câteva limbi de cultură și civilizație, din partea unui cunoscător al speciei din literaturile germană, franceză, rusă și română. Sub semnul acestora și-a format o concepție, o metodă, un stil. În graba nenumăratelor sale disocieri, încolo și încoace, stilul cu valențe înalte din limba română se mai ascunde după colț.

Mutând discuția pe teritoriul lui Marius Tupan, prozatorul, vom reține că și el trebuie încadrat în rândul seniorilor, producători de epică bună. La data când edita cea de a doua

(continuare în pagina 22)

trilogie, Tupan era instalat confortabil atât în proze de tip tradițional, cât și modern. Pe aceasta din urmă a forat-o în mediul de formare biologică și intelectuală. S-a născut la 18 aprilie 1945, în localitatea Tămna, județul Mehedinți, din părinții Izabela (n. Tecu) și Nicolae Tupan, ceferist. Prima trilogie - *Coroana Izabelei* (1998). Cea de a doua, *Batalioane invizibile* - I (2001), *Rhizoma* - II (2004), *Asteroidul* (III - 2006).

Prin trilogia lui Marius Tupan, asistăm la implantul „marilor probleme ale contemporaneității”. Și am sentimentul nu al unei intruziuni, ci al fixării unui orizont de așteptare, rațional construit. Până și viziunea macabră de dincolo de lume, cu trimitere spre mitologie, se află sub semnul unei lucidități aparte. Aș zice că expresia *batalioane invizibile* indică un oximoron fericit, alcătuit dintr-un termen concret militar și unul abstract, bănuț. Doi poli - unul de jos (*batalioane*), altul de sus (*invizibile*) (gândire aproape nichitiană) - se desfac în mod cert, din cauze cerute de analist, dublat sau intersectat de povestitor. Volumul al doilea își plasează comentariul spre... rădăcini (nu amare!). Apoi, devine punct fix de panică, pentru mulțime, de gratulație pentru cel care a

informații despre importanța camerei ascunse, despre metodele de a cuceri puterea (indiferent de țară), de circuitul internațional al afacerilor, al presei scrise și vorbite, despre rolul spionajului și al diplomației, nu numai în faze de tranziție, despre gardienii lumii (ierjandarmi), despre lovitură de stat. Toate aceste „extrase”, puse cap la cap, și câte altele, pot sta sub semnul relativului. Atenție, care, coroborat cu ceea ce știe fiecare, poate da satisfacții nebanuite în comunicare, în interpretare.

Toate „acestea” sunt ale... realismului. Numai că *talentul* nu este *grefier*, ci *interpret* și *regizor*. Marius Tupan își ia ca simbol... craterul (spațiu subpământean ca la anticii greci, la Dante, infernul etc.). Probabil este obsesia unei vătăni din matricea sa mehedinteană - Tămna (Obsesia locurilor din copilărie am întâlnit-o la Bлага, Emil Cioran - cu identitatea transcrisă firesc). Marius Tupan se prevalează de mitologia toponimului său și construiește în consens. Termenul de origine slav/rusească - *těmnâi* se desfoliază tacit, în sensuri și semnificații prin tot felul de derivate, în contexte ajustate ideii: *întunecat*, *obscur*, *închis*, *smolit*, *nedeslușit*, *neclar*, *suspect*, *care dă de bănuț*, *tenebros*, *ignorant*, *întuneric*, *beznă*, *lucru neînțeles*, *neexplicat*.

După parcurgerea celor 860 de pagini ale trilogiei (I - 286, II - 284, III - 290), cititorul interesat va să constate împlinirea semantică a acestor sinonime.

(publicat în 1999), nu poate indica vreunul biografie proprie. Cu toate că *Orbi* nominalizează zeci de țări și orașe ale lumii. Stimulii celor trei scriitori au fost:

La Nicolae Breban, obsesia de a face roman o catedrală.

La Mircea Cărtărescu, ambiția de a depăși condiția literară câștigată până atunci. Deși talentul mustește din orice frază, fi adesea diminuat sau chiar stopat prin înculcarea de termeni pedestri, voit căutați, într-o mahala a chivuțelor, ori ca-ntr-un bordel necontrolat de serviciile sanitare abilitate.

La Marius Tupan, voința de a scrie în cheie, altă trilogie, decât o făcuse în prioricum, cea de a doua este a filologului scriitor.

2. În felul cum este formulată întrebarea numai Marius Tupan a prizat la „marile probleme ale contemporaneității”, investind le, în context literar, cu ceva semnificativ. Trilogia rămâne o provocare adresată cititorului cult. Pentru celălalt, notificările semnale îi pot fi de ajuns.

3. Fiind scrise de după 1990, trilogiile Breban, Cărtărescu și Tupan se deosebesc radical de cele semnalate în Anchetă, ca fiind înaintase.

4, 5. Vezi comentariile noastre din paragraful întâi, chiar cu indicatorii 3,2.

6. Deși am publicat și eu patru romane (două ... înainte și două ... după '89), n-aș putea concepe o trilogie din *Colonelul de Ghiol* (1996). Scris într-o mecanică *par mème* a postmodernismului, romanul bucurat de aprecieri semnate Stan Velea, T. Popescu, Răzvan Voncu, Marian Vasile... cred în cantitatea... tipografică a unui titlu. *Intrusul* rămâne tot un roman ca și *Cel mai iubit dintre pământeni*. După cum prezintă *Creanga de aur* în locul romanului *Nu Domniței Ruxandra*.

Trilogiile comentate aici - numai prin prisma Anchetei de față - au fost citite vremea potrivită. Înainte de 1989, mai puțin până-n 1986, am intenționat să alcătuiesc panoplie a romanului românesc după 1944. Numărasem, timp de trei ani, peste 5600 scrieri. După așezarea cronologică și alfabetică, am înțeles că mă-ndrept spre o sinuare, fără echivoc. Înclusesem și romanul conlocuitorilor noștri - germani, maghiari, evrei, ruși și ceilalți. Abia după șapte ani, alcătuit 2 volume de *Aspecte ale romanului românesc contemporan* (I - 1993, 268 p., II - 1995, 342 p.) cu analize pentru 41 de romane.

Așa că am suficientă experiență în citit scris!, dar nu mai sunt convins de puterea educativă, mântuitoare nici atât, a unei trilogii.

O parte din comentariile obținute și la marginea acestora au intrat în cele citite volume de publicistică literară, intitulat *Trăind printre cărți*. Lumea concretă despletită în variile lui forme de tip american-am surprins în volumul de poeme *Oglinda din Chicago* (2006). Volumul al doilea, în pregătire, cu infuzii și din Canada.

7. Nu există rețete literare, astăzi, cu atât mai mult, când doar cultura și talentul sunt chemate în instanța valorilor. Întrebarea e dacă judecătorul are pregătirea necesară pentru verdict. Simpla popularitate sau vânzare de carte (adesea senzațională) sunt coajă și miez!

8, 9. Lucrând cu tinerii (elevi și studenți) înaintea lui decembrie '89, trăiam fapta plăcerea de a-i vedea citind. Îi și verificam prin seminarii, colocvii, cenacluri. După ace

În atenție, trilogiile

proiectat ipotetic impact catastrofal.

Cum orice roman, indiferent în ce tipologie poate fi încadrat, propune două mari determinări - spațiu și timp - cu zăbavă înceată pe acțiune sau analiză (comentariu, disocieri, remember ș.c.l.), scriitorului îi revine misiunea (drama, obligația) să pornească din prezent. El poate excava și înainte, dar mai ales înapoi.

Pentru a-i oferi cititorului contemporan cu tine plăcerea lecturii, descrie-i și ceea ce știe el. Fii *amfitrion*, dă-i un text narativ ca unui *orbitor*, și după lectură va simți cum îl iau în primire *batalioane invizibile* de întrebări și semnificații. Sesizând pulsul unei *cronici de familie*, în care și el este un spirit, se va gratula, socotindu-se *cel mai iubit dintre pământeni*.

Adormind profund, ca după o *vânătoare regală*, va-nțelege că *somnul vameșului* este al *doilea mesager*.

Convins de beneficiile incalculabile ale cititului pe cont propriu, a doua și a treia zi, va deveni *procurator*, ori *împăratul norilor*. Și fericit, ca orice român după o victorie cu sine, va striga: *o bere pentru calul meu!*

Oare nu este mareț ca orice cititor să-și împlinească dorința de *don Juan* măcar al cărților puse în biblioteca sa, devenită astfel *rezervație de lux*?

Jocul acesta cu mărele ... stilistice (nu à la Hesse) mi-a fost provocat de infiltrarea prezentului (românesc și mondial) de după 2000 în trilogia lui Tupan. (Fugitiv, punctez că „provincia castalică” a lui Hermann Hesse fusese fixată în anul 2000).

Astfel, curiozitatea și sagacitatea cititorului român, aproape specializat pe senzațional și mister, pe politicul imediat oferit nu în foi de tipărit, va fi pe deplin satisfăcută în trilogia lui Tupan. El va afla (fie și incidental), în țesătura cărăturăscă a textului, despre atacul terorist de la 11 sept. 2001, asupra turnurilor Gemene din USA, despre războaiele din Afganistan și Irak, despre mafie, homosexualitate, protocronism, despre orgiile dintr-o sală de sport a inițiaților de către un „ostracizat” guru,

Craterul devine insulă (nu ca la Daniel Defoe, ci mai aproape de Umberto Eco).

Să menționăm că fiecare dintre volume este conceput ca o trilogie, în total, nouă capitole. Baza - triumfiul, deloc masonic. Construcția de tip închis îi dau posibilitatea romancierului să treacă dezinvolt printr-o tipologie diversă a romanului, cu accente vizibile pe cele moderne, în care ritmul este alert, cinematografic. Se creează peisaje în alb/negru, ca și o tipologie gen faună de pădure. Rețin doar două personaje inimitabile: Grigore Plagamat, Miru Rozeta. Cele feminine, care ies dincolo de copertele trilogiei: Lelia Cordin, Grația Morrinson, Salma Malinovski, Gilda Tudor. Realizarea acestora se face cu nu puține încrucișări sexuale. E timpul, moda?!

Trilogia lui Tupan alternează, prin înaintare, acțiunea cu eseul. Acesta nu aparține exclusiv romancierului, deși vocea auctorială se-nregistrează nu odată ca dominantă, dar nu tiranică.

O primă concluzie - dintre multe altele posibile - pentru cele trei trilogii: cultură și talent, trimiteri oricând spre literatura universală, stăpânirea în detaliu a tuturor mijloacelor de comunicare, din perioada modernă. Clasic pentru Breban, postmodern pentru Cărtărescu, o tendință de îmbinare lucidă a celor două dimensiuni la Marius Tupan. La nivelul limbajului - prea desfoliat libidoul la Cărtărescu, care putea a intenție și sarcasm deliberat, accept cu savoare ironia de la Nicolae Breban.

II.

După un asemenea periplu... (critic?!), având în vizor cărțile propuse, sunt în măsură să fiu mai franc, în niciun caz, decizional.

Așadar:

1. Survolând teritorii literare din alte țări, fie și din epoca *actuală* (termen înțeles diferit față de *contemporan*), scriu că nu se poate indica un curent literar cu statut identitar. Nici Mircea Cărtărescu, care și-a susținut o teză de doctorat cu *Postmodernismul românesc*

(continuare în pagina 23)

(urmare din pagina 22)

... până-n anul 2000, le mai pâlpaia interesul de cât, mai cu seamă în preajma bacalautului și a sesiunilor din iarnă și vară. Într-un număr anterior, m-am întors la primul nostru financiar fundamental - Dimitrie Cantemir. Și buchisesc dincolo de *Divanul sau Gâlceava* și *Leptul cu Lumea...*, întrebându-mă, în

oglină, dacă *Istoria ieroglifică sau Lupta dintre Inorog și Corb* (1705) vizează numai timpurile contemporane savantului??

X X X

P.S. Într-o translație liberă, în marginea Anchetei referitoare la... trilogii, aş spune că *Inorogul* ar fi *romancierul* (nu este el cu o

stea, cu un corn în frunte și vrea să intre în ... mitologie?). Apropiată lui, *ieroglifa*, *opera adică*, ale cărei taine le-a pecetluit prin curgerea (sau scurgerea în anumite cazuri. Br!) limbii române în tipare de sintaxă. *Corbul*, pasăre întunecată la penaj, la glas, dar mișcătoare și vorbitoare ca la E.A. Poe, ar fi *cititorul*.

Cât privește *Istoria* tuturor acestora, ea trece din trilogii la „masa verde, față-n față/cer unii moarte și alții viață!“

Festivalul Internațional de poezie - EMIA

... emiile Festivalului Internațional de Poezie EMIA, ediția a VII-a, au fost:

Premiul Opera Omnia:

Marius Tupan, București

Premiul de Excelență:

Aurelian Sârbu, Deva

Premiul pentru Critică literară:

Gheorghe Glodeanu, Satu Mare

Premiul pentru Poezie: Pedro Luis

Sodevilla Herrero, Spania

Premiul pentru Poezie:

Linda Bastide, Franța

Premiul pentru Poezie:

Vasile Dan, Arad

Premiul pentru Proză:

Mihai Dragolea, Cluj-Napoca

Premiul pentru promovarea valorilor

tradiționale: Ioan Dan Bălan

Lupii și verzele

(urmare din pagina 24)

... redințat „Contemporanul“. Acelorași decizii ale Puterii le-a căzut victimă Ion ... care a condus Ministerul Artelor, din ... până în '47. În ciuda mărturiei „scriu cu stilou și cu un revolver“, a fost eliminat ... încă nemîngîiet de moartea tătucului, ... declarat în dezacord cu Raportul ...

Alt caz a fost Maxy. Expusese la Dalles, 48, portretul Anei Pauker. Unde e duioșia ... mei poporului muncitor? s-a sesizat ... „ceia“ lui Brucan. „Ana noastră“ era ... a întunecată, prea crîncenă, în viziunea ... torului. Dacă nu-și făcea grabnic ... ocritica, Maxy ar fi fost terminat: căzuse ... mocișla formalismului. A promis că „se ... reptă“ public și s-a îndreptat.

Superioritatea artei angajate era cu ... vîrîat zdrobitoare. Te zdrobea la propriu. ... căloși“ ca Ion Barbu (B. Elvin îi ... coperea „recidivele decadentismului“), ... Ion Vinea, ca Al. Philippide, ca Adrian ... niu, ca Gellu Naum nu se dezbărau de ... sticism, de evazionism, de delir ... brarealist. Făceau, după Crohmălniceanu, ... curi sterile cu cuvintele“. De „bacilul ... oh“, cum îl supranumise Ion Barbu, s-a ... polnăvit și poetul ieșean Mircea Popovici, ... minat din cărți pentru formalism/ ... zionism. Absența semnăturii din nu știu ... Apel (pentru pace, pentru Coreea etc.) te ... ea scoate din literatură.

După '89, intelectualul „angajat“ părea ... veci discreditat. Scriitorii ținuți în frîie de ... tere (care-i plătea pentru literatura- ... pagandă de front unic, conferindu-le ... dată merite literare) s-au vrut paznici ai ... nocrăției fragile. Numai că libertatea asta ... cuvîntului, care i-a cam sedus și ... ndonat, s-a dovedit fracturată economic. ... m mulți ieșiseră din socialism cu ... utația șifonată, n-aș fi crezut că-și vor ... ri iarăși colaborarea, în folosul Puterii și ... lor. Au făcut-o: de scris nu prea contează ... n scrii, ci dacă ești vizibil. Și unde decît ... funcții publice? Altfel formulat, care

dintre scriitori e VIP, dacă nu e și politician? Reflexele totalitare s-au dovedit rezistente, i-au ajutat să se recicleze în cobai ai altor experimente politice. Clientelismul e productiv. Receptivii iașoți la discursul lui Ion Iliescu au re-devenit „cadre de nădejde. Vechile „adeziuni“ au început să răsune iarăși, dar pe acorduri de manea.

Poeta craioveană Carmen Firan a publicat în „Tribuna“, în mai '90, un interviu cu Iliescu, început pe pagina primă. Și Roșu Împărat a răsplătit-o. Cum răsplătește și Portocaliu Împărat. Mai puțin Emil Constantinescu, pe care Ana Blandiana l-a susținut pînă în pinzele albe, încîntată de elocința-i. Zice presa că poeta a cerut să fie scoși de la TV Paler și C.T. Popescu, pentru că-l criticau și-i distrugau nopțile. După victorie, alesul a cam denigrat-o.

Dacă nu faci diferența între principii și principii, Puterea îți garantează lipsa obstacolelor în carieră. Răsvan Popescu a avut parte de carte și de film după carte, implicîndu-se politic. Cît despre Vladimir Tismăneanu, fostul educator ștrefangheorghist condamînd comunismul, ca tot americanul imparțial, merge la Neptun: o dată cu Iliescu, ș-altădată cu Băsescu. Și ce imne intona în viața studentească pentru CHE AUȘESCU, *el cîrmachio* (mulțumesc, Vasile Leac!).

Mircea Dinescu a fost stolofan; a schimbat kalimera/ călimara, în relația cu Traian Imperator, apoi a revenit, atras de harisma și de limbajul lui frust. Doar nu era să sîrnească, la vremi de inundație și de secetă, *bășăul* (adică *minia*, după *Psaltirea slavo-română* a lui Coresi). Și-mi vine în minte o însemnare a lui Mateiu Caragiale, din *Jurnal*, despre secretul succesului politic: „Un discurs cît mai crud, ăsta e secretul; și cîteva cuvinte triviale, cîteva gesturi obscene care sunt la locul lor în România asta Mare“. S-a schimbat ceva din 1935, anul acestei însemnări?

Or fi dezinteresat complet *oamenii președintelui*, cum vor să credem? Unul dintre ei susține că-i neplătit de Băse (o recita - dezinteresat - din Stéphane Mallarmé: „Dar inimă, ascultă-i cîntînd pe

mateloși“); că numai Becali își plătește intelectualii, ca și cum vorbim numai de sume cash, nu și de poziții privilegiate: Institutul Cultural Român, varii ambasade, un loc în Europarlament, contra salariu lunar de obșpe mii de euro și tot ș.a.m.d.-ul. Mulți nici nu se mai întrebă a ce miros banii: a brînză, a petrol ori a savarină; alții se justifică - *minima moralia* - că-i mai curat Vîntu decît Patriciu.

Un scriitor cu tabletă la ziar (ce fel de scriitor e Constantin Simirad o demonstrează citatul), fost primar în dulcele tîrg, apoi diplomat în Cuba, o spune negru pe alb: „Tendința fiecăruia în acele vremuri, ca și în vremurile de acum, era să exploateze la maximum oportunitățile existente, cu scopul realizării unei vieți mai elevate din punct de vedere calitativ“.

Altfel spus, cine s-a ținut departe de trebi publice, de sarcini, pe vechi și de funcții de partid n-a ajuns în nomenclatura literară, nici în socialism, nici după. Poezia s-a mariat cu Finanțele, esul cu CPUN-ul, epigrama rimează cu PNL-ul, lingvistica tot cu PNL-ul, dar și cu PNT-ul. Atragi atenția prin intrigi de covertă ca șefă cabinet Cotro și-ți faci safteaua cu răsunset, în publicistică. Cît despre Alex Ștefănescu, critic care crede că există doar 40-50 de scriitori în România și doar 4-5 mari (nu le dă numele în însemnarea din 13 februarie 2003 din *Jurnal secret*, Editura Corint, 2005), care nici ei nu ajung la cititorii străini, la eurocititori, ei bine, îl invită în 12 martie 2003 la *Un metru cub de cultură* pe ghiuloforul agramat, Radu Vasile-Mischie.

Mai trist e cînd taumaturgi morali cu deget ridicat spre jigodii aplică preceptul *ce-i mîncat de lup e bun mîncat*, cînd sprijină Puterea conștienți fiind că nu-i ce trebuie. De multe ori i-am dat dreptate lui Gheorghe Grigurcu privind involuția unor disidenți, amatori de mese de protocol zero prin vilele demnitarilor.

În chip de concluzie, decupez dintr-o spovedanie tîrzie a lui Romain Rolland: „Un idealist nu ar trebui niciodată să se preteze la politică. El este totdeauna pătălitul și victima ei. Politica se servește de el ca de o reclamă pentru a acoperi lada cu gunoi, cu pungășii și cu răutăți“.

Surzii la ispitiri sunt reconfortanți.

magda ursache

Il urmez pe Julien Benda când susține că scriitorul trebuie să se abțină de la a sluji o doctrină politică. Înțelept este ca arena politichiei (răs-știut fiind că politica nu prea merge mână în mână cu morala, cu sentimentele nobile) să fie evitată. Dar s-a evitat vreodată? Citim în Cantemir (*Istoria ieroglifică*): „frumos Crângănitul corbului laudară și cu multe lingușituri și colachii învățătura-i și înțelepciunea-i peste nouri ridicară“.

Am sperat - câtă naivitate, atîta dramă! - că lingușituri ca la Crângănitul Ceaușescului n-or să se mai audă după implozia din '89. Măcar în *ancien régime*, tot cu spusa lui Cantemir, „mai toți supușii“ erau „de frică obișnuiți“. Dar în ne-socialism? Nu frica îl făcea pe un scriitor gata să proptească la Cotroceni clanța și s-o mîngîie. Dar dacă nu de frică, din ce pricină s-a vrut portarul lui Emil Constantinescu, om cu clanță de altfel, care a semnat defavorabil nouă tratatul cu Ucraina? Din prea multă imaginație, pesemne: scriitorii sînt gata să vadă omul de omenie în Iliescu și omul educat, tandru cu premierul său, în Băsescu. Miliardul oferit de Năstase, nu teama, i-a adus fostului premier în preajmă autori de *laudatio*, de bună voie și nesiliți de nimeni. Cît despre cei căzuți în patima Războinicului Luminii, ce să mai spunem?

Știm de la Descartes că „nu există nimic atît de absurd sau de incredibil care să nu fi fost afirmat deja de unul sau de altul dintre filosofi“.

Înlocuiți vocabula filosof cu intelectual, într-un completarea tabloului.

Heidegger s-a lăsat impresionat de mîinile lui Hitler („Uite ce mîini frumoase are“, i-ar fi spus Marele Martin lui Jaspers); oricare comunist era, după Sartre, *un rat visqueux*, un șobolan vîscos. În celebrul interviu din „Liberation“ (iulie, '54) a susținut că ar exista „libertate deplină a criticii“ în Măreața Uniune și că sovieticii n-ar ieși din țară nu pentru că n-au voie de la stăpînire, ci pentru că n-ar vrea să plece. Cifra de 7-8 milioane de morți din vina tătucului n-a clintit admirația lui Bernard Shaw pentru Iosif cel Groaznic: „Stalin avea dreptate, în fond era înconjurat de dușmani“. I-a anihilat, conformîndu-se lui Marx, al cărui tic verbal era, după Genosse Karl Heinzen, „te voi anihila“. În realitate, victimele au însumat 30 de milioane, fapt subliniat de adeptii „mitului chinez“: Mao a ucis numai 30.

Lupii și verzele

Aragon îi visa pe cazaci adăpîndu-și caii în artezienele din Place de la Concorde. Gide considera URSS „patria mea electivă“. Romain Rolland i-a întins mîna lui Stalin peste groapa lui Gorki, iar la Weimar, în '41, Brasillach, Jouhandeau, Drieu la Rochelle, Ramon Fernandez și-au strîns mîinile cu Hitler peste mormintele Goethe-Schiller. Simpatizanți fasciști au fost și Céline, d'Annunzio, Pirandello, Knut Hamsun, Ernst Jünger, Gottfried Benn, D.H. Lawrence.

Ezra Pound era să fie executat (prin gazare), ca fascist, în urma emisiunilor radio pentru Axă: Hemingway l-a salvat atunci, argumentînd că-i nebun. Ca și cum nu nebunie ar fi fost, deopotrivă, susținerea cauzei cubaneze. Hemingway o fi crezut că numai fasciștii pun pumnu-n gura scriitorilor, nu și comuniștii? *For Whom the Bell Tolls*, papa Hem? For Castro?

André Malraux a făcut politică din orgoliul intelectualului de a fi stîlp al societății, părinte al neamului etc., orgoliu moștenit de la Rousseau, care susținea, cu supremă vanitate:

„dacă ar fi existat măcar un guvern luminat în Europa, acesta mi-ar fi ridicat

presa dur stalinizantă. Și răspundea: „ideal umanitar comunist“.

„Blestemul nedemnității literaturii române de la criticii oportuniști s-a trăscuria Liviu Ioan Stoiciu într-un *Dreptă replică refuzat*, din 10 iunie 2007.

Partidul deschisese ochii spre țel, și fiind Premiile de Stat, acordate din urmărie ca valoare: între 20 și 50 de mii de când salariul mediu brut era vreo nouă s. Iar Crohmălniceanu a fost mereu pe crede de val oportun, în interesul carierei. Personalitățile independente au plătit din greu, dependente au fost plătite din greu.

Miron Radu Paraschivescu, amic mult sau mai puțin bun cu duriu Trașelmaru, Leonte Răutu, Iosif Chișinevschi, Constanța Crăciun (șesătoare, ministru Culturii într-o perioadă), îi scria lui I. după o conferință, în '53: „Am plîns ca copil și am scris poezia pe care v-o alături

Să nu fi știut „cobaiul“ MRP că Dictatul proletariatului abolise prevederea *habes corpus*, cum că nici un om liber nu poate închis fără a fi judecat? Ajungeai detinut politic fără proces, cf. discursului lui M. dintr-un aprilie, 1856: „Istoria este judecătorul, proletariatul este călăul“.

fonturi în fronturi

statui“.

Prin '30, Malraux lansa conceptul de *generație etică*, exemplară intelectual și moral, născută să schimbe fața planetei. Ceea ce nu l-a împiedicat să intre în eclipsă morală la uciderea lui Zinoviev, a lui Kamenev, a lui Buharin... *Și-a pus stalină gurii*, cu expresia lui Glucksman: a tăcut.

Pentru cauze mărețe, dar lucrative a luptat Bertold Brecht, Partesoldat cu soldă grasă al comunismului, în ultimii 30 de ani de viață. A recunoscut-o oblu în *Galileo*, prin personajul Medici: „Și știți că-i disprețuiesc pe oamenii al căror creier nu este în stare să le umple stomacul“.

Înghit, deci exist. 160 de mii de ruble a încasat numai la acordarea Premiului pentru Pace, în '55. Cum Cultul Brecht a fost întreținut de marele sponsor de la Răsărit pe un sac de bani, s-a opus Raportului Hrușciiov, de la Congresul XX al PC al URSS, privind crimele lui Stalin. Și evenimente au tot fost în '56! În februarie, acel Raport dezvăluind ororile regimului stalinist; în toamnă, zdrobirea revoluției maghiare cu tancul înstelat, pentru a demonstra „umanismul activ“ al URSS.

De la Cronicar cetire, nu iaste alta mai de folos decît plecăciunea capului. Ce a dat Partidul scriitorilor?, se întreba Crohmălniceanu în titlul unui articol din

Capitalistul, burghezul, chiaburoiul, și scriitorul vertical au fost acuzați în număr contondentei morale proletare. Ce-i drept intelectualii au fost atrași de violența Put (am folosit mereu majuscula pentru a sugera amenințarea, apăsarea). Pe Sartre l-a captivat tirania ideologiei de stînga, dar și terorismul. „Nu poți face omletă fără să spargi ou“ este cinica replică din *Les Maines sales*. Cîți nu au cîntat cu glas *cri... sta* (mulțumesc, Luca Pițu!), la noi și aiul Numai că Barinul de la Kremlin (ca Lenin, de altfel) nu dădea doi bani *intelighenția-glavno*. La ce i-a folosit Mihail Kolțov, jurnalistul, că-i telefona de la frontul din Spania? Abia întors din băta gloanțelor lui Franco, Stalin l-a arestat și executat iute, în '38.

Măcar capriciile Puterii, care i-au ajutat pe mulți, ar fi trebuit să țină elita departe de acte politice. G. Ivașcu, un devotat al ideii social-democrate, a fost închis, totuși, în anii '49 și '53, în ciuda faptului că semnase în presa de stînga încă din anii '30. Gheorghe Gheorghiu-Dej l-a scos de temniță, l-a trimis la ONU și, în '55,

(continuare în pagina 23)

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate. Nici conducătorii revistei nu își asumă toate opiniile exprimate. Responsabilitatea aparține în exclusivitate autorilor.

